

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ BİLİM DALI**

**BİZANS İMPARATORLUĞU'NUN İTALYAN ŞEHİR
DEVLETLERİ İLE SİYASİ VE TİCARİ İLİŞKİLERİ
(XI-XIII. YÜZYILLAR)**

NEVZAT ÇİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
PROF. DR. AYŞE DUDU KUŞÇU**

KONYA-2023

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nevzat ÇİN		
	Numarası	20810501015		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih Ana Bilim Dalı / Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	✓	
		Doktora		
Tezin Adı	Bizans İmparatorluğu'nun İtalyan Şehir Devletleri ile Siyasi ve Ticari İlişkileri (XI-XIII. Yüzyıllar)			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Nevzat ÇİN

İmzası

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nevzat ÇİN		
	Numarası	20810501015		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih Ana Bilim Dalı / Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	✓	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ayşe Dudu KUŞÇU		
Tezin Adı	Bizans İmparatorluğu'nun İtalyan Şehir Devletleri ile Siyasi ve Ticari İlişkileri (XI-XIII. Yüzyıllar)			

Bizans İmparatorluğu, ilk olarak VI. yüzyılda tanışıp hamiliğini yaptığı İtalyan Şehir Devletleri ile zamanla hamilikten müttefikliğe akabinde ortaklığa giden siyasi ve ticari ilişkiler kurmuşlardır. Bizans İmparatorluğu, İtalyanlara vermiş olduğu ticari imtiyazlar ile kendi ticaretine ağır bir darbe indirirken aynı zamanda İtalyanların Adriyatik'teki ticaretlerini Doğu Akdeniz'e yayma fırsatını da beraberinde getirmiştir. Bu durum tek geçim kaynakları denizcilik olan İtalyanların ekmeğine yağ sürmüş ve Doğu Akdeniz ticareti ile tanışmalarına vesile olmuştur.

Haçlı Seferleri, Bizans İmparatorluğu ve İtalyan Şehir Devletleri'nin kaderini etkileyen bir dönemi meydana getirmiştir. İtalyanlar, Haçlı Seferleri ile bölgede kurulan Haçlı Devletleri'nden ve Mısır'dan almış oldukları imtiyazlar ile kısa sürede zenginleşirken imparatorluk ise bölgedeki ticaretini ve hakimiyetini zamanla kaybetmiştir. XI-XIII. yüzyıllar arasında süregelen bu durum Bizans İmparatorluğu ile İtalyanlar arasındaki ilişkilerin odak noktası olmuştur.

İtalyan Şehir Devletleri, Haçlı Seferleri'ni kendi menfaatlerine göre kullanmışlar ve bölgede elde ettikleri koloniler ile de Doğu Akdeniz ticaretinde hâkim duruma gelmişlerdir. Bu dönemde Doğu Akdeniz ticaretinin baş aktörü olan İtalyanlar, başta Uzak Doğu'dan olmak üzere çeşitli coğrafyalardan gelen ticari ürünlerin Avrupa'ya aktarılmasında aracı olmuşlardır. Bu aracılık faaliyetlerini, bankacılık ve kredi sistemleri ile de geliştirerek bölge ticaretinin gelişmesi ve genişlemesine katkılarda bulunmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Bizans İmparatorluğu, İtalyan Şehir Devletleri, Doğu Akdeniz, Haçlı Seferleri, Ticaret.

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Nevzat ÇİN		
	Student Number	20810501015		
	Department	History Department / Medieval History Department		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	✓	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Ayşe Dudu KUŞÇU		
Title of the Thesis/Dissertation	Political and Commercial Relations of the Byzantine Empire with the Italian City States (XI-XIII. Centuries)			

The Byzantine Empire established political and commercial relations with the Italian City States, which they first met and patronized in the VI. century, from patronage to alliance and partnership over time. While the commercial privileges granted by the Byzantine Empire to the Italians constituted a burden on the Empire, they also gave the Italians the opportunity to carry their trade around the Adriatic to the Eastern Mediterranean. Italians, whose only source of income was maritime, benefited this situation and they became acquainted with the Eastern Mediterranean trade.

The Crusades brought about a period that affected the fate of the Byzantine Empire and the Italian City States. On the one hand, the Italians became rich in short time with the privileges they received from the Crusade states established in the region and Egypt, on the other hand, the decline of the Byzantine Empire's dominance and trade in the region was witnessed. This situation accurately summarizes the relationship that continued between the XI-XIII. centuries.

Italian City States used the Crusades to their advantage and became dominant in the Eastern Mediterranean trade with the colonies they established in the region. During this period, Italians, who were the main actors of the Eastern Mediterranean trade, acted as intermediaries in the transfer of commercial products from various geographies, especially from Far East, to Europe. This intermediary system also improved with banking and credit systems and contributed to the development and expansion of regional trade.

Key Words: The Byzantine Empire, Italian City States, Eastern Mediterranean, The Crusades, Trade.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vi
ÖN SÖZ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM HAÇLI SEFERLERİ ÖNCESİ BİZANS VE İTALYAN ŞEHİR DEVLETLERİNİN DURUMU

1.1. Bizans İmparatorluğu'nun Durumu.....	3
1.1.1. Balkanlar	3
1.1.2. İtalya	8
1.1.3. Anadolu.....	11
1.2. İtalyan Şehir Devletleri'nin Durumu.....	14
1.2.1. Venedik Cumhuriyeti	15
1.2.2. Ceneviz Cumhuriyeti	19
1.2.3. Pisa Cumhuriyeti	20
1.2.4. Amalfi Dükalığı	22

İKİNCİ BÖLÜM BİZANS İMPARATORLUĞUNUN İTALYAN ŞEHİR DEVLETLERİ İLE OLAN İLİŞKİLERİ

2.1. Bizans İmp. ve İtalyan Şehir Devletleri'nin ilişkileri.....	26
2.1.1. Bizans-Venedik İlişkileri.....	26
2.1.2. Bizans-Ceneviz İlişkileri	30
2.1.3. Bizans-Pisa İlişkileri	34
2.1.4. Bizans-Amalfi İlişkileri	37
2.2. Bizans İmparatorluğu'nun Haçlı Seferleri'ne Etkisi.....	39
2.3. İtalyan Şehir Devletleri'nin Haçlı Seferleri'ne Etkileri.....	46
2.3.1. Venedik'in Haçlı Seferleri'ne Etkisi.....	47
2.3.2. Ceneviz'in Haçlı Seferleri'ne Etkisi	48
2.3.3. Pisa ve Haçlı Seferleri'ne Etkisi.....	50
2.3.4. Amalfi'nin Haçlı Seferleri'ne Etkisi.....	52
2.4. İtalyan Şehir Devletleri'nin Doğu Akdeniz Ticaretindeki Rolü.....	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BİZANS-İTALYAN ŞEHİR DEVLETLERİ EKSENİNDE DOĞU AKDENİZ TİCARETİ

3.1. Ticareti Geliştirmeye Yönelik Faaliyetler.....	56
---	----

3.1.1. Pazar ve Panayırlar.....	56
3.1.2. Funduklar.....	58
3.1.3. Bankacılık ve Kredi Sistemi.....	60
3.2. Ticareti Yapılan Ürünler.....	61
3.2.1. Zirai Ürünler.....	61
3.2.2. Hayvansal Ürünleri.....	62
3.2.3. Sınai Ürünler.....	63
3.2.4. Madeni Ürünler.....	63
3.3. Ticari İmtiyazlar.....	64
3.3.1. İtalyan Şehir Devletleri'nin Bizans'tan Kazandığı İmtiyazlar.....	65
3.3.2. İtalyan Şehir Devletleri'nin Haçlılardan Kazandığı İmtiyazlar.....	66
3.3.3. İtalyan Şehir Devletleri'nin Mısır'dan Kazandığı İmtiyazlar.....	68
3.3.4. Kıbrıs Frankları'ndan Kazandığı İmtiyazlar	69
3.4. Ticaret Merkezi Limanlar.....	70
3.4.1. İstanbul.....	71
3.4.2. Akka.....	72
3.4.3. İskenderiye.....	73
3.4.4. Venedik.....	74
3.4.5. Cenova.....	75
3.4.6. Pisa.....	76
3.4.7. Amalfi.....	76
Sonuç.....	78
Kaynakça.....	80

KISALTMALAR

a.g.e. :	Adı geçen eser
a.g.m.:	Adı geçen makale
a.g.t. :	Adı geçen tez
ev. :	Çeviren
Ed. :	Editör
s. :	Sayfa
TDVIA :	Türkiye Diyanet Vakfı
TTK :	Türk Tarih Kurumu

ÖN SÖZ

Doğu Akdeniz, stratejik konumu ve ticareti sebebiyle farklı devletler tarafından etkileşimde bulunulan bir ticaret merkezi hüviyeti kazanmıştır. Bölge ticareti ile devletlerin zenginleşmesi buralara rağbetin artmasına neden olmuştur. Bölgeye gerçekleştirilen Haçlı Seferleri ile de bölge ticareti farklı bir boyuta çıkmıştır. Nitekim bölgeye gelen İtalyan Şehir Devletleri, buralarda çeşitli imtiyazlar kazanarak ticaretlerini geliştirmişlerdir. Bizans İmparatorluğu ise bu dönemde gerek iç meseleler gerekse Selçuklu akımları ile devamlı geriye giden bir duruma düşmüştür. Daha önce İtalyanlara vermiş olduğu imtiyazlar şehir ve ülke ekonomisine zarar vermiş ve bu imtiyazları reddettiğinde ise İtalyanlar tarafından askeri müdahaleler ile imtiyazları yenilemek zorunda kalmıştır.

İtalyan Şehir Devletleri bu dönemde Haçlı Seferleri'nden faydalanarak bölgedeki devletlerden çeşitli imtiyazlar elde etmişler ve bu imtiyazlar ile Doğu Akdeniz'de kurmuş oldukları koloniler vasıtasıyla ticaretlerini geliştirerek kısa zamanda zenginleşmişlerdir. Bu durum Doğu Akdeniz ticaretinin de kaderini değiştirmiştir. İtalyanların bölgedeki faaliyetler ile devamlı olarak gelişen ticareti farklı milletleri içerisinde barındırmıştır. Bu durum ticari alışverişin yanı sıra kültürel alışverişin de gelişmesine vesile olmuştur. Nitekim milli paraların çıktığı ve yabancı dil öğreniminin arttığı bir dönem yaşanmıştır.

Bu çalışma literatürdeki eksikliğe bir katkı sunma ve İtalyan Şehir Devleti'ni ayrı başlıklarda anlatarak ilişkilerin ayrıntılı bir şekilde ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Bizans İmparatorluğu'nun İtalyan Şehir Devletleri arasındaki siyasi ve ticari ilişkiler ele alınmıştır. Bu siyasi ve ticari ilişkiler kronolojik olarak işlenmiştir. Böylelikle konular arasında bir bağlantı kurulmuş ve konunun anlaşılabilirliği artırılmıştır. Bu çalışmada ele aldığımız konular daha çok dönemin birincil kaynaklarıyla, konunun uzmanı tarihçilerin kitap ve tezleri ışığında incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Bu çalışma üç bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde Bizans İmparatorluğu'nun ve İtalyan Şehir Devletleri'nin Haçlı Seferleri öncesinde

lkelerindeki siyasi durumlarını ayrı ayrı blikler oluşturularak detaylıca anlatılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise Haçlı Seferleri ile bölgeye gelen İtalyanların, Bizans İmparatorluğu ve bölgede kurulan Haçlı Devletleri ile olan ilişkilerine değinilirken aynı zamanda Bizans İmparatorluğu ve İtalyanların, Haçlı Seferleri'ne ve bu seferler ile etkileşim içerisinde oldukları Doğu Akdeniz ticaretine etkileri ve katkıları ortaya konulmuştur. nc bölümde ise Bizans İmparatorluğu-İtalyanlar-Doğu Akdeniz üçgeninde ticareti yapılan ürünleri, kazanılan imtiyazları, ticareti geliştirmeye yönelik faaliyetleri ve önemli liman Şehirleri üzerinde durulmuştur.

Öncelikle aratırmı olduğum tezin ilgi alanıma göre bir konu içermesi için oldukça hassas olan ve yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Ayşe Duda KUU'ya, yüksek lisans boyunca devamlı destek ve g veren değerli arkadaşım Taha Yasin AYDIN'a ve desteklerini daima hissettiğim aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Nevzat ÇİN

Konya, 2023

GİRİŞ

Doğu Akdeniz, üç farklı kıtayı kapsayan içerisinde çeşitli din, dil ve ırktan milletler ile kozmopolit bir merkez hüviyetinde olmuştur. Bu sebeple de savaş ve mücadelelerin eksik olmadığı görülmüştür. Bu denli sıcak bir mevki olan Doğu Akdeniz aynı zamanda ticaretin yoğun yaşandığı ve ticaret yapan millet ve devletlerin zamanla zenginleştiği görülmüştür. Bizans İmparatorluğu, asırlar boyunca farklı medeniyet ve devletler ile etkileşim içerisinde olmuştur. Roma İmparatorluğu'nun Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmasıyla başkenti İstanbul olan imparatorluk, Suriye ve Mısır'la yakın ilişkiler kurduğu gibi, Batı Roma'nın yıkılması ile de onun sahip olduğu topraklarda hak iddia etmiştir. Özellikle VI. yüzyılda Batı Roma mirası sebebiyle İtalya ve Sicilya üzerine giriştiği seferler ile buralarda hakimiyetini te'sis etmiş ve İtalyan halkla ilişkileri başlamıştır. İtalyan halk, Bizans İmparatorluğu hakimiyetinde çok fazla kalamamış ve bölgeye gelen farklı kavimlerin işgallerine maruz kalmıştır.

Bizans İmparatorluğu, asırlar boyunca görkemi ve ihtişamıyla ülkelerin en imrendiği ve onun gibi olmak istediği bir bölgenin en önemli aktörü olmuştur. Roma İmparatorluğu'nun devamı olması ile de bölgenin hamiliği için çeşitli mücadelelere girişmiştir. Nitekim XI. yüzyıla gelindiğinde imparatorluk topraklarının dört bir yanı tehlike içerisine girmiş, ancak bu tehlikeleri savuşturmak için her bakımdan yetersiz bir duruma düşmüştür. Nitekim bu sebeple Batı'dan yardım istemek zorunda kalan imparatorluk iki asır boyunca bölgeyi ve dünyayı etkileyecek olan Haçlı Seferleri'nin gerçekleşmesine neden olmuştur.

Doğu Akdeniz ticareti Haçlı Seferleri ile farklı ve güçlü bir ivmeyakalamıştır. Bu ivmeyi oluşturan baş aktörler de İtalyan Şehir Devletleri olmuştur. İtalyan Şehir Devletleri'nin Doğu Akdeniz'de etkin bir rol oynamaları bölgenin asırlarca hamiliğini yürütmüş olan Bizans İmparatorluğu ile ilişkileri de etkilemiştir. Nitekim İtalyan Şehir Devletleri'nin kuruldukları andan itibaren Bizans İmparatorluğu ile aralarında ilişkilerin olduğu aşıkardır, fakat bu ilişkilerin en sıkı ve diri zamanları Haçlı Seferleri döneminde olmuştur.

XI. yüzyıl birçok etkenin bir araya geldiği ve geniş bir coğrafyayı etkileyecek olan Haçlı Seferleri'nin başladığı bir dönem olmuştur. Bu yüzyıl Bizans İmparatorluğu

açısından güzel başlarken, ortaları ve sonlarına doğru gerek taht mücadeleleri gerekse Türklerin Anadolu'yu yurt edinmek için gelmesi kötü bitmesine sebep olmuştur. Bu dönemde Bizans İmparatorluğu'nun Türkler ile mücadele edememesi sonucu Batı'dan yardım istemesi ile Haçlı Seferleri'nin başlatılması, İtalyan Şehir Devletleri'nin Doğu Akdeniz ve Bizans İmparatorluğu ilişkileri açısından bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Nitekim Haçlı Seferleri vasıtasıyla bölgenin siyasetinde ve ticaretinde söz sahibi olan İtalyan Şehir Devletleri, Doğu Akdeniz'i Dünya ticaretinde önemli merkezlerden biri haline getirmişlerdir. Aynı zamanda İtalyanlar Doğu'nun zenginliklerini veya değerlerini Avrupa'ya taşımış ve tanıtmışlardır. Bu sebeple de Avrupa'nın Reform, Rönesans ve coğrafi keşifler çağına girmesinde önemli rol oynarlarken Bizans İmparatorluğu'na verdikleri zararlar ile de imparatorluğun eski ihtişamından düşmesine sebep olmuşlardır.

BİRİNCİ BÖLÜM

HAÇLI SEFERLERİ ÖNCESİ BİZANS VE İTALYAN ŞEHİR DEVLETLERİNİN DURUMU

1.1. Bizans İmparatorluğu'nun Durumu

Geniş coğrafyalara uzanan sınırları, kültürü ve ticaretiyle Orta Çağ'ın en kilit devletlerinden olan Bizans İmparatorluğu, Haçlı Seferleri'ne kadar ki geçen sürede dört bir koldan gelen tehditlere karşı mücadelelere girişmiştir. Ülke sınırlarının genişliği sebebiyle imparatorluk, bu mücadelelerden yara almadan kurtulamamıştır.

Geniş sınırları sebebiyle Bizans İmparatorluğu'nun durumunu daha iyi ve ayrıntılı anlatmak amacıyla Balkanlar, Sicilya ve Anadolu olmak üzere üç başlıkta değerlendirmek, yaptığımız çalışmanın daha anlaşılır hale gelmesine fayda sağlayacaktır. Nitekim ayrı ayrı başlıklar içerisinde vereceğimiz bilgiler Bizans İmparatorluğu'nun Haçlı Seferleri öncesi durumunu daha açık bir şekilde ortaya koyacaktır.

1.1.1. Balkanlar

Başkent İstanbul'a yakın olması sebebiyle sürekli tehdit edilen Balkanlar'ın güvenliği imparatorluk için çok elzem olmuştur. Bu nedenle imparatorluk Balkanlar'dan gelen her tehdit karşısında kırmızı alarm durumuna geçmiştir. İmparatorluk Balkanlar'da pek çok devlet ve toplulukla mücadeleye girişmiştir. Bunlar arasında en çok sıkıntı çıkarıcı Bulgarlar olmuştur.

Asparuh önderliğindeki Bulgarlar, 650-670 yılları arasında Hazarların baskısından kurtulmak için Tuna civarına göç etmeleriyle, Bizans İmparatorluğu ile olan ilişkileri başlamıştır¹. Kısa süre içerisinde imparatorluğa etkisini hissettirmeyi başaran Bulgarlar, İmparatorluğun Araplarla mücadelelerinden faydalanarak Balkanlar'da nüfuzunu genişletmişlerdir. İmparatorluk ise, Arap mücadelelerini atlattıktan sonra ilk iş olarak Bulgarlar üzerine gitmiş lakin olumsuz sonuçlanan

---

¹ Ayşe Kayapınar, *Bizans Tarihi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, ed. Levent Kayapınar, Eskişehir 2013, s. 85.

mücadele 681 yılında Bulgarlara yıllık haraç verilerek barış antlaşması yapılmıştır. Böylelikle İmparatorluk tarafından Bulgar Devleti bağımsız bir devlet olarak tanınmıştır². Bulgar hanı Asparuh'un halefi olan oğlu Tervel, Bizans İmparatorluğu ile iyi ilişkiler kurmuş, tahtı elinden alınan II. Justinianos'a yardım ederek imparator olmasını sağlamıştır. II. Justinianos yardımları karşılığında Bulgar hanı Tervel'i sezar ilan ederek ödüllendirmiştir³. Bununla birlikte 717-718 yılları arasında başkent İstanbul Araplar tarafından kuşatılmış ise de Bulgarlar ile yapılan ittifak sonucu kuşatma başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

İmparatorluğun Bulgarlar ile olan ittifakı imparator V. Konstantinos'un Bulgarların taht mücadelelerinden yararlanarak Balkanlar'da müstahkem kale ve mevkiiler yaptırması sonucu bozulmuş, Bulgarların Trakya'da yağma faaliyetlerine karşılık verilerek 763 yılında Ankhialos mevkiinde yapılan mücadele İmparatorluk lehine sonuçlanmıştır⁴. Başarı ile sonuçlanan bu mücadele sonrası Bulgarları Balkanlar'dan atmak mümkün olmasa da ağır bir darbe vurulmuştur. Bulgarlar bu hezimetten sonra iç karışıklıklarla uğraşmışlardır.

Uzun taht mücadeleleri sonucu Bulgar Hanlığını kazanan Krum Han, Balkanlar'da yağma faaliyetlerine girişince İmparator I. Nikephoros 811 yılında Bulgarlar üzerine sefere çıkmıştır. Bulgar başkenti Pliska'yı yakıp yıkan imparator I. Nikephoros, dönüş yolunda Krum Han tarafından pusuya düşürülerek öldürülmüş ve Krum Han tarafından imparatorun kafatası kadehe dönüştürülmüştür⁵. Bu ağır hezimet Bizans İmparatorluğu'nun itibarını zedelerken Bulgar Hanı Krum'un şanını yükseltmiştir. Krum Han birkaç yıl içerisinde Niş, Sofya ve Belgrad gibi Balkanlar'ın önemli şehirlerini topraklarına kattıktan sonra İmparatorluk başkenti İstanbul'u kuşatmışsa da ani rahatsızlığı sonucu ölmüş, yerine geçen oğlu Omurtag Han ile Bizans İmparatorluğu arasında barış yapılarak kuşatma kaldırılmıştır.

---

² İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2017, s. 196.

³ Radi Dikici, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2022, s. 191.

⁴ Orhun Küskü, "Bulgar-Bizans İlişkilerine Ankhialos Savaşlarının Etkisi", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Haziran 2022, Sayı:1, s. 33; Şerif Baştav, *Bizans Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2021, s. 99.

⁵ Charles William Chadwick Oman, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Say Yayınları, Çev. Ekin Duru, İstanbul 2021, s. 160; Hüseyin Uçar, "9. Yüzyıl Bizans Kroniği Scriptor Incertus (811 Kroniği)", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Nisan 2021, Sayı: 251, Cilt: 127, s. 369.

Bizans-Bulgar ilişkileri bu dönemden itibaren bir asır boyunca yumuşama dönemine girmiştir. İmparatorluk bu dönemden faydalanarak slavlaşmaya başlayan Bulgarlara karşı misyonerlik faaliyetlerine girişmiştir. Nitekim Bulgar Hanı I. Boris döneminde misyonerlik faaliyetleri işe yaramış ve 864 yılı itibariyle Ortodoks Hristiyanlık Bulgarların resmi dini haline gelmiştir⁶. İmparatorluk için Bulgarların Hristiyanlaşması, dini yönden zafer gibi görülse de siyasi ve askeri yönden bakıldığında Bulgarlar Balkanlar'da hala bir tehdit olmaya devam etmişlerdir.

Bizans-Bulgar ilişkileri barış döneminde eğitim için İstanbul'a gönderilen Bulgar Hanı I. Boris'in oğlu Symeon döneminde bozulmaya başlamıştır. Devlete altın dönemini yaşatan Bulgar Hanı Symeon, Bizans İmparatorluğu için önemli bir tehdit haline gelmiştir. Nitekim İmparatorluğun Araplarla olan mücadeleleri sebebiyle tek başına iki koldan mücadele edemeyeceğini bilen İmparator VI. Leon, müttefik arayışına girmiş ve Macarlar ile anlaşarak Bulgarları arkadan vurmaya hedeflemiştir. İmparatorun bu hareketi ile Bulgarlar Macarlar tarafından arkadan vurulmuşsa da Bulgar Hanı Symeon karşı hamlede bulunarak bir diğer Türk kavmi olan Peçenekler ile anlaşarak durumu eşitlemiştir. Nitekim Peçeneklerin de desteği ile ilk olarak Macarları etkisiz bırakan Symeon için sıradaki hedef Bizans İmparatorluğu olmuştur⁷. Bulgarlar önüne çıkan ilk Bizans ordusunu mağlup ettikten sonra Balkanlar'da yağma faaliyetlerine girişmişlerdir. İmparator VI. Leon bu durumdan endişelenirken bir de güneyden gelen Arap tehdidi sebebiyle Bulgarlara yıllık vergi ödemek koşuluyla barış yapmaya mecbur kalmıştır⁸.

İmparatorluk zamanla Bulgarlara verilmesi gereken vergiyi kesince Bulgar Hanı Symeon, ilk olarak Balkanlar'daki Bizans topraklarını yağmalayıp ele geçirmiş akabinde ise iki kez imparatorluk başkentini kuşatmıştır. Kuşatmalardan istediğini alamayan Symeon Balkanlar'da elde ettiği topraklar sebebiyle devletinin sınırlarını genişletmiş vaziyette 927 yılında ölmüş, yerine geçen oğlu Çar Petro döneminde ise devlet iç ve dış sorunlarla uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu durumdan istifade eden

---

⁶ Ebru Altan, "Bizans'ın Bulgaristan'ı İlhakı (976-1018) Üzerine Bir Değerlendirme", *The Legends Journal of European History Studies*, 2020, Sayı: 1, s. 3; Charles Diehl, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Dorlion Yayınları, Çev. Mümtaz Lokman, Ankara 2022, s. 58; Kafesoğlu (2017), *a.g.e.*, s. 199.

⁷ Alexander A. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Alfa Yayınları, Çev. Tevabil Alkaç, İstanbul 2017, s. 365; John Julius Norwich, *Bizans Yükseliş Dönemi*, Kabcacı Yayınevi, Çev. Selen Hırçın Riegel, İstanbul 2013, s. 98.

⁸ Aydın Usta, *Sorularla Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2020, s. 135.

İmparatorluk Bulgar Hanı Symeon zamanında kaybettiği topraklarını geri almış ve Balkanlar'da nüfuzunu yeniden ihya etmiştir⁹.

Bizans İmparatorluğu'nun 40 yıla yakın barış döneminden sonra Bulgarlara verilen vergilerin kesilmesiyle Bulgarlar ile mücadeleler yeniden başlamıştır. İmparator güneyde Araplarla olan mücadelesi sebebiyle Kiev Knezi olan Svyatoslav'ın Bulgarlara karşı sefer düzenlemesini istemiştir. Rus Knez Svyatoslav Bulgar başkenti Pliska'yı kısa sürede ele geçirmiş, ardından Bulgar Hanı II. Boris'i de esir almıştır. Rus Knezliği ülkesine saldıran Peçenekleri bertaraf ettikten sonra ordusuna Peçenekleri de katarak Bulgar başkentini yeniden ele geçirmiştir. Rus Knezliği saldırgan politikasına devam etmiş ve Bizans İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki topraklarına saldırısına karşı mukavemet gösteren İmparator Ioannes Çimiskes komutasındaki Bizans ordusu tarafından ağır bir yenilgiye uğratılmıştır. İmparatorluk, Rusların geri çekilirken bıraktığı Bulgar topraklarını ele geçirmiştir. Böylelikle Bulgarlar topraklarının sadece batı tarafını elinde tutabilmiştir¹⁰.

Bizans İmparatorluğu'nda kısa süre sonra çıkan iç mücadeleler sebebiyle Balkan topraklarına çok önem verilememiştir. Nitekim bu durumdan faydalanan Samuel eski Bulgar topraklarını ele geçirerek kendini Bulgar Hanı ilan etmiştir. Kısa süre içerisinde nüfuzunu genişleten Samuel, İmparatorluğu oldukça tehdit eder bir hale gelmiştir. Bu durum karşısında Bulgarları itaat altına almaya kararlı olan İmparator II. Basil ilk iki seferinde başarısız olsa da devam eden mücadeleler sonucu başta başkent Pliska olmak üzere Bulgar topraklarını ele geçirmeyi başarmıştır¹¹.

İmparator II. Basil öldürücü darbeyi vurmak üzere 1014 yılında Samuel'e karşı çıktığı seferde Samuel kaçmayı başarsa da Bulgar ordusu büyük bir bozguna uğramıştır. İmparator II. Basil, bu seferde binlerce esiri gözlerine mil çektirerek Samuel'e göndermiş, Samuel gördüğü durum karşısında rahatsızlanmış ve kısa süre içerisinde de ölmüştür. İmparator II. Basil bu hareketinden dolayı Bulgar Kasabı ünvanını almıştır. 1018 yılına gelindiğinde ise son Bulgar toprağı Ohri'nin de

---

⁹ Küskü, *a.g.m.*, s. 35.

¹⁰ Vasiliev, *a.g.e.*, s.368; Baştav, *a.g.e.*, s. 137-138; Usta, *a.g.e.*, s. 158-159.

¹¹ Altan, *a.g.m.*, s. 7.

alınmasıyla Bulgarlar itaat altına alınmış, İmparatorluğun Balkanlar'daki nüfuzu genişlemiştir¹².

Bizans İmparatoru II. Basil'in ölümünden itibaren İmparatorluğun rakipleri değişmiş, Bulgarların yerini daha önceleri Ruslara karşı ortaklık yaptığı Peçenekler almıştır. Peçenekler Tuna'nın gerisinde iken 1033 ve 1036 yıllarında Bizans topraklarında yağma faaliyetleri yapsalar da henüz imparatorluğun başlıca düşmanları arasında yer almamışlardır¹³. Lakin asrın yarısına gelindiğinde bu durum değişmiş, Peçenekler Tuna'yı geçerek Balkanlar'da ağır tahribat vermeye başlamışlardır. Bizans İmparatorluğu Peçenek tehlikesine karşı Balkanlar'da Peçeneklerle barış içinde yaşamaları şartıyla topraklar tahsis etmiş, askeri olarak bertaraf edilemeyen Peçenekleri barış yoluyla kontrol etmeye çalışmıştır¹⁴. İmparatorluk bu dönemde Selçuklu saldırılarına karşı Peçenekleri ordusunda ücretli asker olarak istihdam etmeyi de göz ardı etmemiştir.

İmparatorluk 1071 yılında doğuda Selçuklulara karşı Malazgirt civarında girişilen savaşta ağır bozguna uğramış, İmparator IV. Roman Diogen esir alınmıştır. Akabinde Bizans toprakları savunmasız kalmıştır. Bu durumdan faydalanan Norman lideri Robert Guiskard, Bizans İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki toprağı olan Draç'ı kuşatmıştır. İmparatorluk Norman tehlikesine karşı Venedik ile anlaşma yaparak Venedik'in donanma ile yardıma gelmesini sağlamıştır¹⁵. Venedik denizde Normanları bozguna uğratsa da karada yapılan savaş neticesinde Normanlar Bizans ordusuna karşı zafer kazanmış ve Draç'ı ele geçirmiştir. Normanlar aldıkları bu zaferle ilerlerken ülkesinde çıkan karışıklık sebebiyle Norman lideri Guiskard, ordusunun başına oğlu Bohemond'u geçirerek ülkesine dönmüştür. Hal böyle iken Venedik Draç'ı yeniden ele geçirmiş, Bizans ordusu da Normanları geri çekilmeye mecbur kılmıştır. Böylelikle Bizans İmparatorluğu Norman tehlikesini uzunca bir süre atlatmayı başarmıştır¹⁶.

---

¹² Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, T.T.K. Yayınları, Çev. Fikret Işıltan, Ankara 2019, s. 287-288; Auguste Bailly, *Bizans Tarihi*, II, Tercüman Yayınları, Çev. Haluk Şaman, İstanbul, s. 256; Mustafa Daş, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Selenge Yayınları, İstanbul 2021, s. 78.

¹³ Müjdat Namdar, "1025-1071 Dönemi Askeri Tarihi Üzerine Alternatif Yaklaşımlar", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2, 2020, s. 500.

¹⁴ Törebey Günaydın, *Bizans ve Balkanlar (976-1076)*, Post Yayınları, İstanbul 2020, s. 107.

¹⁵ Sevtap Gölgesiz Karaca, "I. Haçlı Seferi (1096) Öncesinde Bizans İmparatorluğu'nun Siyasi Durumuna Bakış", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4, 2012, s. 145.

¹⁶ Anna Komnena, *Alexiad*, İnkılap Yayınları, Çev. Bilge Umar, İstanbul 2021, s. 179; Timothy E. Gregory, *Bizans Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, Çev. Esra Ermert, İstanbul 2021, s. 291; Ostrogorsky,

İmparatorluk Norman tehlikesinin hemen ardından Peçeneklerin yağmalarına maruz kalmıştır. Bu yağma faaliyetlerine son vermek isteyen İmparator I. Aleksios Komnenos, 1087 yılında sefere çıkmıştır. Peçenekler Kumanlar ile birleşerek Bizans ordusu karşısında galip gelse de savaş sonrası Kumanlar ile ganimeti paylaşmamış ve aralarında ihtilaf yaşamışlardır.

Peçenekler bu galibiyetten birkaç yıl sonra 1091’de Trakya’ya kadar ilerlemiş ve sonrasında da Bizans başkentini kuşatmışlardır. Bu durum karşısında İmparator I. Aleksios Komnenos, birkaç yıl önce karşı karşıya geldikleri Kumanları yardıma çağırmıştır. Yardıma olumlu karşılık veren Kumanlar ile birleşen Bizans ordusu Lebunion Dağı civarında Peçeneklerle savaşmış ve Peçenekleri ağır bir bozguna uğratmışlardır. Peçenekler bu savaşta yaşlı çocuk denilmeden büyük bir katliama maruz kalmıştır¹⁷. Savaş sonrası sağ kalan Peçenekler ise Bizans ordusunda ücretli asker olarak hizmet etmişlerdir. Böylelikle Bizans İmparatorluğu Haçlı Seferleri arifesinde Balkanlar’ın güvenliğini sağlamayı başarmıştır.

1.1.2. İtalya

Roma İmparatorluğu Kavimler Göçü sebebiyle 395 yılında Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu ayrılmadan itibaren Batı Roma sürekli olarak güç kaybetmiş ve Gotlar tarafından yıkılmıştır. Bizans İmparatorluğu (Doğu Roma) ise yeniden Büyük Roma İmparatorluğu’nu ihya edebilmeyi kendisine hedef edinmiştir. Bu sebeple de daima bir gözü İtalya üzerinde olmuştur. Nitekim Bizans İmparatoru I. Justinianus tarafından görevlendirilen komutan Belissarius, 535’te İtalya’daki Gotlar üzerine sefere çıkmıştır. Belissarius 554’e kadar giriştiği mücadelelerde başarılı olmuş ve İtalya ile Sicilya Bizans himayesine alınmıştır¹⁸.

Bizans İmparatorluğu’nun İtalya üzerindeki hakimiyeti 568’e gelindiğinde yeni bir rakip olarak ortaya çıkan Lombardların İtalya’nın kuzeyini işgal etmesiyle yara almıştır. 751 yılına gelindiğinde ise Bizans İmparatorluğu’nun önemli eyaleti olan

---

a.g.e., s. 331; Sevtap Gölgesiz Karaca, “XI. Yüzyılda Bizans-Norman İlişkilerine Bakış”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 1, 2012, s. 112.

¹⁷ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 242; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 333; Vasiliev, *a.g.e.*, s. 441; Szilvia Kovacs, “1091’deki Kuman Seferleri”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Çev. Belma Dönmez, Sayı: 2, 2022, s. 501.

¹⁸ Seyhun Şahin, “Bizans’ın Büyük Roma’yı Yeniden Kurma İdeali ve İtalya-Sicilya Siyaseti”, *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1, 2013, s. 105; Daş, *a.g.e.*, s. 27.

Ravenna'nın Lombardlar tarafından ele geçirilmesiyle imparatorluk İtalya'nın güneyine ve Sicilya'ya sıkıştırılmıştır¹⁹. Papalık bu durum karşısında Lombardlara karşı yardım talebi için yönünü Bizans'tan Frank Krallığı'na çevirmiştir. Nitekim 756 yılında Frank Kralı Pepin, Lombardlara karşı sefere çıkmış, Ravenna başta olmak üzere Roma gibi eski Bizans arazilerini Lombardlardan alıp Papalığa tahsis etmiştir²⁰. Böylelikle Papalık kurumunun siyasi olarak sahneye çıkmasına vesile olmuştur.

Frank Kralı Şarlman, 774 yılında Lombardlar üzerine sefere çıkmış ve başarılı geçen sefer ile Lombardların hakimiyetine son vermiştir. Böylelikle Venedik haricinde Orta ve Kuzey İtalya Frank Krallığı topraklarına katılmıştır²¹. Aynı zamanda Papa III. Leon 800 yılında Frank Kralı Şarlman'a taç giydirerek imparator ilan etmiştir. Bu durum Bizans İmparatorluğu'nun Büyük Roma mirasına bir rakip çıkarmıştır.

IX. yüzyıla gelindiğinde kuzeyde Frank Krallığı ile rakip olunurken güneyde ise imparatorluğa yeni bir rakip doğmuştur. Bizans İmparatorluğu'nun Sicilya Valisi olan Euphemius'un imparatorluğa karşı çıkardığı isyana Afrika Arapları olan Ağlebileri davet etmesiyle 827 yılında Sicilya önlerinde Ağlebiler gözükmüştür. Bizans İmparatorluğu Sicilya Valisini öldürse de Sicilya'ya ulaşan Ağlebi ordusunu çok fazla engelleyememiş ve 831 yılında Palermo'nun işgal edilmesiyle Ağlebiler Sicilya'ya ayak basmışlardır. Sicilya'da 843-902 yılları arası birbiri ardına girilen mücadeleleri kazanan Ağlebiler topraklarını giderek genişletmiş ve 902'de Taormina'yı da alarak Sicilya'nın işgalini tamamlamışlardır²².

Bizans İmparatorluğu Sicilya için Ağlebiler üzerine ordu yollasa da başarısız olmuştur. Güney İtalya üzerindeki nüfuzunu kaybetmek istemeyen imparatorluk girilen mücadeleler sonucu 875'te Bari'yi 880'de ise Taranto'yu geri almayı

---

¹⁹ Luca Zavagno, "No Island is an Island": The Byzantine Mediterranean in The Early Middle Ages (600s-850s)", *The Legends Journal Of European History Studies*, Sayı: 1, 2020, s. 69; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 158; Gregory, *a.g.e.*, s. 215.

²⁰ Daş, *a.g.e.*, s. 55.

²¹ Diehl, *a.g.e.*, s. 56.

²² Graham A. Loud, "Southern Italy and the Eastern and Western Empires, c.900-1050", *Journal of Medieval History*, Sayı: 38, 2012, s. 4; Umberto Eco, *Ortaçağ*, I, Alfa Yayınları, Çev. Leyla Tonguç Basmacı, İstanbul 2019, s. 186; Murat Öztürk, *Fatımiler'in Deniz Gücü ve Akdeniz Hakimiyeti* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012), s. 103; Mahmut H. Şakiroğlu, "Sicilya", *DİA*, Cilt: 137, s. 138.

başarmış ve Güney İtalya’da hakimiyetini devam ettirmiştir²³. Sicilya’yı bir üs gibi kullanan Ağlebiler ara ara Güney İtalya’ya yağma ve talan için saldırılarına devam etmişlerdir.

Sicilya’daki Arapların akınları devam ederken Bizans İmparatorluğu’na bir tehlike de kuzeyden gelmiştir. Kutsal Roma İmparatoru I. Otto Papalık tarafından taç giydirilerek imparator ünvanı almıştır. Kutsal Roma İmparatoru I. Otto buna mukabil İtalya üzerinden hak iddia ederek X. yüzyılın ikinci yarısında İtalya’ya sefere çıkmıştır. Güneydeki Bizans topraklarına da girişimde bulunan imparator I. Otto, bu girişiminde başarısız olmuş ve bu bölgede Bizans hakimiyeti daha da kuvvetlenmiştir²⁴.

XI. yüzyıla gelindiğinde ise Bizans İmparatorluğu yeniden Sicilya Araplarının istilalarına maruz kalmıştır. Nitekim 1004 yılında Bizans toprağı olan Bari’nin Araplar tarafından kuşatılmasına Bulgarlarla mücadelede ittifak oluşturduğu Venedik’in yardımı gelmesiyle kuşatma başarısızlıkla sonuçlanmıştır²⁵. Bizans İmparatoru II. Basil Sicilya üzerine sefere hazırlanırken ölmüş lakin bu hedef Bizans için devam etmiştir. Nitekim İmparatorluk Georgios Maniakes komutasında Sicilya’ya gönderdiği ordu 1040’ta Messina’yı ele geçirmeyi başarsa da Maniakes’in geri çağrılmasıyla Sicilya’nın Bizans topraklarına katılması başarısızlıkla sonuçlanmıştır²⁶.

İtalya kısa bir süre içerisinde yeni istilacılar ile karşı karşıya gelmiştir. Normanlar olarak bilinen, askeri yetenekleri sebebiyle birçok ülkede ücretli asker olarak kullanılan bu grubun 1042 yılında Melfi’yi ele geçirmesiyle Bizans İmparatorluğu’nun Güney İtalya’daki hakimiyeti ağır yara almıştır. Nitekim 1054 yılında gerçekleşen Shizma ile Robert Guiskard önderliğindeki Normanlar ayrılıkçı fikirlerin ve karşıt görüşlerin olduğu bu ortamdan yararlanarak Papalığı desteklemiş ve böylelikle İtalya’daki nüfuzlarını genişletmişlerdir.

1060’lı yıllara gelindiğinde ise İtalya’daki durum Bizans İmparatorluğu için tam bir felaket haline gelmiştir. Birbiri ardına gerçekleştirilen işgaller ile

---

²³ Jean Claude Cheynet, *Bizans Dünyası*, Ayrıntı Yayınları, Çev. Aslı Bilge, İstanbul 2018, s. 42; Monique O’Connel-Eric R. Dursteler, *Akdeniz Medeniyetleri*, Say Yayınları, Çev. Bozkurt Leblebicioğlu, İstanbul 2019, s. 97.

²⁴ Vasiliev, *a.g.e.*, s. 377.

²⁵ Şahin, *a.g.m.*, s. 115; Baştav, *a.g.e.*, s. 141.

²⁶ Ostrogorsky, *a.g.e.*, 308; Baştav, *a.g.e.*, s. 149.

imparatorluğun İtalya'daki tek toprağı Bari kalmıştır. Nitekim Robert Guiskard'ın Bari'yi üç yıl süren kuşatmanın ardından 1071 yılında ele geçirmesi ile Normanlar Güney İtalya'nın tek hâkimi durumuna gelmiştir²⁷. Ardından Sicilya'nın büyük çoğunluğu da Normanlar tarafından ele geçirilmiştir. Böylelikle Bizans İmparatorluğu Haçlı Seferleri öncesi İtalya ve Sicilya'daki tüm hakimiyetini kaybetmiştir.

1.1.3. Anadolu

Bizans İmparatorluğu VII. yüzyılın başında Anadolu ve Suriye'de topraklarını Sasanilere karşı mücadelelerine rağmen muhafaza etmeyi başarmış ve ülke topraklarını 3 kıtaya yayabilmiştir. Lakin Anadolu ve Suriye'deki rakibi Sasaniler tarafından sürekli tehdit edilmiştir. Nitekim hükümdarları II. Hüsrev döneminde altın çağını yaşayan Sasaniler 620'ye gelindiğinde Bizans İmparatorluğu'nun Mısır'dan başkent İstanbul'un doğusuna kadarki topraklarını birbiri ardına yaptığı saldırılar ile ele geçirmiş ve imparatorluk başkentini kuşatmışlardır. İmparator Heraklius, ilk olarak bu kuşatmadan kurtulmuş ve akabinde de Sasanilere karşı sefere çıkarak kaybettiği toprakları geri alırken Sasanileri de iç kaosa sürüklemiştir²⁸.

Bu dönemde Bizans İmparatorluğu için yeni bir rakip ortaya çıkmıştır. Hz. Muhammed vasıtasıyla Arabistan'da İslamiyet adında ilahi bir din doğmuş ve aynı zamanda merkezi Medine olan siyasi bir oluşum meydana getirilmiştir. Ayrıca dini öğretiler yayılmaya başlamıştır. Hz. Muhammed'in ölümüyle Halifeler dönemi başlarken, siyasi oluşum gittikçe teşkilatlanıp güçlü bir devlet haline gelmiştir. Nitekim bu dönemde İslam'ı yaymak için Bizans ve Sasani topraklarına akınlar yapılmıştır.

Bizans İmparatorluğu, Müslüman Araplar tarafından yapılan akınlara son vermek için Yermük civarında giriştiği seferden mağlup çıkınca Suriye ve Mısır'daki topraklarını Araplara kaptırmıştır²⁹. Bu yüzyıl boyunca birçok kez imparatorluk başkenti İstanbul da Araplar tarafından kuşatılsa da her defasında başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Akabinde Araplar, Sasanilerin de iç karışıklıklarından faydalanarak,

---

²⁷ Umberto Eco, *Ortaçağ*, II, Alfa Yayınları, Çev. Leyla Tonguç Basmacı, İstanbul 2020, s. 105; Zeki Can Hırçın, "Sicilya Normanlarının Son Feri, 1185 Selanik Saldırısı", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 2021, s. 62; O'Connell-Dursteler, *a.g.e.*, s. 169; Vasiliev, *a.g.e.*, s. 414.

²⁸ Vasiliev, *a.g.e.*, s. 231-234; Baştav, *a.g.e.*, s. 84-85.

²⁹ Adem Apak, *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi*, II, Ensar Yayınları, İstanbul 2017, s. 139.

devletlerini yıkmayı başarmış, kısa sürede topraklarını ve dinlerini geniş bir coğrafyaya yayabilmişlerdir.

Bizans İmparatorluğu ile Araplar arasındaki mücadeleler yağma ve akın faaliyetleri sürekli olarak devam etmiştir. Lakin bu iki devlet arasındaki sınır değişikliği uzun yıllar değişmeden kalmıştır. 750 yılına gelindiğinde Abbasiler Emevileri yıkmış ve başkenti Şam yerine Bağdat yapmıştır. Bu hareket ile Abbasiler Bizans İmparatorluğu'na Emeviler kadar baskı oluşturmayarak imparatorluğun nefes almasını sağlamıştır³⁰.

Bizans İmparatorluğu'nun Abbasiler ile ilişkileri IX. yüzyıl boyunca savaş ve barışın iç içe olduğu şekilde ilerlemiştir. X. yüzyıla gelindiğinde ise Abbasiler iç huzursuzluğu sebebiyle gerilerken Bizans İmparatorluğu askeri ve siyasi açıdan giderek kuvvetlenmiştir. Öte yandan Abbasilerin nüfuzunun giderek zayıflaması, Bizans İmparatorluğu için yeni rakipler meydana gelmesine yol açmıştır. Bunlar arasında Musul ve Halep civarında meydana çıkan Hamdaniler, X. yüzyıl boyunca imparatorluğun Anadolu ve Suriye politikasına karşı zorluklar çıkarmışlardır.

Bizans İmparatoru Nikephoros ve sonrasında Ioannes Çimiskes, Hamdaniler üzerine seferler düzenleyerek uzun zamandır Müslümanların elinde olan Antakya ve Suriye'nin bir kısmını ele geçirerek topraklarını yeniden genişletmişlerdir³¹. Böylelikle Fatımiler ile de komşu olmuşlardır. Nitekim bu komşuluk kısa bir zaman sonra birbirlerine karşı girişilen mücadeleler şekline dönüşmüştür. 976 yılında imparator olan II. Basil, Balkanlar ve İtalya'daki yayılcı politikasına Anadolu'yu da eklemiş ve Suriye'de Fatımilerin giderek artan nüfuzuna karşı mücadelelere başlamıştır. İlk iş olarak Halep'e sefere çıkarak Halep Hamdanilerini itaate almıştır. Sonrasında da Hıms ve Tarsus'u ele geçirmiştir³².

Bizans İmparatoru II. Basil, güneydeki topraklarını genişlettikten sonra uzun yıllardır gidilmeyen doğudaki Ermeni ve Gürcü topraklarına sefer düzenlemiştir. Böylece İmparatorun 1025 yılında ölümüyle geriye -doğuda Ermeni ve Gürcüleri itaat altına alması neticesinde- doğudan gelebilecek tehlikelere karşı bir tampon bölge

---

³⁰ Gregory, *a.g.e.*, s. 214; Eco, *a.g.e.*, I, s. 178.

³¹ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 269.

³² Hüseyin Ali, "Fatımi-Bizans Siyasi İlişkileri (971-1069)", *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 6, 2022, s. 9-10.

kalmıştır. Böylelikle İmparator II. Basil kendi döneminde devleti en geniş sınırlarına ulaştırmıştır³³.

İmparator II. Basil'in bıraktığı miras XI. yüzyılın yarısına kadar aynı şekilde devam etmiştir. Bu dönemde imparatorluk taht mücadeleleri ile uğraşsa da rakipler imparatorluğu askeri bakımdan hala kuvvetli görmeye devam etmişlerdir. Nitekim İmparator IX. Konstantin Monomakos döneminde Anadolu'nun doğusundaki Ermeniler itaat altına alınmış, imparatorluğun doğu sınırı Azerbaycan'a kadar ulaşmıştır. Lakin İmparatorluğun Ermenileri itaat altına almasıyla doğudan gelebilecek tehlikelere karşı tampon bölge yok olmuş ve imparatorluğa doğudan gelecek olan yeni bir rakibin işi kolaylaşmıştır.

Bu dönemde Tuğrul ve Çağrı adındaki iki Türk Beyi'nin 1040'ta Horasan'da Selçuklu Devleti adıyla anılan yeni bir devlet kurması, durumu değiştirmiş, bu siyasi teşekkül bununla da kalmayıp kısa sürede İran ve Suriye'ye kadar topraklarını genişletmiştir. Bu durum Bizans İmparatorluğu için sonun başlangıcını sağlayacak gelişmelerin yaşanmasına sebep olmuştur. İmparatorluk iç karışıklıklarla uğraşırken birbiri ardına süren Selçuklu akın ve yağmaları imparatorluğun savunmasız kalmasını sağlamıştır. Nitekim 1048 yılında Pasinler civarında Selçuklulara karşı ağır bir yenilgi alan imparatorluk, II. Basil'in ölümüyle bıraktığı yenilmez Bizans imajını da kaybetmiştir. Bu yenilgiden itibaren imparatorluk topraklarına yapılan Selçuklu akınları artarak devam etmiştir³⁴.

Bizans İmparatorluğu'nun doğudaki en sağlam kalesi olan Ani'nin 1064 yılında Selçuklu Sultanı Alparslan tarafından ele geçirilmesi³⁵ imparatorlukta büyük bir etki yaratmıştır. Nitekim 1067 yılında imparator olan IV. Roman Diogen Selçuklu akınlarına karşı büyük bir ordu toplamıştır. Selçuklular üzerine sefere çıkan İmparator Diogen, Selçuklu Sultanı Alparslan'ın barış teklifine olumsuz yanıt vermesiyle 1071 yılında Malazgirt civarında Selçuklularla büyük bir mücadeleye girişmiştir.

---

³³ Cheynet, *a.g.e.*, s. 54; Daş, *a.g.e.*, s. 79; Vasiliev, *a.g.e.*, s. 369.

³⁴ Claude Cahen, *Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi*, T.T.K. Yayınları, Çev. Yaşar Yücel-Bahaeddin Yediyıldız, Ankara 2021, s. 12; Mehmet Ertan Bamyacı-Sezgin Güçlüay, "Makedonyalılar Hanedanlığı'nın II. Döneminde (1025-1056) Bizans İmparatorluğu'nda Yaşanan Genel Siyasi ve Ekonomik Gelişmeler", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 30, Sayı: 2, 2020, s. 483.

³⁵ Lastivertli Aristakes, *Selçuklular ve Anadolu'nun Fethi*, Post Yayınları, Çev. İlhan Aslan, İstanbul 2019, s. 112-113. Adnan Eskikurt, "Batı Anadolu'da İlk Selçuklu Faaliyetleri (1025-1081)", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 10, 2019, s. 256.

Girişilen bu mücadele sonucu ağır bir bozguna uğrayan İmparator Diogen, esir olmaktan da kurtulamamıştır³⁶. Bu durum karşısında barış anlaşması imzalayarak serbest kalan İmparator Diogen, başkente varmadan tahttan indirildiğini öğrenmiş ve tahtını geri almak için giriştiği mücadelede de başarısız olmuştur. Akabinde gözlerine mil çekilen Diogen kısa bir süre sonra da ölmüştür. Diogen'in ölmesiyle Selçuklularla yapılan anlaşma geçersiz sayılmış, ancak giderek savunulamaz hale gelen Anadolu toprakları, Selçukluların fetihlerine maruz kalmıştır³⁷.

Nitekim Malazgirt Zaferi'nin hemen sonrasında Selçuklular, giriştikleri fetihlerle başkent İstanbul önlerine kadar gelebilmişlerdir. Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı olarak İznik merkezli kurulan Türkiye Selçuklu Devleti, Haçlı Seferleri öncesinde Anadolu'nun büyük bir bölümünü kontrol eder hale gelmiştir. Bizans İmparatorluğu ise Selçuklularla anlaşma imzalayarak Anadolu'nun kıyı bölgelerinde nüfuzunu koruyabilmiştir³⁸. Böylelikle Haçlı Seferlerinin hemen öncesinde Bizans İmparatorluğu Anadolu'da Selçuklu tehdidi ile baş etmek zorunda kalmıştır.

1.2. İtalyan Şehir Devletleri'nin Durumu

İtalya, Roma İmparatorluğu'nun tarih sahnesine çıkmasından itibaren kutsaliyeti olan bir bölge olmuştur. Roma İmparatorluğu'nun parçalanmasından itibaren birçok millet ve devletin göz diktiği yer olan İtalya'nın tarihini değiştirecek olan ticari devletçiklerin İtalya'ya farklı bir bakış açısı sağladığı görülmüştür. Bu devletçikler ile İtalya ve Sicilya'nın birer ticari durak olmuş olması farklı millet ve devletler ile olan etkileşimi de artırmıştır.

Bu devletçiklerin İtalya'yı önemli bir noktaya getirmesi, tarihleri ve etkileşimde oldukları unsurların ortaya koyulması için her birini ayrı ayrı başlıkta incelemek daha anlaşılır olacaktır. Nitekim her bir devletçiğin Haçlı Seferleri öncesine

---

³⁶ Yusuf Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, T.T.K. Yayınları, Ankara 2021, s. 49.

³⁷ İbnü'l-Esir, *El-Kamil'de Selçuklular*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, Çev. Abdülkerim Özeydin, İstanbul 2022, s. 108; Claude Cahen, *Anadolu Selçuklu Devleti*, Yeditepe Yayınları, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2022, s. 23; Mehmet Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, III, T.T.K. Yayınları, Ankara 2016, s. 38-39; John F. Haldon, *Bizans Tarih Atlası*, Kitap Yayınevi, Çev. Ali Özdamar, İstanbul 2007, s. 186-187; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 320; Vasiliev, *a.g.e.*, s. 410.

³⁸ Alexander Daniel Beihammer, *Bizans ve Müslüman Türk Anadolu'nun Doğuşu (1040-1130)*, Koyusiyah Yayınları, Çev. Tarık Özbek, Ankara 2022, s. 233-234; Cheynet, *a.g.e.*, s. 62.

kadarki bölümde başta İtalya ve Sicilya olmak üzere katkılarını görmek açısından oldukça önemlidir.

1.2.1. Venedik Cumhuriyeti

Venedik halkı V-VI. yüzyıllar arasında İtalya'nın kuzeyini işgal eden Got ve Lombardlardan Rialto başta olmak üzere çeşitli lagünlere kaçmış ve buralarda kurdukları oluşumlarla adalar şehri olarak hakimiyetlerini sağlamışlardır. Kurulduklarından itibaren suyun bile çok fazla bulunmadığı bu bölgelerde tek geçim kaynağı olarak buldukları tuz ve balıkçılık ile geçimlerini temine çalışmışlardır³⁹.

Venedik ilk olarak Bizans İmparatorluğu'nun Gotları mağlup etmesiyle 539 yılında imparatorluğun topraklarına katılmıştır. Lakin imparatorluğun buradaki hakimiyeti yeni bir rakip olarak Kuzey İtalya'da birbiri ardına genişleyen Lombardların 568 yılında bu bölgeyi işgal etmesiyle son bulmuştur⁴⁰. Bu dönemde Venedikliler Lombardların hakimiyetinde olsa da Bizans İmparatorluğu'na bağlı kalmaya devam etmişlerdir. Nitekim VIII. yüzyılın başlarında Bizans İmparatorluğu, Venedik'e kendisine bağlılığına delil olacak şekilde "Doçe" adıyla anılan vali atamıştır⁴¹.

Bu dönemde Bizans İmparatorluğu'nda İmparator III. Leon'un ikona karşıtı bir propaganda içerisinde olması İtalya'da olumlu karşılanmamıştır. Bu sebeptendir ki Bizans İmparatorluğu'na bağlı olan Ravenna eyaletinde Lombardların da destekleriyle bir isyan çıkmış ve Venedikliler bu isyanı desteklemişlerdir. Bu isyan çok geçmeden bastırılmıştır. Lakin Ravenna eyaleti bu isyanla zayıf düşmüş ve sonrasında 751 yılında Lombardların hakimiyetine girmiştir⁴².

Ravenna'nın lombardların eline geçmesi, Venedik'i iç siyasette ikiye ayırmıştır. Bir taraf Bizans İmparatorluğu'nun hakimiyetine devam etmek isterken diğer bir taraf ise Franklardan destek istemiştir. Böylelikle Venedik halkı ikiye ayrılarak bir kavga ve çekişme ortamı içerisine girmişlerdir. Papalığın da destek arayışı içinde olması Frankların bu bölgeye göz dikmelerine sebebiyet vermiştir. Nitekim

---

³⁹ Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik*, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2000, s. 1-2; Henri Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, İletişim Yayınları, Çev. Şadan Karadeniz, İstanbul 2019, s. 67.

⁴⁰ Nicol, *a.g.e.*, s. 4.

⁴¹ Arne Karsten, *Venedik Tarihi*, Runik Kitap Yayınları, Çev. Hülya Kaya, İstanbul 2021, s. 16.

⁴² Zavagno, *a.g.m.*, s. 69.

Frank Kralı Şarlman, 774 yılında Lombardları yenmiş ve Ravenna'nın olduğu bu bölgeyi Papalığa vermiştir⁴³. Venedik'te ise Frank-Bizans taraftar çatışması daha da alevlenmiştir. Ardından Frank Kralı Şarlman'ın oğlu Pepin tarafından Venedik işgal edilmeye çalışılsa da Pepin bu işgalde başarısız olmuştur. Bu durum Venedik-Bizans arasındaki ikili çatışmayı sona erdirecek dereceye getirirse de Venedikliler Bizans İmparatorluğu aleyhtarını bir tutum sergilemeye devam etmişlerdir.

IX. yüzyıla gelindiğinde ise Papalık Bizans İmparatorluğu'na karşı Frankların yanında yer almıştır. Nitekim Şarlman'a taç giydirerek onu imparator ilan etmiştir. Bu durum Bizans İmparatorluğu tarafından hoş karşılanmamıştır. Elçilikler tarafından görüşülerek bir antlaşmaya gidilmiştir. Bu antlaşmaya göre Şarlman Venedik'ten vazgeçmiş, karşılığında ise Bizans İmparatorluğu tarafından imparator ünvanını almıştır. Böylelikle Venedik'in Bizans himayesinde olduğu resmileşmiştir⁴⁴. Lakin bu anlaşma gereği Venedik Frank Krallığı'na yıllık vergi vermek zorunda kalmıştır.

Venedik bu dönemde ilk olarak yakın bölgelerle ticaret yaparak gelirlerini giderek artırmıştır. Bizans İmparatorluğu ile iyi ilişkiler kuran Venedik gittikçe ticaretini geliştirmiştir. Takas şeklinde başlayan ticarete Venedik aldığı ürünlere karşı tuz ve balık vererek bu ticareti genişletmiştir⁴⁵. Hatta kısa sürede kurduğu ticaret ağını Mısır ve diğer bölgelere kadar yaymıştır. Öyle ki, Venedik ile yaptığı ticarete iyi bir duruma gelen Mısır Sultanı, Bizans İmparatorluğu ile olan mücadelesini artırmıştır. Buna karşı Bizans İmparatoru V. Leon bu duruma karşı çıkmış kısa bir süre de olsa Müslümanlarla ticareti yasaklamıştır⁴⁶.

Bu dönemde Venedik, ticaret sebebiyle nüfuzunu giderek artırırken bu doğrultuda civar devletler ile de çeşitli antlaşmalar yapmıştır. Nitekim Frank Kralı Şarlman ile yapılan antlaşma gereği Frank Krallığı'nda serbest ticaret hakkına sahip olurlarken Po nehri vasıtasıyla çeşitli şehirlere ulaşımı sağlayarak buralarda da ticaret yapmak suretiyle gelirlerini ve nüfuzlarını artırmışlardır⁴⁷.

---

⁴³ Karsten, *a.g.e.*, s. 16; Nicol, *a.g.e.*, s. 12.

⁴⁴ J. M. Roberts, *Avrupa Tarihi*, İnkılap Yayınları, Çev. Fethi Aytuna, İstanbul 2015, s. 256; Jacques Le Goff, *Ortaçağ Batı Uygarlığı*, Doğu Batı Yayınları, Çev. Hanife Güven-Uğur Güven, Ankara 2019, s. 57; Nicol, *a.g.e.*, s. 17.

⁴⁵ Nicol, *a.g.e.*, s. 20.

⁴⁶ David Jacoby, *Byzantine Trade 4th-12th Centuries*, "Venetian Commercial Expansion in the Eastern Mediterranean, 8th-11th Centuries", Farnham 2009, s. 372.

⁴⁷ W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, T.T.K. Yayınları, Çev. Enver Ziya Karal, Ankara 2000, s. 121.

IX. yüzyılda Venedik'in ihtişamını artıran bir gelişme daha yaşanmıştır. Bu gelişme kudsiyetine inanılan Aziz Mark'ın kemiklerinin Müslümanların hakimiyetindeki İskenderiye'den getirilmesidir. Böylelikle Venedik, ticari-dini bir şehir hüviyetini de kazanmıştır⁴⁸.

Bu dönemde Bizans İmparatorluğu'na bağlı olan Güney İtalya ve Sicilya Müslüman Araplar tarafından işgale uğramıştır. Sonrasında işgaller Venedik'e yakın Adriyatik Denizi'ne kadar ulaşınca Venedik bu duruma müdahale etmek zorunda kalmıştır. Lakin girişilen mücadelelerde başarısız olunca, Bizans İmparatorluğu'nun da duruma seyirci kalmasıyla, Frank Krallığı ile bir antlaşma imzalamak zorunda kalmıştır. Bu anlaşmaya göre; Venedik yıllık vergi vermeye devam ederken aynı zamanda bölgedeki korsanlara karşı Frank Krallığını korumayı üstlenmiştir. Frank Krallığı ise Venedik'in ticaretini engellemek adına kara güvenliğini sağlamayı vaad etmiştir⁴⁹. Venedik her ne kadar Frank Krallığı'na vergi verse de Bizans ile gönül birliğini devam ettirmiştir. Nitekim Güney İtalya'da Bizans İmparatorluğu'nun Müslüman Araplara karşı giriştiği mücadelelerde imparatorluğun yanında olmuştur.

X. yüzyıla gelindiğinde Venedik, ticaretini giderek çeşitli bölgelere yaymayı başarırken donanmasını da geliştirmiştir. Bu dönemden itibaren Venedik çıkarlarına göre hareket etmeyi hedef edinmiştir. Bu sebeptendir ki Adriyatik Denizi'nde ticari çıkarlarına ters düşen korsanlara karşı seferlere girişmiştir. Venedik'in denizlerde Bizans İmparatorluğu'na verdiği katkılar İmparator II. Basil tarafından mutlulukla karşılanmıştır. Nitekim 992 yılında Venedik'e verdiği imtiyazlar ile de müttelikliğin pekişmesine katkı sağlamıştır. Venedik bu imtiyazla Bizans İmparatorluğu'ndan Çanakkale Boğazını girip çıkarken ödediği toplam 30 solidiyi 17 solidi'ye düşürmüştür. Aynı zamanda imparatorluk topraklarında oluşacak şikayetlerde kendi yargıçları tarafından yargılanma hakkına sahip olmuşlardır⁵⁰. Venedik, bu imtiyazla beraber Bizans pazarında rekabet içerisinde olduğu Amalfi'ye karşı da üstünlük sağlamıştır.

---

⁴⁸ Heyd, *a.g.e.*, 120; Karsten, *a.g.e.*, s. 17-18; Nicol, *a.g.e.*, 23-24; Jacoby, *a.g.m.*, s. 372.

⁴⁹ Nicol, *a.g.e.*, 27.

⁵⁰ Judith Herrin, *Bizans*, İletişim Yayınları, Çev. Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul 2020, s. 285; Nicol, *a.g.e.*, s. 39-40; Karsten, *a.g.e.*, s. 23; Heyd, *a.g.e.*, s. 124-125.

XI. yüzyıla gelindiğinde ise Venedik'in ilk olarak Adriyatik Denizi'nde Dalmaçya civarında Slav ve Hırvatlarla karşı sefere çıktığı görülmüştür. Bu sefer ile Venedik, Bizans İmparatorluğu'na bağlı olan bu bölgedeki çatışma ortamını sakinleştirmeyi başarmış ve Venedik hakimi "Dalmaçya Dükü" unvanını almıştır⁵¹. Venedik, aynı zamanda, Kutsal Roma İmparatoru III. Otto ile geçmiş dönemde yapılan ticari anlaşmaları da yenilemiştir.

Böylelikle XI. yüzyılın ilk dönemleri Venedik için nüfuzunu artırma ve ticari ağını genişletme dönemi olarak karşımıza çıkmıştır. Lakin Normanların 1050'li yıllarda İtalya'ya gelmesi ve giderek burada nüfuzlarını artırması Bizans İmparatorluğu ve Venedik açısından olumsuz bir etki yapmıştır. Nitekim Normanların Bizans İmparatorluğu'nu Güney İtalya'dan atması ve imparatorluğun Dalmaçya kıyılarına saldırılar düzenlemesi, Venedik ve İmparatorluğun ortak sorunu haline gelmiştir. Normanlara bağlı bir korsanın Dalmaçya saldırısı Venedik tarafından süratle engellenirken Norman Lideri Robert Guiskard'ın 1081'de Draç'ı kuşatması, İmparator I. Aleksios Komnenos'un Venedik'i yardıma çağırmasına sebep olmuştur. Yardıma olumlu karşılık veren Venedik, Draç önünde denizlerde Normanlara karşı üstünlük sağlasa da karada imparatorluğu saf dışı bırakan Normanlar Draç'ı ele geçirmeyi başarmıştır. Lakin ülkesinde çıkan karışıklık sonucu geri dönen Guiskard, burada yerine kardeşi Bohemond'u bıraksa da mağlup olmaktan kurtulamamıştır⁵².

Sonrasında Venedik'in Draç'ı yeniden ele geçirmesiyle Bizans İmparatorluğu ve Venedik Norman tehlikesini atlatmayı başarmışlardır. Bizans İmparatorluğu, Venedik'in bu yardımına karşılık 1082 yılında müttefikinin gelişimini ikiye katlayacak, kendisinin ise ticaretine büyük bir çöküş yaratacak çeşitli imtiyazlar vererek Venedik'i ödüllendirmiştir⁵³.

Venedik XI. yüzyıl boyunca Adriyatik Denizi'nde kalmayarak Akdeniz'in her köşesine ticaretini yaymayı başarmıştır⁵⁴. Nitekim Venedik'in bu başarısı Cenova ve Pisa başta olmak üzere diğer İtalyan Şehir Devletleri'ni etkilemiş ve bu devletlerin de

---

⁵¹ Henri Pirenne, *Avrupa Tarihi*, Selenge Yayınları, Çev. Sinan Akbaytürk, İstanbul 2022, s. 144.

⁵² Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 179.

⁵³ Henri Pirenne, *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, İletişim Yayınları, Çev. Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul 2018, s. 30; Henri Pirenne, 2022, *a.g.e.*, s. 145; Heyd, *a.g.e.*, s. 129; Nicol, *a.g.e.*, s. 57; Karsten, *a.g.e.*, s. 23.

⁵⁴ Daniel Waley-Trevor Dean, *İtalyan Şehir Cumhuriyetleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Çev. Hamit Çalışkan, İstanbul 2021, s. 269.

ticareti ana unsur olarak görmelerine vesile olmuştur. Böylelikle Venedik Haçlı Seferleri öncesi kendisini Akdeniz ticaretinde söz sahibi bir durumda bulmuştur.

1.2.2. Ceneviz Cumhuriyeti

Ceneviz Cumhuriyeti, Ligurya merkezli bir siyasi yapı oluşturarak bu bölgeye yerleşmiştir. Cenevizliler Roma İmparatorluğu'nun dağılmasıyla bir süre Gotların hakimiyeti altında yaşamışlardır. Bu hakimiyet 80 yıl sürmüştür. Bizans İmparatorluğu'nun Roma ideası sonucu İtalya'yı hakimiyetine alma çabaları karşılık bulunca Cenevizliler, Bizans İmparatorluğu hakimiyeti altında yaşamaya başlamışlardır. Lakin Bizans hakimiyetinde kalmaları da fazla uzun sürmemiştir. 568 yılında Bizans İmparatorluğu'nun İtalya'nın kuzeyindeki topraklarını ele geçiren Lombardlar, Ceneviz'i de kendi hakimiyetlerine almışlardır⁵⁵. Böylece Ceneviz'in Bizans hakimiyetinde fazla kalmamış olması Bizans kültürünün buralarda pek karşılık bulamamasına yol açmıştır.

Sicilya ve Güney İtalya'yı işgal için gelen Araplar Sicilya'yı ele geçirmiş ve bu bölgeden İtalya'ya akın ve yağma faaliyetlerine girişmişlerdir. Bu akın ve yağma faaliyetlerinden Cenevizliler de nasibini almıştır. Nitekim Araplar 935 yılında Ceneviz'i yağmalamışlardır⁵⁶. Bu tarihten itibaren Ceneviz, denizlerden Araplarla mücadele etmesinin gerektiğini ve kendini savunabilmek için de bir donanmaya ihtiyaç duyduğunu anlamıştır.

Bu dönemde Ceneviz, bölge ticaretini geliştirmek için Kutsal Roma Germen İmparatorluğu ile anlaşma yoluna gitmiştir. Nitekim giriştiği bu anlaşma yolundan başarıya kavuşmuş ve 958 yılında Kutsal Roma Germen İmparatorluğu tarafından imtiyaz içeren bir anlaşma yapmıştır⁵⁷. Bu anlaşma ile birçok imtiyaza erişen Ceneviz, bölgedeki pazar ve ticarete önemli avantajlar kazanmıştır.

X. yüzyıl boyunca Araplar Ceneviz ve Tiren Denizi'ne çeşitli yağma faaliyetlerinde bulunmuşlardır. XI. yüzyıla gelindiğinde ise Ceneviz bu yağmalara karşı Pisa Cumhuriyeti ile ittifak içerisinde olmuştur. İlk olarak sağlam bir donanma

---

⁵⁵ Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri*, I, T.T.K. Yayınları, Ankara 2020, s. 34; Henri Pirenne, 2022, *a.g.e.*, s. 29.

⁵⁶ Murat Kaan Yıldız, "Birinci Haçlı Seferinde Cenova: Rolü, İmtiyazları ve Gelişimi", *The Legends Journal of European History Studies*, Sayı: 2, 2021, s. 108; Heyd, *a.g.e.*, s. 131.

⁵⁷ Waley-Dean, *a.g.e.*, s. 10.

inşa eden Ceneviz, Pisa ile ortaklık yaparak Arapların kontrolündeki Sardinya'ya 1015-1016 yıllarında sefere çıkmışlardır. Ceneviz ve Pisa kuvvetleri başarılı saldırılarıyla Arapları Sardinya'dan kovmayı başarmışlardır⁵⁸.

Ceneviz bu dönemde artık ticareti ön plana koyan bir politika izlemeye karar vermiştir. Nitekim 958 yılında Kutsal Roma İmparatorluğu ile yapılan anlaşma ile çeşitli imtiyazlar kazanan Ceneviz, bu antlaşmayı 1056 yılında yenileyerek bölgedeki pazar ve ticaretin de hakimiyetini pekiştirmiştir⁵⁹.

XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İtalya'ya yeni bir istilacı devlet olan Normanlar gelmiş ve kısa sürede Güney İtalya ve Sicilya'yı ele geçirmişlerdir. Ceneviz bu dönemde Sicilya'nın etkili ve önemli bir ticaret merkezi olması sebebiyle Normanlar ile anlaşma yoluna giderek bu ticaretten faydalanmayı düşünmüştür.

Cenevizliler ayrıca bu dönemde Pisa ile olan müttefikliğini devam ettirmişler ve Papalığın da isteğiyle 1087 yılında Kuzey Afrika kıyılarına saldırmışlardır. Bu saldırılar neticesinde yüklü ganimet elde ettikleri gibi, bir dizi ticari anlaşmalar yapmışlardır. Böylece kârlı bir şekilde ülkelerine dönmüşlerdir⁶⁰. Buna ilaveten burada kazandıkları ticari imtiyazlar ile yönünü doğuya çevirmişlerdir.

Öte yandan bu dönemde ortaya çıkan Haçlı Seferi fikrinin yayılması ile bu fikre destek veren devletlerden biri de Ceneviz olmuştur. Bu desteğin onlara katkısı, birkaç yıl içerisinde ülkelerinin bağımsızlığı ile taçlandıracaktır.

1.2.3. Pisa Cumhuriyeti

Pisa Cumhuriyeti Arno Irmağı'nın civarındaki bölgede hakimiyet alanı bulmuş ve gelişmiştir. Ülke topraklarının bir kısmı elverişli toprak arazisini oluştururken bir kısmı ise küçükbaş ve büyükbaşların otlanabileceği düz arazilerden oluşmuştur⁶¹. Roma İmparatorluğu'nun dağılmasının ardından ilk olarak Gotların hakimiyetinde yaşayan Pisa Cumhuriyeti, Bizans İmparatorluğu'nun VI. yüzyılda İtalya'yı hakimiyeti altına alması ile kısa sürede olsa Bizans hakimiyetinde kalmıştır.

---

⁵⁸ Henri Pirenne, *Orta Çağ Şehirleri*, Dorlion Yayınları, Çev. Gonca Gül Kurtulmuş, Ankara 2021, s. 71; İbrahim Altan, *XII. Yüzyılda Kuzey Afrika İtalya Ticari İlişkileri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013), s. 183; Eco, *a.g.e.*, II, s. 44.

⁵⁹ Waley-Dean, *a.g.e.*, s. 10.

⁶⁰ Eco, *a.g.e.*, II, S. 138; Pirenne, 2022, *a.g.e.*, s. 145.

⁶¹ David Abulafia, *Büyük Deniz*, Alfa Yayınları, Çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul 2012, s. 312.

Pisa Cumhuriyeti üzerinde kısa süren Bizans hakimiyeti, Lombardların bölgeye gelmeleri ve birbiri ardına gerçekleştirdikleri işgaller sebebiyle sona ermiş ve burada teşkilatlanmış Lombardların hakimiyeti başlamıştır. Bu hakimiyet VIII. yüzyılın son çeyreğine kadar sürdürmek zorunda kalmıştır. Nitekim bu tarihlerde Frankların birbirini takip eden seferler ile bölgeye gelmeleri ve Lombardları bölgeden atmaları bu defa da Pisa Cumhuriyeti'nin Frank hakimiyetine girmesini sağlamıştır.

IX. yüzyıla gelindiğinde Pisa Cumhuriyeti Sicilya'nın Araplar tarafından işgal edilmesiyle Arapların birbiri ardına akın ve yağmalarına maruz kalmıştır. 860 yılında ise bölge, Vikinglerin yağma ve talanından payına düşeni almıştır.⁶² Ancak Pisa Cumhuriyeti'nin IX. Yüzyıl boyunca maruz kaldığı yağma hareketleri, Pisalıların güçlü bir donanmaya olan ihtiyacı olduğu gerçeğini acı bir tecrübe ile anlamalarına yol açmıştır. Bu sebeple bundan sonra donanma oluşturma ve bölge denizlerinde hareketlerde bulunan Araplara karşı mücadele edebilme faaliyetlerine odaklanmışlardır.

Nitekim X. yüzyılın sonunda Pisa Cumhuriyeti, Güney İtalya'ya inerek Sicilya'daki Araplara karşı mücadele etmeye niyetlenen Kutsal Roma İmparatoru II. Otto'ya askeri destek sağlamıştır⁶³. Akabinde XI. yüzyılın başında 1005 yılında ise Araplar Pisa'yı yağmalamışlardır⁶⁴.

Pisa Cumhuriyeti, bu dönemde ayrıca Ceneviz Cumhuriyeti ile ittifak kurarak Sardinya'ya gelecek olan Arap işgaline karşı birleşerek Sardinya'ya karşı sefere çıkmışlardır. 1016 yılında giriştikleri bu seferden başarıyla ayrılmışlar ve bölgeden Arapları kovmayı başarmışlardır⁶⁵. 1035 yılında ise Pisa Cumhuriyeti Kuzey Afrika'ya bir saldırıda bulunmuş ve Bone⁶⁶ şehrini ele geçirip yüklü miktar ganimetle geri dönmüştür.⁶⁷

Bütün bunlara ek olarak Pisa Cumhuriyeti aynı dönemde İtalya'ya gelen ve yayılmacı bir kavim olan Normanlarla ve onların meydana getirdiği siyasi bir oluşumla

---

⁶² Jeremy Black, *Kısa İtalya Tarihi*, Say Yayınları, Çev. Ekin Duru, İstanbul 2022, s. 44.

⁶³ Abulafia, *a.g.e.*, s. 313.

⁶⁴ Enrica Salvatori, "Pisa in the Middle Ages: the Dream and the Reality of an Empire", *Empire and States in European Perspective*, 2002, s. 15.

⁶⁵ Eco, *a.g.e.*, II, s. 138; Henri Pirenne, 2018, *a.g.e.*, s. 39.

⁶⁶ Günümüzde Cezayir'in Annaba şehrine denk gelmektedir.

⁶⁷ Muammer Gül, *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2017, s. 158; Henri Pirenne, 2018, *a.g.e.*, s. 39.

tanışmıştır. Normanların Güney İtalya ve ardından da Sicilya'ya uzanan yayılmacı hareketine Pisa Cumhuriyeti, 1063 yılında Arapların elinde bulunan Palermo'ya sefer düzenleyerek destek vermiştir⁶⁸. Nitekim bu seferden de yüklü ganimet elde etmiştir.

Nihayet 1077 yılına gelindiğinde Papalık, Sardinya ve Korsika'nın hakimiyetini Pisa Cumhuriyeti'ne vermiştir⁶⁹. 1081 yılında Kutsal Roma-Germen İmparatoru IV. Henry de Pisa Cumhuriyeti'ne çeşitli imtiyazlar vermiştir⁷⁰. 1087 yılında ise Papalığın teşvikiyle Ceneviz Cumhuriyeti ile Kuzey Afrika kıyılarına bir sefer düzenlemiş ve buradan da her ikisi çeşitli ganimet ve imtiyazlar ile dönmüşlerdir⁷¹.

Haçlı Seferi öncesinde Tiran Denizi'nde hakimiyetini ve nüfuzunu giderek sağlamlaştıran Pisa Cumhuriyeti, bölge ticaretinde Venedik ve Amalfi'yi örnek alarak uzak diyarlara açılma fırsatı yakalamış, ilk Haçlı Seferi ile bu durum daha da güçlenmiş ve ticaret ağı iyice genişlemiştir.

1.2.4. Amalfi Dükahğı

Amalfi Dükahğı, Napoli'ye yakın bir mevkide kıyı şeridinde hakimiyetini oluşturmuş küçük bir ticari şehir niteliği kazanmıştır. Roma İmparatorluğu'nun dağılmasıyla bölgede hakimiyet kuran Gotlardan kaçarak bölgeye gelenler ile Amalfi Dükahğı'nın nüfuzunu arttırmıştır. VI. yüzyılın ortasında Bizans İmparatorluğu'nun İtalya ve Sicilya'yı ele geçirmesiyle Amalfi Dükahğı Bizans İmparatorluğu'nun hakimiyeti altına girmiştir.⁷² Bir başka ifade ile Amalfi Dükahğı, VI ile VIII. yüzyıllar arasında küçük bir kıyı şeridi boyunca ticari olarak kendi ekseninde büyüyen bir yer olmuştur⁷³.

Bu dönemde Lombardlar İtalya üzerine birbiri ardına işgallere girişmişler ve İtalya'nın kuzeyindeki birçok mevkiyi ele geçirmişlerdir. Bu meyanda Benevento Prenslığı de Lombardların hakimiyeti altına girmiştir. Böylece Amalfi Dükahğı,

---

⁶⁸ Chris Wickham, *Ortaçağ'da Avrupa*, Yeditepe Yayınevi, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2019, s. 222; Abulafia, *a.g.e.*, s. 319.

⁶⁹ Salvatori, *a.g.m.*, s. 17.

⁷⁰ Waley-Dean, *a.g.e.*, s. 10-11; Salvatori, *a.g.m.*, s. 20.

⁷¹ Eco, *a.g.e.*, II, s. 138; Henri Pirenne, 2018, *a.g.e.*, s. 39; Abulafia, *a.g.e.*, s. 319.

⁷² Turan, *a.g.e.*, s. 20-21.

⁷³ Abulafia, *a.g.e.*, s. 307.

Lombardlar ve Bizans İmparatorluğu arasında sıkışıp kalmıştır. Lakin Amalfi Dükalığı bölgedeki varlığını Bizans İmparatorluğu hamiliğinde devam etmiştir.

IX. yüzyıla gelindiğinde Amalfi Dükalığı, Sicilya ve Güney İtalya'ya akınlar düzenleyen Araplar vasıtasıyla siyasi yönünü de ortaya koymuştur. Lakin genellikle Araplarla ticari münasebetler oluşturarak Araplara karşı bir koalisyonda çok fazla yer almamıştır. Dolayısıyla Amalfi Dükalığı'nın bu dönemde ticarete olan bakışının dine bakışından daha ağır bastığı görülür⁷⁴.

Amalfi Dükalığı, bu dönemde Bizans İmparatorluğu'nun hakimiyetinde olması ile sadece bölge ticaretini geliştirmemiş, aynı zamanda imparatorluğun başta başkenti olmak üzere doğudaki topraklarıyla da ticari ilişkiler kurmuştur. Bu sebeple Doğu ve Batı ticaretinde Venedik ile söz sahibi olmuşlardır. Bunun yanı sıra Kuzey Afrika ile de ticari ilişkiler kurup Doğu-Batı ticaret ağına bir de Kuzey-Güney yönünü ekleyerek dükalığın ve Akdeniz ticaretinin ihtişamını arttırmıştır.

Bu dönemde Amalfi Dükalığı'nın ticari rolünün yanı sıra siyasi rolünün de önemli derecede arttığı görülmüştür. Araplar ile ilişkileri kısa bir süre haricinde genellikle iyi yönde olmuştur ancak ilişkilerin bozulduğu o kısa dönemde Amalfi Dükalığı, başta Napoli ve Salerno olmak üzere kıyı şeridinde hüküm süren denizci devletler ile birleşerek 849 yılında Arap donanmasını yok etmiştir⁷⁵. Nitekim Papalık, bu sonuçtan oldukça memnun olmuş ve Amalfi Dükalığı'nı yanına çekmek için onlara Roma limanlarına serbest katılım gibi ticari imtiyazlar vermiştir⁷⁶. Fakat Amalfi Dükalığı, Roma pazarı ile Afrika pazarı arasında seçim hakkını Afrika pazarından yana kullanmış ve Araplar ile tekrardan ilişkilerini iyileştirmiştir. Nitekim 875'te görüldüğü üzere Amalfi Dükalığı başta olmak kaydıyla Napoli ve Salerno'nun da olduğu bir filo Araplarla beraber hareket ederek Roma'yı yağmalamışlardır⁷⁷.

Amalfi Dükalığı, Lombard Benevento Prensiği ile Bizans İmparatorluğu arasında sıkışıp kalmıştır. Fakat Arapların Sicilya'yı ele geçirmesi sonrasında Güney İtalya'ya süren akınları sebebiyle Bizans İmparatorluğu'nun güçsüz kalması, Amalfi

---

⁷⁴ Armand O. Citarella, "The Relations of Amalfi with the Arab World before the Crusades", *Speculum*, 1967, Sayı: 42, s. 309.

⁷⁵ Black, *a.g.e.*, s. 44.

⁷⁶ Abulafia, *a.g.e.*, s. 308.

⁷⁷ Heyd, *a.g.e.*, s. 107.

Dükalığı'nı kendi kaderine terk etmiştir⁷⁸. Amalfi Dükalığı da bu durumda kendi kaderini kendi belirlemiş ve Lombard Benevento Prensiğine rağmen kendi bağımsızlığını kazanmıştır⁷⁹. Ancak 907 yılında Bizans İmparatorluğu tarafından buraya bir “dük” atanması ile kendi iç işlerinde bağımsız, dış işlerinde Bizans İmparatorluğu'na hala bağımlı kaldığı görülmüştür. Bununla birlikte bu statü Amalfi Dükalığı açısından sorun teşkil etmemiştir zira Bizans İmparatorluğu hakimiyetindeki diğer toprakların ticari avantajlarını da rahatça kullanabilmiştir.

X. yüzyıla gelindiğinde Amalfi Dükalığı, Araplara karşı benimsediği politikasına devam etmiş ve onların aleyhine hiçbir faaliyete girmemeye çalışmıştır. Nitekim 915 yılında Papalık tarafından Araplara karşı başlatılan kısmi Haçlı Seferi niteliği taşıyan oluşuma Amalfi Dükalığı katılmamış, tarafsız kalarak Araplara karşı mücadele etmemiştir⁸⁰.

Öte yandan bu dönemde Bizans İmparatorluğu ile iyi ilişkiler de devam etmiş ve imparatorluk başkentinde küçük bir koloni oluşturmuşlardır. Bizans İmparatoru Nikephoros Phokas'ın Suriye'deki mücadelesine yardım da eden Amalfi Dükalığı, bunun karşılığı olarak 973 yılında çeşitli imtiyazlar kazanmıştır⁸¹.

Hiç kuşkusuz 992 yılına kadar Amalfi Dükalığı, Bizans İmparatorluğu'nun himayesi altında hem bölgede hem de uluslararası arenada ticaretini geliştirmiş ve önemli kazanç elde etmiştir. Lakin bu durum aynı tarihte Bizans İmparatorluğu'nun Venedik Cumhuriyeti'ne verdiği çeşitli imtiyazlarla yara almıştır. Zira bu tarihten itibaren Amalfi Dükalığı'nın imparatorluk başkentinde yapacağı ticarete Venedik Cumhuriyeti'ne de vergi vermek zorunda kalması uygulaması başlamıştır.⁸² Sonuçta Amalfi Dükalığı Bizans pazarından pay alamayınca yönünü Afrika pazarına çevirmiştir.

XI. yüzyıla gelindiğinde Amalfi Dükalığı'nın bölgede Venedik Cumhuriyeti ile mücadele içerisinde olduğu görülür. Bu kritik aşamada dükalık bir de Lombardların

---

⁷⁸ Citarella, 1967, *a.g.e.*, s. 303

⁷⁹ Armand O. Citarella, “Patterns in Medieval Trade: The Commerce of Amalfi Before the Crusades”, *The Journal of Economic History*, 1968, Sayı: 28, s. 535-536.

⁸⁰ Citarella, 1967, *a.g.e.*, s. 309.

⁸¹ David Jacoby, “Italian Traders in Byzantium, c. 800-1204”, *A Companion to Byzantium and the West 900-1204*, Ed. Nicolas Drocourt-Sebastian Kolditz, Brill, Leiden-Boston 2022, s. 472; Zeynep Güngörmez, *XI-XIII. Yüzyıllarda Doğu Akdeniz'de Ticaret* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), s. 54.

⁸² Abulafia, *a.g.e.*, s. 335.

kontrolündeki Salerno Prenslığı ile sınır mücadelesine girişmiştir. Nitekim 1039 yılında Lombard Salerno Prenslığı, Amalfi Dükalığı'nı işgale çalışmış ve dükalık yardımı muhtaç hale gelmiştir. Bu sırada Bizans İmparatorluğu'nun da iç karışıklık halinde olması bölgeye yardım gönderememesine sebep olmuş ve Amalfi Dükalığı'nı kendi kaderine bırakılmıştır. Amalfi Dükalığı da son bir çare olarak askeri meziyetleri sebebiyle Normanları bölgeye davet etmiştir. Birbiri ardına giriştikleri mücadeleler ile bölgede hakimiyetini sağlamlaştıran Normanlar, 1073 yılı itibari ile Amalfi Dükalığı'nı da ele geçirmişlerdir. Özetle Amalfi Dükalığı, Haçlı Seferleri öncesinde Normanların hakimiyetine girmiştir. Bu hakimiyet Amalfi Dükalığı'nın ticari faaliyetlerine büyük bir darbe vurmuştur⁸³.

---

⁸³ Henri Pirenne, 2021, *a.g.e.*, s. 73; Güngörmez, *a.g.t.*, s. 55; Heyd, *a.g.e.*, s. 109.

İKİNCİ BÖLÜM

BİZANS İMPARATORLUĞUNUN İTALYAN ŞEHİR DEVLETLERİ İLE OLAN İLİŞKİLERİ

2.1. Bizans İmp. ve İtalyan Şehir Devletleri'nin İlişkileri

Bizans İmparatorluğu'nun İtalyan Şehir Devletleri ile olan ilişkileri çok yönlü olmuştur. Bu ilişkiler İtalya ve Bizans başkentinde ticari ve siyasi bakımlardan farklı sonuçlar doğurmuştur. Bizans İmparatorluğu İtalyan Şehir Devletleri ile ticari ilişkiler vasıtasıyla nüfuzunu ve mallarını çeşitli coğrafyalara ulaştırmayı başarırken siyasi olarak da kurmuş olduğu müttefiklik ilişkileri vasıtası ile genişleyen ülke topraklarını korumayı başarabilmiştir.

Bu ikili ilişkiler çeşitli coğrafyalarla yapılan ticari faaliyetler ve Doğu Akdeniz ticareti özelinde önemli katkılar sağlamıştır. Haçlı Seferleri'nin yapıldıkları dönemde İtalyan Şehir Devletleri'nin hem Bizans İmparatorluğu hem de bölgeye yerleşen Haçlı Devletleri ile olan ilişkileri, bölge ticaretini ve siyasi ortamını etkilemiştir. Bu tarihten itibaren Bizans İmparatorluğu kendi kendine yeten bir halde iken İtalyan Şehir Devletleri ise gelirlerini arttırmış ve altın çağlarını yaşamışlardır.

2.1.1. Bizans-Venedik İlişkileri

Bizans İmparatorluğu ile Venedik Cumhuriyeti'nin ilk teması VI. yüzyılda imparatorluğun Gotları bölgeden gönderip İtalya'da hakimiyet kurmasıyla başlamıştır. Lakin bu hakimiyet kısa sürmüştü ve başta Venedik olmak üzere İtalya'nın kuzeyi Lombardların hakimiyetine geçmiştir⁸⁴. Venedik Lombard hakimiyetinde olsa da Bizans İmparatorluğu'na bağlı kalmaya devam etmiştir. Venedik'in yeniden resmi olarak imparatorluğa katılması IX. yüzyılın başında Frank Kralı Şarlman'ın Lombardları bölgeden atıp Bizans İmparatorluğu ile yaptıkları anlaşma sayesinde olmuştur. Yapılan anlaşma ile Venedik'in Bizans toprağı olduğu resmileşirken Frank Kralı Şarlman bunun karşılığında "imparator" ünvanı almıştır⁸⁵.

⁸⁴ Zavagno, *a.g.m.*, s. 69.

⁸⁵ Roberts, *a.g.e.*, s. 256; Goff, *a.g.e.*, s. 57; Nicol, *a.g.e.*, s. 17.

Yine bu dönemde Bizans İmparatorluğu, Sicilya ve Güney İtalya'ya akınlar düzenleyen ve sonrasında Sicilya'yı işgal eden Araplar tarafından tehdit edilince, Venedik, imparatorluğun bu zor zamanlarda aradığı müttefik olmuştur. Donanmasını kullanarak Araplara karşı mücadele etmiştir. Karşılığında da ilki 992 yılında verilen çeşitli imtiyazlar elde etmiştir.⁸⁶ Venedik kazandığı bu imtiyazlar ile başta başkent olmak üzere imparatorluk topraklarında ticaretini genişletmiş ve aynı zamanda imparatorluk başkent İstanbul'da koloni kurmayı başarmıştır.

XI. yüzyıla gelindiğinde ise Venedik'in ticari ağının yanı sıra siyasi rolünün de etkin olduğu görülür. Bizans İmparatorluğu toprağı olan Dalmaçya bölgesinde çıkan karışıklıkları engelleyen Venedik dükü, imparatorluk tarafından "Dalmaçya dükü" unvanı almıştır⁸⁷. Ancak bir süre sonra Bizans İmparatorluğu-Venedik çıkarlarına olumsuz etki oluşturabilecek yeni bir askeri rakip Normanlar ortaya çıktı. Normanlar, İmparatorluk ve Venedik ortak çıkarlarına ters hareket ederek Güney İtalya'da bir siyasi oluşum meydana getirmişler ve ardından da Adriyatik Denizi kıyılarına akınlar düzenlemişlerdir. Bu duruma son vermek isteyen iki müttefik devlet, 1081 yılında Draç'ı kuşatan Normanlara karşı harekete geçmiş ve denizlerde mağlup edilen Normanlar karada başarılı olsa da ülke topraklarında yaşanan iç huzursuzluk sebebiyle geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Bizans İmparatorluğu Venedik'e bu katkılarından dolayı 1082 yılında önceki verdiği imtiyazı genişleten çeşitli imtiyazlar vermiştir⁸⁸. Böylece Venedik, imparatorluk başkentinde ticaretin ana aktörü konumuna yükselmiştir.

Bizans İmparatorluğu ve Venedik arasındaki ilişkiler, Haçlı Seferleri'nin başlamasıyla çok sağlıklı ilerleyememiştir. Bir dost bir düşman şeklinde ilişkilerini sürdürmüşlerdir. 1096 yılında başlayan ilk Haçlı Seferi başarılı olmuş ve Latinler üç yılda Suriye ile Kudüs'te birer siyasi oluşum meydana getirmişlerdir. Bunlardan biri Antakya'da kurulan ve lideri Norman asıllı Bohemond olan Antakya Prinkepsliği'dir. Bohemond'un babası Robert Guiskard, Venedik'in de desteğiyle yaklaşık 15 yıl önce

---

⁸⁶ Herrin, *a.g.e.*, s. 285; Nicol, *a.g.e.*, s. 39-40; Karsten, *a.g.e.*, s. 23; Heyd, *a.g.e.*, s. 124-125.

⁸⁷ Pirenne, 2022, *a.g.e.*, s. 144.

⁸⁸ John Mark Nicovich, "The poverty of the Patriarchate of Grado and the Byzantine-Venetian Treaty of 1082", *Mediterranean Historical Review*, Sayı: 24, 2009, s. 6; Gülgün Köroğlu, "Bizans-Venedik İlişkileri ve Venedik'e Götürülen Bizans Eserleri", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 183, 2009, s. 294.

Bizans İmparatorluğu'na ait Draç'a saldırmış ancak başarısız olmuştur. Bu sebeple Venedik'in Bizans İmparatorluğu ile husumeti ilk Haçlı Seferi sırasında da devam etmiştir. Prinkepsliğin kuruluşundan itibaren Bohemond bölgedeki Müslümanlarla giriştiği mücadelelerde ciddi bir başarı yakalayamamış, hatta onlara (Dânişmendlilere) esir de düşmüştür. Lakin fidyeye karşılığında serbest kalan Bohemond, yönetimi yeğeni Tancred'e bırakmış ve ülkesine dönmüştür. Bohemond bu başarısızlığını Bizans İmparatorluğu'na bağlamış ve Avrupa'dan topladığı ordu ile 1107 yılında Draç'ı kuşatmış fakat Venedik'in imparatorluğa yardıma gelmesiyle kuşatma başarısız olmuştur⁸⁹.

Bizans İmparatorluğu'nun Venedik ile olan ilişkileri imparator Aleksios Komnenos'un 1118 yılında ölmesi ve yerine oğlu II. İoannes Komnenos'un geçmesiyle bozulmaya başlamıştır. Venedik, İoannes Komnenos'un tahta çıkmasıyla geçmiş dönemde verilen imtiyazları yenilemek için elçi göndermiştir. Lakin imparator II. İoannes Komnenos, Venedik'e verilen imtiyazların ülkesine verdiği zararları bildiğinden bu yenileme isteğine olumsuz karşılık vermiştir⁹⁰.

Bizans İmparatorluğu'nun imtiyazları yenilememesine misilleme yapmak isteyen Venedik, ilk olarak Korfu'yu kuşatmış ancak bu kuşatma başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ardından İmparatorluk başkentine yakın olan Ege adalarına saldırılar düzenlemiştir. İmparator II. İoannes Komnenos, Venedik'in bu saldırılarına karşılık veremeyeceğini anlayınca, babasının vermiş olduğu imtiyazları genişleterek yenilemiştir⁹¹. Bizans İmparatorluğu'nun Venedik ile olan ilişkileri bu imtiyazların ışığında devam etmiştir.

1143 yılında Bizans İmparatoru II. İoannes Komnenos ölmüş ve yerine oğlu Manuel Komnenos geçmiştir. Manuel Komnenos'un başa geçmesiyle II. Haçlı Seferi'nin başlaması yakın aralıklarla olmuştur. Bu sebeple İmparator tahta çıkar çıkmaz yeni bir tehdit altında kalmıştır. Uzun süredir İmparatorlukla karşı karşıya gelmeyen Normanlar 1147 yılında Korfu'ya saldırmış ve burayı işgal etmişlerdir. Bu

---

⁸⁹ Nicol, *a.g.e.*, s. 67; Baştav, *a.g.e.*, s. 185.

⁹⁰ Horatio F. Brown, "The Venetians and the Venetian Quarter in Constantinople to the Close of the Twelfth Century", *The Journal of Hellenic Studies*, Sayı: 40, 1920, s. 83; Turan, *a.g.e.*, s. 27.

⁹¹ *İoannes Kinnamos'un Historia'sı*, Çev. Işın Demirkent, T.T.K. Yayınları, Ankara 2020, s. 201; H. Ömer Özdemir, "Bizans İmparatorluğu'nun Venedik'e Verdiği Ticari İmtiyazlar (Chrysobullar); Komnenos Hanedanı Devri", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2, 2020, s. 430.

durum karşısında yardıma muhtaç olan İmparator Manuel Komnenos Kutsal Roma İmparatoru III. Konrad'ı ve Venedik'i yardıma çağırmıştır. Yardıma gelen Venedikliler ile İmparatorluk ordusunun arası açılmış ve anlaşmazlıklar çıkmıştır. Lakin bu durumu engellemek adına Venedik'e 1147 ve 1148 yılında imtiyazlar verilerek ortam yumuşatılmış ve Korfu 1149 yılında yeniden imparatorluk topraklarına katılmıştır⁹².

Bizans İmparatorluğu ve Venedik arasındaki ilişkiler bu tarihten itibaren iyice gerginleşmeye başlamıştır. Nitekim Venedik, Bizans İmparatorluğu'nun Normanlarla olan mücadelelerinde tarafsız kalmayı seçmiştir. Dış siyasette bu gerginleşme Bizans başkentinde de devam etmiştir. Venedik X. yüzyıldan itibaren imparatorluk başkentinde bir koloni kurmuştur. Buradaki Venedikliler imparatorluktan alınan imtiyazlar sonucu iyice zenginleşmiş ve bu durum Bizans tacirlerinin aleyhinde bir gelişme göstermiştir. Bunun yanı sıra başkentteki halka üstten bakmaya başlamış ve kibirlerini iyice halka hissettirmişlerdir. Bu durum ilişkilerin iyice gerginleşmesine sebebiyet vermiştir.

1162 yılına gelindiğinde Venedik, imparatorluk başkentinde Pisalıların Cenevizlilere karşı saldırılarını desteklerken, Pisalılar ise Cenevizlilerin imparatorluk başkentinde büyük bir yara almasını sağlamıştır. Bunun üzerine İmparatorluk Pisalıları başkentten kovmuştur. Bu mücadelede yine kazanan taraf Venedik olmuştur.

Bizans İmparatorluğu, Venedik'in ülke ekonomisine verdiği zarar ve başkentteki Venediklilerin tutumu sebebiyle diğer İtalyan Şehir Devletleri'nden olan Ceneviz ile 1169'da Pisa ile de ertesi yıl anlaşmalar yaparak dengeleme politikasına gitmiştir. Lakin bu durum Venediklileri iyice kızdırmıştır. Nitekim 1171 yılında imparatorluk başkentinde Venediklilerin Cenevizlilere saldırması, İmparator Manuel için dayanılmaz bir hale gelmiştir. Bu olay sonrası Venedikliler tutuklanırken mallarına da el konulmuştur⁹³. Aynı zamanda ileride Venedik Doçu olacak olan Enrico Dandolo bu saldırılar sonucu kör edilmiştir⁹⁴. Venedik ise buna misilleme olarak Sakız

---

⁹² Niketas Khoniates, *Historia*, Çev. Fikret İşıltan, T.T.K. Yayınları, Ankara 2020, s. 58-59; *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, s. 77; Cheynet, *a.g.e.*, s. 74; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 354; Nicol, *a.g.e.*, s. 82; Gregory, *a.g.e.*, s. 306; Özdemir, 2020, *a.g.m.*, s. 431.

⁹³ *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, s. 202; Khoniates, *a.g.e.*, s. 119; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 360; Turan, *a.g.e.*, s. 28; Nicol, *a.g.e.*, s. 92-93.

⁹⁴ Thomas F. Madden, "Venice and Constantinople in 1171 and 1172: Enrico Dandolo's Attitudes Towards Byzantium", *Mediterranean Historical Review*, Sayı: 8, 1993, s. 169.

ve Midilli adalarına saldırılar düzenlemiştir. Lakin bir sonuç alamamıştır. Venedik bu durum karşısında Normanlarla ittifak kurmuştur. Bunu duyan İmparator Manuel Komnenos, bu ittifakı bozmak ve Venediklilerle aradaki buzları eritmek amacıyla tutuklattığı Venediklileri serbest bırakırken kayıplarını da ödemeyi kabul etmiştir⁹⁵. Aynı zamanda daha önce verilen imtiyazları yenilemek istemiş fakat ani ölümüyle yenileme işlemleri ileriki yıllara kalmıştır.

Manuel Komnenos'tan sonra yerine oğlu II. Aleksios Komnenos geçse de çok fazla duramamış ve yerine I. Andronikos Komnenos geçmiştir. Andronikos Komnenos iktidarında Batı aleyhtarlığı politikaları sebebiyle başkentteki halk başta Venedikliler olmak üzere batılılara karşı katliama girişmişlerdir⁹⁶. Bu durum Batı ile imparatorluğun arasını iyice açmıştır.

Bizans İmparatoru Andronikos Komnenos halk tarafından öldürülmüş ve yerine II. Isaakios Angelos geçmiştir. Bu dönemde Normanlar imparatorluğa yeniden tehdit olmuş ve Balkanlar'da birçok yeri işgal etmiştir. Bu durum karşısında İmparator II. Isaakios Angelos, Venedik'i yanına çekmeye çalışmıştır. Nitekim 1187 yılında geçmiş imtiyazları yenileyen bir anlaşma yapmıştır. İmparator II. Isaakios Angelos bu anlaşmayı yerine getirmeyince iki yıl sonra imtiyazları genişleterek yenileyen anlaşmayı tekrarlamıştır⁹⁷. Bu imtiyazlar 1198 yılında tekrar yenilenerek Venedik ile ilişkiler normalleştirilmeye çalışılmıştır.

2.1.2. Bizans-Ceneviz İlişkileri

Bizans İmparatorluğu ile Ceneviz Cumhuriyeti'nin ilişkileri imparatorluğun Gotları kovup bölgeye gelmesiyle başlamıştır. Lakin bu ilişki bölgeye gelen Lombardlar tarafından sekteye uğratılmıştır. İtalya'nın kuzeyine yerleşen Lombardlar Ceneviz'in de hamiliğini yapmıştır⁹⁸. Bu nedendir ki Ceneviz, Bizans kültüründen uzakta kalmıştır. Ceneviz'in Bizans İmparatorluğu ilişkileri Haçlı Seferleri'ne kadarki

---

⁹⁵ Thomas F. Madden, "Venedik'in Rehine Krizi: 1171-1184 Yılları Arasında Bizans ile Barışı Sağlamak İçin Verilen Diplomatik Çabalar" Çev. Ömer Özdemir, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 41, Sayı: 71, 2022, s. 559.

⁹⁶ Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 366; Nicol, *a.g.e.*, s. 102.

⁹⁷ H. Ömer Özdemir, "Bizans İmparatorluğu'nun Venedik'e Verdiği Ticarî İmtiyazlar (Chrysobullar); Angelos Hanedanı Devri (1185-1204)", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 13, 2020, s. 125; Nicol, *a.g.e.*, s. 110.

⁹⁸ Pirenne, 2022, *a.g.e.*, s. 29.

süreçte pek bir gelişme yaşanmamıştır. Bunun sebebi de Ceneviz'in bulunduğu konum ve ticaretindeki yönünün Doğu değil de Batı'ya dönük olmasıdır.

Ceneviz Haçlı Seferleri'nde büyük bir rol oynamıştır. Bu rol üzerine bağımsızlığını da kazanan Ceneviz Doğu-Batı arasında büyük bir ticaret ağı da kurmuştur. Bu dönemde Bizans İmparatorluğu ile ilişkileri düşmanca bir tavır şeklinde başlamıştır. Yeni bağımsızlığını kazanan Ceneviz, Haçlı Seferleri'ne Bizans İmparatorluğu ile aralarının iyi olmadığı ülkelerden kişileri taşımaları ve donanmalarının bölgedeki faaliyetleri Bizans İmparatorluğu ile olan ilişkilerini gergin bir duruma getirmiştir. Bu sebeple Ceneviz, Bizans İmparatorluğundan imtiyaz ve ticaret anlaşmalarını Venedik ve Pisa'dan sonra yapabirmiştir⁹⁹.

Ceneviz'in Bizans İmparatorluğu ile olan ilişkilerini normalleştirmeye başladığı ve ilk anlaşmasını yaptığı tarih 1142'dir. Bu tarihte yapılan anlaşma Ceneviz'in diğer İtalyan Şehir Devletleri'ne göre bir avantaj sağlamamıştır. Bu anlaşma ile çok fazla ayrıcalık kazanamayan Ceneviz, Bizans İmparatorluğu'ndan önemli ticari ayrıcalıklarına ancak 1155'te kavuşmuştur. Bunda Bizans İmparatorluğu'nun, Sicilya Krallığı ile olan mücadelesinde müttefik arayışı içinde olması ve yaptığı bir anlaşma ile Ceneviz'i yanına çekmek istemesi etkili olmuştur. Yapılan antlaşma ile Ceneviz, Bizans İmparatorluğu topraklarında ticaret ve serbest dolaşım ayrıcalığını kazanırken aynı zamanda da gümrük vergilerinde de önemli bir indirim kazanmıştır. Buna karşılık olarak ise Ceneviz, Bizans İmparatorluğu'nun giriştiği mücadelelerde imparatorluğa gerek donanma gerekse ordu olarak yardım etmek durumunda kalmıştır¹⁰⁰. Ceneviz ayrıca imparatorluk başkentinde ticaretini geliştirmek adına bir koloni kurma şansını da elde etmiştir.

1160'a geldiğinde imparatorluk başkentinde Ceneviz tebaasının sayısı 300'ü bulmuştur¹⁰¹. Lakin sadece iki yıl sonra başkentte Ceneviz aleyhine bir durum yaşanmıştır. Pisalılar Cenevizlilere saldırmış ancak Cenevizliler tarafından geri püskürtülmüşlerdir. Lakin birkaç gün geçtikten sonra Pisalılar yanlarına Venedik ve Bizans tebaasından bir grubu da alarak yeniden Cenevizlilere saldırmışlardır. Kısa bir

---

⁹⁹ Turan, *a.g.e.*, s. 34.

¹⁰⁰ Heyd, *a.g.e.*, s. 220; Turan, *a.g.e.*, s. 35; Önder Güler, *Orta Çağ'da Karadeniz Tarihi ve Coğrafyası (8-13. YY)* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), s. 221.

¹⁰¹ Nicol, *a.g.e.*, s. 90.

süre önce kurulan Ceneviz kolonisi bu saldırılardan büyük bir yara almıştır¹⁰². Başkentinde böylesi büyük bir kargaşa ortamını kabul edemeyecek olan Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos, olaya karışan Pisalılar ve Cenevizlileri başkentten kovmuşsa da bu tartışma ortamının tek kazananı Venedikliler olmuştur.

Ceneviz'in Bizans İmparatorluğu ile olan ilişkileri 1162 olayları ile bozulsa da imparatorluğun Venedik nüfuzundan kurtulmak amacıyla bir çare aramasıyla yeniden temaslar kurulmuştur. Venediklilerin kazandığı ayrıcalıklar sebebiyle durumu dengelemek adına 1169 yılında Ceneviz ve Bizans bir antlaşma imzalamışlardır. Bu antlaşma ile 1155 yılındaki ayrıcalıkların çoğun yenilenirken Karadeniz'deki bazı bölgelerde yapılan ticaret engellenmeye çalışılmıştır. 1162 yılında imparatorluk başkentindeki olaylar göz önünde bulundurulmuş ve Cenevizlilere koloni kurması için şehir dışında bir yer ayarlanmak istenmiştir. Fakat Cenevizliler gösterilen yerleri ticaret açısından beğenmemiş ve başka bir yer istemişlerdir. Bu ısrara dayanamayan imparator I. Manuel Komnenos Pisalılara çok fazla uzaklığı bulunmayan bir mevkiyi koloni kurmaları için Cenevizlilere vermiştir¹⁰³. Bizans İmparatorluğu aynı zamanda Ceneviz ve diğer İtalyan Şehir Devletleri'ne koloni kurma şansı vererek onları hem kendine bağlamış hem de imparatorluğa karşı zararsız olmalarını sağlamıştır¹⁰⁴.

Ceneviz, Bizans İmparatorluğu ile 1169 yılında yaptığı antlaşmanın ardından imparatorluk topraklarından Antalya'ya yerleşmişlerdir. Buradan başta ipek ticareti olmak üzere çeşitli ürünlerin ticaretini yapmışlardır¹⁰⁵.

Öte yandan Ceneviz'in 1169 yılında çeşitli ayrıcalıklar kazanması, Venediklileri kızdırmıştır. Bu sebeple Cenevizlilerin koloni kurduğu bölgeyi yağmalamak istemişlerdir. Cenevizlilerin kolonisindeki bazı evlerde de ağır yıkım oluşturmuşlardır. Bu duruma kızan imparator I. Manuel Komnenos, Venediklilerden bu hasarı karşılamalarını istemiştir. Buna karşılık Venedik hasarı karşılamak yerine imparatoru, babası Ioannes Komnenos'a yaptıkları gibi- tehdit etmiştir. Bu tehdit üzerine Venedikliler tutuklanırken mallarına da el konulmuştur¹⁰⁶. Venedik ise buna

---

¹⁰² Nicol, *a.g.e.*, s. 90; Turan, *a.g.e.*, s. 36.

¹⁰³ David Jacoby, "Byzantine Maritime Trade 1025-1118", *Travaux Et Memoires*, Ed. Bernard Flusin-J. Claude Cheynet, Association des Amis du Centre d'Histoire et Civilisation de Byzance, Paris-Sorbonne, 2017, s. 638; Turan, *a.g.e.*, s. 36-37; Heyd, *a.g.e.*, s. 223.

¹⁰⁴ Khoniates, *a.g.e.*, s. 139.

¹⁰⁵ Jacoby, 2022, *a.g.m.*, s. 485.

¹⁰⁶ John Julius Norwich, *Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi*, Kabalcı Yayınevi, Çev. Selen Hırçın

misilleme olarak Sakız ve Midilli adalarına saldırılar düzenmiş ancak hiçbir sonuç alamamıştır. Diğer yandan Ceneviz, Venediklilerin yapmış olduğu hasarın karşılanması için imparatorluğa başvurursa da olumlu bir sonuç alamamıştır.

Ceneviz ile Bizans İmparatorluğu arasındaki ilişkiler 1182 yılında tekrardan bozulmuştur. Tahta darbe ile çıkan I. Andronikos Komnenos'un Batı aleyhtarı bir tutum sergilemesi ve son dönemde başta Venedik olmak üzere İtalyan Şehir Devletleri'nin tavırları, başkent tebaasını iyice kızdırmıştır. Bu nedenle de tebaa tarafından başkentte Ceneviz başta olmak üzere diğer kolonilere karşı bir katliama girişilmiştir. Bu katliam sonucu Ceneviz ile ilişkiler iyice gerilmiştir. Nitekim bu olay sonrası Ceneviz, Bizans İmparatorluğu'nun rakibi olan Sicilya Krallığı'ndan yardım istemiştir. Hatta sonradan Kutsal Roma İmparatorluğu'nun da katılımıyla bir ittifaklık ilişkisi kurulmuştur¹⁰⁷.

Ceneviz ile Bizans İmparatorluğu arasında 1192 yılına kadarki süreçte yapılan pazarlıklar sonuç vermiş, cüzi bir miktar tazminat karşılığında ilişkiler yeniden normalleştirilmiş, iki taraf birbirleriyle bazı hususlarda antlaşma yoluna gitmişlerdir. Buna göre; Cenevizliler başkentteki eski kolonilerine tekrar dönmüşler ve hattâ buradaki kolonilerin çevresini genişletmişlerdir. Ayrıca İstanbul'da ve diğer imparatorluk topraklarında yapmış oldukları ticarete indirimli vergi tarifesiyle de faydalanmışlardır.¹⁰⁸

Ceneviz-Bizans İmparatorluğu arasındaki ilişkiler 1192'deki bu antlaşma ile normalleşirken kısa bir müddet sonra Pisalı ve imparatorluk tebaasından bazı korsanların Bizans topraklarını yağmalaması üzerine durum değişmiştir. Bu olay sonrasında imparator II. İsaakios Angelos, Pisa ve Ceneviz kolonisindeki bazı malları haczetmiştir. Ancak kısa süre sonra Cenevizliler bu haczi tazminatla geri kaldırmışlardır¹⁰⁹. Genel olarak Ceneviz'in XII. yüzyılda Bizans İmparatorluğu ile ticari ilişkileri bu şekilde seyrederken Levant ticaretinin daha fazla olduğu görülür.

Riegel, İstanbul 2013, s. 131; *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, s. 202; Khoniates, *a.g.e.*, s. 119; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 360; Turan, *a.g.e.*, s. 28; Nicol, *a.g.e.*, s. 92-93.

¹⁰⁷ Cem Kayaoğlu, *Bizans İmparatorluğu ve Batı (1171-1204)* (İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), s. 93.

¹⁰⁸ Turan, *a.g.e.*, s. 38; Heyd, *a.g.e.*, s. 249-250; Nicol, *a.g.e.*, s. 113; Vasiliev, *a.g.e.*, s. 550.

¹⁰⁹ Metin Yılmaz, "Kuruluşundan Latin İşgaline Dek (330-1204) Konstantinopolis'teki Yabancı Topluluklar", *Kültür Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 11, 2021, s. 260; Kayaoğlu, *a.g.t.*, s. 123-124.

2.1.3. Bizans-Pisa İlişkileri

Bizans İmparatorluğu ile Pisa Cumhuriyeti ilişkileri VI. yüzyılda Pisa Cumhuriyetini kuranların Gotları İtalya'dan sürüp hakimiyetini oluşturmasıyla başlamıştır. Lombardların bölgeye gelmesiyle Pisa Cumhuriyeti Lombardların hakimiyetinde yaşamaya devam etmiştir. Bu dönemde Pisa Cumhuriyeti-Bizans ilişkileri ticari açıdan minimum düzeyde devam etmiştir. Şu bir gerçektir ki, Bizans İmparatorluğu, Pisa Cumhuriyeti açısından Venedik ve Amalfi kadar gönül bağı kurduğu, güvenli bir liman olmamıştır.

Pisalılar, Haçlı Seferleri öncesinde IX. yüzyılda ara ara bölgeye gelen ve şehirlerini de yağmalayan Araplar ile mücadele içerisinde olmuştur. Bu sebeple Bizans İmparatorluğu ile ilişkileri minimum düzeyde olmuştur. 1081 yılında bağımsızlıklarını kazanınca Bizans ile ilişkilerini geliştirmek istemişlerdir. Diğer taraftan 1099 yılında Haçlılara yardım amacıyla yola çıkan Pisa filosu, Bizans İmparatorluğu hakimiyetindeki Rodos civarında Venedik filosu tarafından saldırıya uğramış, çok sayıda gemi ve esir vermiştir. İmparatorluk bu saldırının kendi hakimiyetindeki Rodos'a yakın olması sebebiyle cezayı kendisinin vermesi gerektiğini söylemiş ancak Venedik bunu kabul etmemiş ve esirleri Pisalıların Bizans İmparatorluğu ile ticaret yapmamaları koşuluyla serbest bırakmıştır¹¹⁰.

Bizans İmparatorluğu, 1107 yılında Norman lideri Bohemond ile savaşa girince müttefik arayışına gitmiştir. Bu sebeple İmparator Aleksios Komnenos, öncelikle İtalyan Şehir Devletleri'nden yardım istemiştir. Bu talebe sadece Venedik olumlu yanıt verirken Pisa tarafsız kalmayı tercih etmiştir¹¹¹. Bu durum Bizans İmparatorluğu açısından olumlu bir hareket olarak algılanmış ve ikili ilişkileri geliştirmek amacıyla elçi teatisi yapılmıştır. Nitekim 1111 yılında Pisa ile Bizans İmparatorluğu arasında anlaşma sağlanmıştır. Buna göre Pisa, imparatorluk başkentinde koloni oluşturma hakkına sahip olurken aynı zamanda da ticarete vergi indirimini kazanmıştır¹¹². Böylelikle Pisa, Bizans İmparatorluğu'ndan imtiyaz kazanan ikinci İtalyan Şehir Devleti olmuştur.

---

¹¹⁰ Nicol, *a.g.e.*, s. 68.

¹¹¹ Heyd, *a.g.e.*, s. 209.

¹¹² Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 339; Vasiliev, *a.g.e.*, s. 549; Turan, *a.g.e.*, s. 31; Heyd, *a.g.e.*, s. 210; Nicol, *a.g.e.*, s. 72; Pirenne, *a.g.e.*, s. 145; Jacoby, 2022, *a.g.e.*, s. 476.

Pisa Cumhuriyeti'nin Bizans'tan kazandığı bu imtiyaz, Venedik'i tedirgin etmiştir. Bunun yanı sıra İmparator Aleksios'un ölmesiyle yerine geçen oğlu II. Ioannes Komnenos'un Venedik'in önceki imtiyazlarını yenilemek istememesi, onların imparatorluk topraklarına saldırmasıyla sonuçlanmıştır. Bu nedenle İmparator Ioannes Venedik'e verilen imtiyazları yenilemek zorunda kalmıştır. Bu defa da Pisa, İmparatorluğa kendilerine verilen imtiyazları yenilemek için elçiler yollamıştır. Nitekim İmparator II. Ioannes, 1136 yılında Pisa'ya da daha önce verilen imtiyazları yenilemiştir¹¹³.

Pisa Cumhuriyeti ile Bizans İmparatorluğu arasındaki ilişkiler, III. Haçlı Seferi öncesinde Pisa'nın Kutsal Roma Germen İmparatoru Friedrich Barbarossa'yı desteklemesiyle gerginleşmiştir. Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos, bu durum karşısında Pisa'dan kendisine bağlılık yemini istemiş lakin Pisa bağlılık yemini etmemiştir. Buna misilleme olarak İmparator Manuel, Pisa'ya 1111 yılında imtiyazlar vererek imparatorluk başkentinde koloni kurdurduğu mahalleyi, ticaret için elverişli olmayan bir bölgeye taşıtmıştı¹¹⁴.

Bu gergin ortamda Bizans İmparatorluğu Norman belasını yok etme amacıyla başta İtalyan Şehir Devletleri'nden yardım istemek zorunda kalmışsa da Pisa birkaç yıl önceki olaylar sebebiyle imparatorluğun yardım teklifine olumlu karşılık vermemiştir¹¹⁵.

Bu dönemde İstanbul'da İtalyan Şehir Devletleri'nin kolonileri arasında ticaretten dolayı çeşitli anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. Bu anlaşmazlıklar imparatorluk başkentinde huzursuzluk ortamına yol açmıştır. Pisalılar Ceneviz kolonilerine karşı saldırı ve yağma hareketinde bulunmuş lakin ciddi bir sonuç elde edememişlerdir. Kısa bir süre sonra yanlarına Venedik ve Bizans tebaasını alıp tekrar Ceneviz kolonilerine saldırmışlardır¹¹⁶. Bunun sonucunda ağır yara alan Ceneviz kolonisi ile saldırıya karışan Pisa kolonisi İmparator I. Manuel tarafından İstanbul'dan kovulmuştur.

---

¹¹³ Ebru Altan, "Sicilya Kralı II. Roger'nin Bizans'a Taarruzu ve Bizans-Norman Savaşları (1147-1149)", *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 37, 2021, s. 48; Ostrogorsky, *a.g.e.*, s. 351; Turan, *a.g.e.*, 32; Nicol, *a.g.e.*, s. 79.

¹¹⁴ Turan, *a.g.e.*, s. 32.

¹¹⁵ Nicol, *a.g.e.*, s. 89.

¹¹⁶ Turan, *a.g.e.*, s. 33; Nicol, *a.g.e.*, s. 90.

Bizans İmparatorluğu ile yapılan ticaretten oldukça kârlı çıkan Pisa Cumhuriyeti, imparatorluk başkentinden kovulması ile bu ticaretten büyük yara almıştır. Bu sebeple Bizans İmparatorluğu ile ilişkileri geliştirmek, eski gücünü sağlayabilmek adına Bizans İmparatorluğu'na elçiler yollamıştır. İki devlet arasında mekik dokuyan elçiler vasıtasıyla Pisa Cumhuriyeti ve Bizans 1170 yılında eski imtiyazlarını elde eden bir anlaşma imzalamışlardır¹¹⁷. Birkaç yıl önce imparatorluk başkentinden kovulan Pisa kolonisi tekrardan başkente gelmiş ve ticaretlerine devam etmişlerdir.

Bizans İmparatorluğu ile Pisa Cumhuriyeti'nin ilişkileri bu dönemde giderek gelişmiştir. Ancak İmparator I. Manuel Komnenos'un 1180 yılında ölmesiyle bu ilişkiler bozulmuştur. Manuel'den sonra tahta geçen ve Batı aleyhtarı bir politika izleyen I. Andronikos Komnenos, 1082 yılında imparatorluk başkentinde bulunan Batılılara karşı yapılan saldırılara hiç müdahale etmemiştir. Bu saldırılardan Pisa kolonisi de ağır yara almış, malları ve evleri yağmalanmıştır¹¹⁸. Bu olaylar mukabilinde başta Pisalılar olmak üzere Batılılar 10 yıl öncesinde gelmiş oldukları başkentten kovulmuşlardır.

İlişkilerin bu derece gergin olduğu bir ortamda Pisalı ve Cenevizli korsanlar, Bizans İmparatorluğu topraklarına çeşitli yağma ve korsanlık faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Bu durum İmparatorluğun 1192 yılında Pisa ve Cenevizliler ile yeniden bir antlaşma yapmasına sebep olmuştur. Bu anlaşmayla Pisa ve Ceneviz kolonileri tekrar eski haklarına kavuşmuşlar ve imparatorluk başkentindeki ticaretlerine devam etmişlerdir. Pisa Cumhuriyeti aynı zamanda imparatorluk başkenti haricinde önemli ticaret merkezlerinden biri olan Selanik'te de bir koloni oluşturabilmiştir¹¹⁹. Genel olarak XII. yüzyıl boyunca Pisa ile Bizans İmparatorluğu arasındaki ilişkiler kimi zaman iyi kimi zaman kötü durumlar ile karşı karşıya kalarak devam etmiştir.

---

¹¹⁷ Heyd, *a.g.e.*, s. 233; Turan, *a.g.e.*, s. 33; Nicol, *a.g.e.*, s. 92.

¹¹⁸ Turan, *a.g.e.*, s. 33; Nicol, *a.g.e.*, s. 113.

¹¹⁹ Turan, *a.g.e.*, s. 34; Nicol, *a.g.e.*, s. 113.

2.1.4. Bizans-Amalfi İlişkileri

Bizans İmparatorluğu ile Amalfi Dükalığı ilişkileri imparatorluğun VI. yüzyılda İtalya ve Sicilya'yı topraklarına katmasıyla başlamıştır. Bölgeye yayılan Lombard işgali bu birlikteliğin bozulmasına engel olamamış, Amalfi Dükalığı imparatorluğun himayesinde siyasetini ve ticaretini sürdürmüştür. Dükalık, bölgesel olarak başladığı ticareti, imparatorluğun nüfuzunu kullanarak yine imparatorluğun çeşitli bölgelerdeki topraklarında kazandığı ticari ayrıcalıklar ile uluslararası bir hale getirmiştir.

Amalfi Dükalığı, Bizans İmparatorluğu himayesinde siyasi nüfuzunu sürdürürken bölgedeki Lombardlar tarafından sıkıştırılarak arada kalmıştır. İmparatorluğun IX. yüzyılda Sicilya'yı Araplara kaptırması sonucu dikkatini bu yöne çevirmesiyle Amalfi, imparatorluk tarafından kendi kaderine terk edilmiştir¹²⁰. Nihayet Lombardlara karşı kendi çabaları ile bağımsızlığını kazanan Amalfi, Bizans İmparatorluğu'ndan da "dük" ünvanı alarak iç işlerinde bağımsız, dış işlerinde ise imparatorluğa bağlı olarak hareket etmiştir.

X. yüzyıla gelindiğinde Amalfi ile Bizans İmparatorluğu arasındaki ilişkiler gelişmiş ve Amalfi, imparatorluktan kazandığı imtiyazlar ile İstanbul'da koloni kurma hakkını elde etmiştir. Kazandığı imtiyazların yanı sıra İmparatorluğun Suriye ve Anadolu'daki mücadelelerinde imparatorluğa çeşitli yardımlarda bulunması sonucu çeşitli imtiyazlar elde etmiştir¹²¹.

Amalfi-Bizans ilişkileri 992 yılında Venedik'e verilen imtiyazlar ile bozulmuştur. Bu imtiyazlar sonucu imparatorluk başkentinde yapılacak ticarete Amalfi, rakibi Venedik'e vergi vermek zorunda kalmıştır. Bu durum Amalfi'nin imparatorluk başkentindeki ticaretini azaltmaya sevk etmiştir. Buradaki yoğunluğunu hali hazırda ticari ilişkileri olan Mısır'a çevirmiştir.

XI. yüzyılda Amalfi, önce Lombard ardından da tarih sahnesine henüz çıkan Normanlar tarafından tehdit altına alınmıştır. Bizans İmparatorluğu bu durum karşısında Amalfi'nin yardım isteklerine karşı iç mücadeleleri sebebiyle olumlu dönüş yapamamıştır. Sonuçta kendi kaderini kendi belirleyecek şartlarda kalan Amalfi, bu

¹²⁰ Citarella, 1967, *a.g.e.*, s. 303.

¹²¹ Jacoby, 2022, *a.g.e.*, s. 472; Güngörmez, *a.g.t.*, s. 54.

duruma pek fazla dayanamayarak 1073 yılında Normanların hakimiyetine girmiştir. Normanların hakimiyetinde yaşamaları Amalfi'nin ticaretini olumsuz etkilemiş, Bizans İmparatorluğu ile olan ilişkilerini de minimum seviyede tutmuştur¹²².

Amalfi Dükalığı Normanların himayesine geçince Bizans İmparatorluğu da daha önce Amalfi'ye vermiş olduğu ticari ayrıcalıkları geri çekmiştir. Bu durum artık imparatorluk ile bağı bulunmayan Amalfi'yi kızdırmış ve Normanların imparatorluğa karşı mücadelesinde Normanların tarafına geçmiştir. Bizans İmparatorluğu'nun Amalfi ile ilişkileri gergin safhada ilerlerken imparatorluğun 1082 yılında Venedik'e geniş ayrıcalıklar vermesi, durumun daha da gerginleşmesine neden olmuştur. Venedik'e verilen ayrıcalıklar ile imparatorluk başkenti veya imparatorluğun herhangi bir toprağında ticaret yapmak için dükkânı olan her bir Amalfili tacirin Venedik'e vergi vermek zorunda bırakılması Amalfi için bir hakaret olarak görülmüştür¹²³.

Enteresandır ki, Amalfililer Bizans İmparatorluğu ile devam eden gergin ilişkilerine rağmen imparatorluk başkenti İstanbul'da koloni bulundurmaya devam etmiştir. Buradaki kolonilerin yapmış oldukları ticaret, 1135 yılında Pisa Cumhuriyeti'nin Amalfi'nin ana karasını işgal etmesi ile durma noktasına gelmiştir¹²⁴. İmparatorluk başkentinde ticareti zayıflayan Amalfi, ticaret ağını başka bir yere yönlendirip orada ticaretini geliştirmeyi amaçlamıştır. Bu sırada Bizans İmparatorluğu Haçlı Seferleri sürecinde İtalyan Şehir Devletleri'ne çeşitli ayrıcalıklar vermiştir. Bu ayrıcalıkların kapsam alanını sadece imparatorluk başkentinde tutmamış ve kontrolünde olan Girit ve Kıbrıs adalarını da dahil ederek buralarda ticareti geliştirmeyi planlamıştır. Bu fırsattan ilk yararlananlar arasında imparatorluk başkentindeki geriye giden ticaretini Kıbrıs'a yönlendiren Amalfi de olmuştur¹²⁵. Bir süre sonra Amalfi, Haçlı Seferleri döneminde uğrak noktası olan Kıbrıs'ta ticaret ağını geliştirmiştir.

Bizans İmparatorluğu ile Amalfi arasındaki ilişkiler Amalfi topraklarının Normanlar tarafından işgali ile bozulmuş, bu durum ise bölgesel ve uluslararası alanda rakipleri olan başta Venedik olmak üzere diğer İtalyan Şehir Devletleri'nin lehine

---

¹²² Pirenne, 2021, *a.g.e.*, s. 73; Güngörmez, *a.g.t.*, s. 55; Heyd, *a.g.e.*, s. 109.

¹²³ Heyd, *a.g.e.*, s. 117.

¹²⁴ Mehmet Kahyaoğlu, *12. Ve 13. Yüzyıllarda Batı Anadolu Liman Kentleri-Tarihsel Bir Yaklaşım* (İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010), s. 193.

¹²⁵ Güngörmez, *a.g.t.*, s. 93.

gelişme göstermiştir. Haçlı Seferleri dönemi boyunca Amalfi imparatorluk ile olan ilişkilerinin gerilemesini engelleyemezken, rakiplerinin imparatorluk ile olan iyi ilişkilerinin artmasını izlemek zorunda kalmıştır.

2.2. Bizans İmparatorluğu'nun Haçlı Seferleri'ne Etkisi

Bizans İmparatorluğu'nun 1071 yılındaki Malazgirt mağlubiyeti sonucu imparatorluk toprakları, Selçukluların önderliğindeki Türk akınlarına maruz kalmış ve zamanla Anadolu'daki topraklarını kaybetmeye başlamışlardır. Bu durum karşısında İmparator I. Aleksios Komnenos, başta Papalık olmak üzere düşman kardeşleri olan Batı'dan ücretli askerler adı altında yardım istemiştir. Batı'da ise Papalığın kral ve imparatorlar üzerinde nüfuzunu yükseltmek istemesi nedeniyle bu yardım çağrısına olumlu karşılık verilmiş ve 1095 yılında bir Haçlı çağrısı yapmıştır.

Papalığın yapmış olduğu Haçlı çağrısına olumlu karşılık veren birçok Batılı, kont ve baronlar başta olmak üzere ilk durak olan İstanbul'a doğru yola koyulmuşlardı. Batı'da zor durumda olup Doğu'nun güzelliklerine kavuşma ve Kudüs'ü Müslümanlardan kurtarma amacıyla çoğu çapulcu olan Haçlı kitlesi, İlk olarak Keşiş Pierre l'Ermite önderliğinde İstanbul'a ulaşmıştı. İmparator I. Aleksios bu kitleyi fazla bekletmeden Anadolu yakasına geçirmiş ve Selçuklular karşısında dikkatli olmaları konusunda uyarıya da çok fayda sağlamamış ve bu kitlenin çoğunluğu Selçuklular tarafından imha edilmişti.

Bu olayın üzerinden çok geçmeden başta kont ve düklerin olduğu bir asilzade grubu İstanbul'a ulaşmıştı. Bu gelenler arasında daha önce imparatorluğa karşı mücadele eden Norman lideri Bohemond ve yeğeni Tankred'in yanı sıra Toulouse Kontu Raymond de Saint-Gilles, Aşağı Lorreine Dükü Godefroi de Bouillon ve kardeşleri Baudouin de Boulogne ile Eustache de vardı. İmparator Aleksios bu liderlere ele geçirdikleri yerleri imparatorluğa bırakacağına dair yeminler ettirmiş karşılığında ise Haçlılara zarar görmeyeceklerine dair güvence vermiştir¹²⁶. Akabinde Anadolu'ya geçirilen Haçlılar ilk olarak Selçuklu hakimiyetindeki İznik'i kuşatmış ancak ele geçirilmesi yakinken Bizans İmparatorluğu ile anlaşan İznik'teki Türkler hiç

---

¹²⁶ Abdurrahman Onur Çalışır, *Denizaşırı Ülke'den Havadisler: Haçlıların Mektupları*, Kutlu Yayınevi, İstanbul 2018, s. 27.

tanımadıkları Haçlılar yerine bildikleri ve tanıdıkları Bizans İmparatorluğu'na teslim olmuşlardır. Habersizce İznik'in ele geçirildiği bu durum Bizans İmparatorluğu ile Haçlılar arasındaki ilişkilerin gerginleşmesindeki ilk olay olmuştur.

Bu olayın ardından Kudüs'e doğru yola çıkan Haçlılar, sırasıyla Urfa, Antakya ve Kudüs'ü ele geçirerek daha önce imparatorluğa verilmek üzere yemin ettikleri bu yerleri imparatorluğa geri vermemişlerdir. Bu sebeple de Haçlıların Bizans İmparatorluğu ile olan ilişkileri iyice bozulmuştur. Özellikle Bizans İmparatorluğu'nun Antakya üzerindeki hakimiyet isteği Antakya'da kurulan Haçlı Prinkepsliği'ni zor durumda bırakmış ve imparatorluğun Antakya üzerine seferlerine şahit olunmuştur.

İlk Haçlı Seferi sonrası Suriye'de sahil boyunca siyasi oluşumlar meydana getiren Haçlılar, bölgede tutunabilmek ve siyasi varlıklarını devam ettirebilmek, ayrıca nüfusunun artırılması ve Müslüman akınlarına karşı savunma gereçlerinin sağlanabilmesi için Batı'ya sürekli yardım çağrısında bulunmuşlardır. Bu yardım çağrısına olumlu karşılık veren Haçlılar 1101 yılında İstanbul'a doğru hareket etmiştir. İstanbul'a gelen bu Haçlı kitlesi, İmparatorluğun yoğun telkinlerine rağmen güvenli yoldan Suriye'ye gitmek yerine Danişmentli toprakları üzerinden gidince ağır bir yenilgi almış ve neredeyse tamamı yok edilmiştir. Başarısız geçen 1101 seferi, Bizans İmparatorluğu'nun Haçlılar tarafından suçlandığı ve yardım etmediği için sorumlu tutulduğu bir sefer olmuştur.¹²⁷ Nitekim Kudüs Kralı I. Baudouin, bu başarısızlıktan sorumlu tutulduğu için Bizans İmparatorluğu'na elçi yollamıştır¹²⁸.

İlk Haçlı Seferi ile II. Haçlı Seferi arasındaki dönemde Bizans İmparatorluğu'nun Suriye'deki Haçlı kontlukları ile olan ilişkilerine bakacak olursak imparatorluğun en çok etkileşimde olduğu Haçlı siyasi oluşumu Antakya Prinkepsliği olmuştur. Bu prinkepsliğin başına ise Bizans düşmanı olan Norman lider Bohemond ve yeğeni Tankred geçmiştir. Bohemond'un yemin etmesine rağmen Antakya ve civarını Bizans İmparatorluğu'na geri vermeyip aksine topraklarını genişletmesi, imparatorluğun bu Haçlı prinkepsliğine karşı tavrının sert olmasına yol açmıştır.

Haçlıların 1104 yılında Harran civarında Türklerle savaşıp ağır bir bozguna uğramasıyla Bohemond yerine yeğeni Tankred'i bırakarak Avrupa'ya dönmüştür.

¹²⁷ Birsel Küçüksipahioğlu, *Haçlılar ve İstanbul*, Pozitif Yayınları, İstanbul 2021, s. 126.

¹²⁸ Sevtap Gölgesiz Karaca, *Kudüs Haçlı Krallığı*, T.T.K. Yayınları, Ankara 2020, s. 91.

Bizans İmparatorluğu ise Antakya ve Lazkiye'yi Tankred'den istese de olumsuz cevap almıştır. Bunun üzerine imparatorluk donanma yollayarak Lazkiye'yi geri almayı başarmış fakat Antakya üzerinde hakimiyet kuramamıştır¹²⁹.

Bohemond Avrupa'ya gittiğinde başta Papalık olmak üzere çeşitli devletlere Bizans İmparatorluğu'nun Haçlılara karşı mücadele ettiği haberini yayarak ordu toplamak istemiştir. Hattâ imparatorluğa karşı belli sayıda ordu topladıktan sonra babası Guiskard'ın yaptığı gibi ilk olarak Draç'ı ele geçirmeye çalışmıştır. Lakin burada ağır bir yenilgi alan Bohemond, İmparator I. Aleksios ile barış yapmak zorunda kalmıştır. Yapılan antlaşmaya göre Antakya'da Latin değil Ortodoks bir patrik görev yapacak, imparatorluğun eskiden beri var olduğu toprakları geri verecek, eğer yeğeni Tankred buna uymazsa imparatorluk Tankred üzerine gidecek şekilde şartlar yer almıştır¹³⁰. Bu antlaşmaya rağmen Tankred, Bohemond'un ani ölümü sonrası, antlaşma maddeye uymayıp Bizans İmparatorluğu'na geri vermeyi reddetmiş, imparatorluk ise bu dönemki Selçuklu tehdidi sebebiyle Antakya üzerine gidememiştir.

Bizans İmparatoru I. Aleksios 1118 yılında vefat etmiş yerine oğlu II. Ioannes Komnenos geçmiştir. İmparator Ioannes uğraşmakta olduğu Peçenek ve Selçuklu tehdidini en aza indirdiği vakit gözünü Antakya üzerine dikmiştir. Nitekim Antakya'yı almak ve diğer Haçlılar üzerindeki hakimiyetini güçlendirmek adına 1137 yılında sefere çıkmıştır. Antakya üzerine giderken yolu üzerinde, imparatorluk toprakları aleyhine topraklarını genişleten, Ermenileri etkisiz hale getirmiştir. Ardından da Antakya'yı kuşatmıştır. Zor durumda kalan Antakya Prensi Raymond de Poitiers şehri Bohemond ile yapılan anlaşma gereği törenle İmparator II. Ioannes'e bırakmıştır¹³¹. Ancak birkaç yıl sonra Antakya Prensi Raymond, Ortodoks Patrik yerine Latin bir Patrik'e görev vermesi ile anlaşmayı bozmuştur. Bunun üzerine İmparator II. Ioannes, yeniden Antakya üzerine sefere hazırlansa da bir av sırasında zehirli bir ok tarafından yaralanması sonucu 1143 yılında ölmüştür. Ioannes'in ölümüyle birlikte yerine oğlu I. Manuel Komnenos geçmiş ve babasının intikamını almak için Antakya üzerine bir

---

¹²⁹ Anna Komnena, *a.g.e.*, s. 337-338; Daş, *a.g.e.*, s. 97.

¹³⁰ Vasiliev, *a.g.e.*, s. 468

¹³¹ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, II, Çev. Fikret Işıltan, T.T.K. Yayınları, Ankara 2019, s. 258.

donanma ile Türk asıllı komutan Porsuk'u göndermiştir. Donanma Antakya'daki gemileri yakarken kara ordusu ise Antakya harici diğer tüm kaleleri ele geçirmiştir¹³².

İlk Haçlı Seferi ile II. Haçlı Seferi arasındaki dönemde Bizans İmparatorluğu'nun en dostane ilişkiler içerisinde olduğu Haçlı kontluğu, Trablus ve çevresinde kurulan Trablus Haçlı Kontluğu olmuştur. Bu Haçlı kontluğunun lideri Toulouse Kontu Raymond de Saint-Gilles, ilk seferde Bizans İmparatorluğu'na yemin etmekte isteksiz davranmış ve gerginlik yaşamışsa da ortak düşman kabul edilen Bohemond'a karşı ittifak yapmayı tercih etti¹³³. Raymond'un 1101 yılında İstanbul'a giderek İmparator I. Aleksios ile görüşmesi de ikili ilişkilerin iyileşmesine yol açmıştı. Bu iyi ilişkiler sebebiyle imparatorluk Raymond'a hakimiyetinde olan Kıbrıs'tan malzeme ve taş ustaları yollayarak Suriye'de savunmasını kuvvetlendirmesi için kuleler inşa etmesine yardım etti¹³⁴.

İki Haçlı Seferi arasındaki dönemde bölgede kurulan diğer bir Haçlı oluşumu ise Kudüs Haçlı Krallığı idi. Kudüs'ü ele geçiren Godefroi de Bouillon'un kısa bir süre sonra ölmesiyle yerine kardeşi ve aynı zamanda Urfa Kontu olan I. Baudouin de Boulogne geçmişti. İmparatorluk ve Kudüs Krallığı ilişkileri genel anlamda olumlu olmuştu. Belki de bunun en büyük sebebi imparatorluğa en uzak siyasi oluşum olması ile alakalıydı. İmparatorluğa ne kadar uzak olursa tehdidi o kadar az olurdu. Bizans İmparatorluğu, Kudüs Haçlı Krallığı'na iyi niyetini göstermek amacıyla 1102 yılında Fatımilerin elinde olan esirlerin fidyesini ödeyerek serbest kalmalarını sağlamıştı.

Bizans İmparatorluğu ayrıca Kudüs Krallığı'nın bölgedeki mücadelelerine de destek sağlamıştır. Bu nedenle 1111 yılında Kudüs Haçlı Krallığı'na ait Akka'nın Müslümanlar tarafından kuşatılması sırasında Bizans, donanma yollayarak şehrin savunulmasına yardım etmiştir. Bizans İmparatorluğu yine aynı yıl Sur'un ele geçirilmesi için hem donanma hem de erzak yardımıyla bulunarak destek vermiştir¹³⁵. Bölgede kurulan diğer bir Haçlı oluşumu ise Urfa Haçlı Kontluğu olmuştur. Urfa, aslında Ermenilerin hakimiyetinde bulunan bir yer iken daha sonra Kudüs Kralı olacak olan Godefroi'nin kardeşi Baudouin de Boulogne Kudüs'e doğru giden Haçlılardan

---

¹³² Dikici, *a.g.e.*, s. 369; Daş, *a.g.e.*, s. 99.

¹³³ P. M. Holt, *Haçlılar Çağı*, Işık Yayınları, Çev. Özden Arıkan, İstanbul 2020, s. 46.

¹³⁴ Runciman, *a.g.e.*, s. 49.

¹³⁵ Aydın Usta, *Haçlı Seferlerinde Kuşatma*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2021, s. 137; Gölgesiz Karaca, 2020, *a.g.e.*, s. 126.

ayrılıp Urfa'ya gitmiştir. Burada bir oyunla hakimiyetini sağlamış ve Urfa Haçlı Kontluğu'nu kurmuştur. Bizans İmparatorluğu ile ilişkilerine bakacak olursak çok fazla bir etkileşim görülmez. İki taraf da birbirleriyle iletişimini nötr şekilde devam ettirmiştir.

Urfa Haçlı Kontluğu bu dönemde İmadeddin Zengi tarafından sürekli tehdit edilmiştir. Nitekim 1144 yılında İmadeddin Zengi tarafından kuşatılan Kontluk fazla dayanamamış ve tarih sahnesinden ilk silinen Haçlı Kontluğu olmuştur. Urfa'nın kaybedilişi Batı'da büyük bir infial oluşturmuş ve ikinci bir sefer için çağrı yapılmıştır. Bu çağrıya ilk seferden farklı olarak kral ve imparatorlar da katılmıştır. 1147 yılında İstanbul'a ilk gelen Alman İmparatoru III. Konrad olmuştur. Bizans İmparatoru I. Manuel Alman İmparatoru III. Konrad'ı Selçuklu akınlarından dolayı uyarılmış ve kendi topraklarından gitmesinin daha güvenli olacağını söylemiştir ancak Alman imparator kabul etmemiştir. Dorileon civarında Selçuklular tarafından saldırıya uğrayan Alman ordusu ağır bir yara almıştır. III. Konrad bu saldırıdan yara alarak kaçmayı başarmıştır. Alman ordusunun neredeyse tamamı yok edilirken Konrad İstanbul'a sığınmak zorunda kalmıştır.

Bu olayın akabinde Fransa Kralı VII. Louis komutasındaki Fransız ordusu İstanbul'a ulaşmıştır. Burada Fransız ordusu her ne kadar İstanbul'u ele geçirmek istese de Fransa Kralı kabul etmemiş ve geride sayıca az olan Alman ordusu ile birleşerek Anadolu'ya geçmiştir. Bizans İmparatoru I. Manuel, Alman ordularının başına gelenleri Fransa Kralına anlatmış ve güvenli olarak gidebilmeleri için kendi topraklarından gitmelerini söylemiştir. İmparatorun söylediğini kabul eden Fransa Kralı komutasındaki ordu Denizli civarında giderken bu defa da Selçuklu saldırısına uğramış ve ağır bir bozguna uğramışlardır. Fransa Kralı da bu saldırıdan yaralanmışsa da kalanlar ile yola devam etmiş ve Antalya üzerinden Suriye'ye gitmek istemiştir. Antalya'ya geldiklerinde ise yeterli erzak ve ulaşımı sağlayacakları geminin olmaması üzerine Bizans İmparatoru bölgeye bir temsilci göndermiş ve belli sayıda gemi ve erzak sağlayabileceklerini iletmiştir¹³⁶. Bizans temsilcisinin Fransa Kralı'na teklif ettiği yardım, ordunun tamamının ihtiyacını karşılayamamıştır. Bu nedenle de bir anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşma gereğince geride kalan ordunun Suriye'ye ulaşımını

---

¹³⁶ Devilli Odo, *II. Haçlı Seferi*, Çev. Caner Togaç, Kronik Yayınları, İstanbul 2021, s. 149.

sağlayabilmek için sağlıklı olan Haçlılardan 500 gümüş mark alınması ve hasta olanlar için de sağlıklarına kavuşana denk koruyacaklarını söylemişlerdir¹³⁷. Fransa Kralı bu anlaşmadan sonra gemi ile yola çıkar çıkmaz Antalya’da kalan Haçlı ordusu Selçukluların baskısına uğramış ve paralı asker olarak Selçukluların ordusuna katılmışlardır. Katılmak istemeyenler de cezalandırılmıştır. İmparator III. Konrad ise İstanbul’da kaldığı süre içerisinde yarasının iyileşmesiyle Bizans İmparatoru I. Manuel tarafından yeterli erzak ve para sağlanarak Suriye’ye deniz yoluyla ulaşımı sağlanmıştır¹³⁸.

II. Haçlı Seferi’nin Suriye’deki Haçlılara neredeyse hiçbir yardımda bulunamaması Bizans İmparatorluğu tarafından olumlu karşılanmıştır. Çünkü bu Haçlı Seferi’nden en büyük yardımı imparatorluğun iyi geçinemediği Antakya Haçlı Prinkepsliği’nin alacak olması imparatorluk için tedirginlik yaratmıştır. Nitekim hayal kırıklığı ile sonuçlanan bu sefer sonucu Antakya Haçlı Prinkepsliği güçlenememiş ve imparatorluk ile mücadelede yetersiz kalmıştır.

II. Haçlı Seferi’nin hemen ardından Antakya Prensi Raymond’un ölmesiyle yerine karısı ile evlenen Renaud Chatillon Prens olmuştur. Bizans İmparatorluğu bu karar sonrası Renaud’a şayet vassallığını kabul etmesi halinde kendisini Antakya Prensi olarak tanıyacağını söylemiştir. Lakin O, Bizans İmparatorluğu’na karşı harekette bulunan Kilikya’daki Ermeniler ile imparatorluğa ait olan Kıbrıs’ı yağmalaması imparatorluk ile olan ilişkilerini gerginleştirmiştir. Bu durum karşısında Bizans İmparatoru I. Manuel, 1158 yılında Kilikya’daki Ermeniler üzerinden Antakya’ya doğru harekete geçmiştir. İlk olarak bölgedeki Ermenileri itaat altına alan imparator I. Manuel, Antakya’ya doğru ilerlerken Antakya Prensi Renaud af dilenmek için yalın ayak, sol elinde kılıç ve boynunda da bir ip olmak üzere ağlayarak Bizans’ın kampına gelmiştir. Kampta Bizans İmparatorluğu hakimiyetinin tanınacağı, gerektiğinde asker sağlanacağı ve Antakya Patriği’ni imparatorluğun belirleyeceği şeklinde bir antlaşma yapılmıştır. Bu antlaşmada Kudüs Kralı III. Baudouin de aracılık

---

¹³⁷ Jean Richard, *Haçlı Seferleri Tarihi*, Selenge Yayınları, Çev. Özge Özdemir, İstanbul 2022, s. 185.

¹³⁸ Malcolm Barber, *Haçlı Devletleri Tarihi*, Kronik Yayınları, Çev. Doğan Mert Demir, İstanbul 2021, s. 278; Çalışır, *a.g.e.*, s. 36.

yaparak Bizans İmparatorluğu'nun hakimiyetini tanımıştır¹³⁹. Bu antlaşmanın ardından İmparator I. Manuel şaşalı bir törenle Antakya'ya girmiştir.

Bu tarihten itibaren Antakya Prinkepsliği ile ilişkiler normalleştirilmiştir. İmparator I. Manuel babası ve dedesinin Antakya üzerinde hakimiyet kuramamasının aksine 1162 yılında III. Bohemond'un kardeşi ile de bir evlilik bağı kurarak Antakya üzerine hakimiyetini devam ettirmiştir. Ayrıca 1164 yılında Antakya Prensi III. Bohemond ve ordusunun Nureddin Zengi karşısında bozguna uğraması ve esir düşmesiyle İmparator Manuel Antakya'ya bir birlik göndermiş ve buranın savunulmasını sağlamıştır. Bunun yanı sıra III. Bohemond'un da fidyesini ödeyerek serbest kalmasına yardım etmiştir.

Bizans İmparatorluğu II. Haçlı Seferi'nden sonraki dönemde Kudüs Haçlı Krallığı ile iyi ilişkiler kurmuştur. Kudüs Kralı III. Baudouin, II. Haçlı Sefer sonrası Bizans İmparatorluğu'nun önemini anlamış, bu sebeple ilişkileri iyileştirmek amacıyla Urfa ve çevresini Bizans İmparatorluğu'na bırakmıştır¹⁴⁰. 1157 yılında ise Kudüs Kralı III. Baudouin, Bizans İmparatorluğu'ndan desteği artırmak için evlilik yoluyla akrabalık kurmak istemiştir. Bizans İmparatoru I. Manuel bu teklif karşısında Kral III. Baudouin'e yeğeni Theodora'nın yanı sıra çeyiz olarak da belli bir miktar para vermiştir.

Yeni Kudüs Kralı Amaury de III. Baudouin'in Bizans İmparatorluğu ile olan iyi ilişkileri devam ettirmiştir. O da Bizans İmparatorluğu ile evlilik yoluyla ilişkilerini geliştirmek istemiştir. Bu sebeple Amaury, İmparator I. Manuel'in yeğeni Maria ile evlenmiştir. Evlilik yoluyla imparatorluktan aldığı desteği Mısır üzerine sevk etmek isteyen Amaury, imparatorluğun gönderdiği donanma ile Dimyat üzerine sefere çıkmıştır. Lakin 1169 yılındaki bu seferin, Ioannes Kinnamos ve Niketas Khoniates'e göre; Haçlıların geç katılması sebebiyle, Haçlı tarafından tarihçilerin gözüyle ise, Bizans ordusunun erken davranması sonucu başarısızlıkla sonuçlandığı ileri sürülmüştür¹⁴¹. Kudüs Kralı yeniden Mısır'a karşı bir sefer düzenlemeyi görüşmek için

---

¹³⁹ *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, s. 137.

¹⁴⁰ Richard, *a.g.e.*, s. 197; Gölgesiz Karaca, 2020, *a.g.e.*, s. 214.

¹⁴¹ Barber, *a.g.e.*, s. 365; Khoniates, *a.g.e.*, s. 117.

1171 yılında İstanbul'a gelmiş ve buradan olumlu bir görüşme yaparak Kudüs'e dönmüştür. Ancak onun zamansız ölümü üzerine planlanan sefer yapılamamıştır¹⁴².

Eyyubi Sultanı Selahâddin'in 1187 yılında Kudüs'ü ve sonrasında çevre şehirleri geri alması, bölgedeki Haçlıların tek bir yerde birleşmesine neden olmuştur. Kudüs'ün alınmasının Batı'da infial yaratması sonucu çeşitli kralların sefere katılması sağlansa da bu sefer sonucu değişen pek bir şey olmamıştır. Haçlılar küçük bir sahil bölgesi olan Akka'da siyasi oluşumlarını sürdürmeye devam etmişlerdir.

Bizans İmparatorluğu açısından bu Haçlı Seferleri, Anadolu'da Selçuklulara kaptırdığı toprakların bir kısmını geri almasını sağlamış ve Selçuklular ile mücadele etmesinde bir nebze güç kazandırmıştır. Nitekim bölgedeki Haçlılar üzerinde hakimiyet kurmasıyla beraber Selçuklulara karşı mücadelesinde onlardan asker desteği de almıştır. Lakin Haçlı Seferleri'nde gelişen olaylar ve bölgedeki Haçlılar tarafından imparatorluğun Batı'ya kötü gösterildiği gerçeği de göz ardı edilmemelidir. Bu sebeple Avrupa'da imparatorluğa karşı bir öfke biriktirilmiştir. Diğer bir yandan Haçlı Seferleri sonucu başkent İstanbul'daki ticarete de gözle görülür bir azalma yaşanmıştır. Nitekim Haçlı Seferleri ile bölgede aktif faaliyet gösteren İtalyan Şehir Devletleri'nin İstanbul'da birbiri ardına kazandıkları imtiyazlar başkent ticaretinin geriye gitmesine sebebiyet vermiştir. Bununla birlikte İtalyanların Haçlılar ile olan ticareti sebebiyle Doğu Akdeniz'de bir canlanma yaşanmıştır.

2.3. İtalyan Şehir Devletleri'nin Haçlı Seferleri'ne Etkisi

1095 yılında Papa II. Urban tarafından Kudüs'ü Müslümanlardan kurtarmak mottosuyla yapılan Haçlı çağrısı, Batı'da birçok devletten olumlu karşılık bulmuştur. Bu devletler arasında İtalyan Şehir Devletleri de olmuştur. Bu devletlerin bölge ticaretindeki büyük etkilerini Doğu'ya kaydırmak ve genelinde olmasa bile dini bir olguya olan bağlılıkları bu Haçlı çağrısına olumlu karşılık vermek için yeterli olmuştur.

İlk çağrı ile İtalyan Şehir Devletleri'nin hem ulaşım hem de askeri olarak Haçlı Seferlerine verdikleri katkı, Suriye'de Haçlı Devletlerinin oluşumunda önemli rol oynamıştır. Nitekim bölgede kurulan Haçlı Devletleri'nde İtalyanların katkısı ne kadar

---

¹⁴² Aydın Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2016, s. 194.

fazla ise, Haçlıların bölgede tutundukları dönemde İtalyanların gelişimindeki katkıları da aynı ölçüde olmuştur. Başka bir ifade ile bu durum İtalyanların bölgedeki ticaretini Doğu Akdeniz üzerine yayma fırsatı elde etmelerini sağlamıştır. Böylelikle İtalyanların Haçlı Seferleri ile bölge ticaretini ve siyasetini oldukça etkiledikleri görülmüştür. Çalışmada İtalyanların Haçlı Seferleri'ndeki etkileri ayrı ayrı başlıklar altında incelenerek ele alınacaktır.

2.3.1. Venedik'in Haçlı Seferleri'ne Etkisi

Venedik Cumhuriyeti, ilk Haçlı Seferi'ne diğer rakipleri olan Ceneviz ve Pisa'dan daha geç katılmıştır. Bunun başlıca nedeni Müslümanlar ile olan ticaretinin etkileneceği düşüncesi olmuştur. Lakin diğer rakiplerinin Haçlı Seferi ile bölgede elde ettikleri ayrıcalıklar Venedik'in de iştahını kabartmış ve bu ayrıcalıklarda yer edinebilmek için geç de olsa sefere katılmışlardır. İlk olarak 1100 yılında Yafa'ya ulaşan Venedikliler burada ayrıcalıklar kazanmak için Kudüs'ü ele geçiren Godefroi ile bir anlaşma yapmışlardır. Antlaşma gereğince bölgede serbest ticaret hakkı ve ele geçirilecek yerlerde koloni kurma karşılığında iki ay boyunca yardım edecekleri şartlarında antlaşmışlardır¹⁴³. Akabinde Hayfa'nın kuşatmasına katılan Venedikliler burada gösterdikleri başarıyla şehrin ele geçirilmesinde önemli katkılar vermişlerdir.¹⁴⁴ Bu sebeple Hayfa'nın üçte biri Venediklilere verilmiştir. Böylece Venedikliler burada bir koloni kurma fırsatı yakalamıştır. Kısa bir zaman içerisinde Godefroi'nin ani ölümü, Venediklilerin ülkesine dönmesine sebep olmuştur. Venediklilerin bölgeye geri dönmesi 10 yılı bulmuştur.

Venedikliler 1110 yılında bölgeye tekrar gelince aslında diğer rakiplerinden daha az ayrıcalıklar kazanmışlardır. Bu durumu dengelemek için Trablus ve Sayda kuşatmalarına katılmışlar ve buradaki katkılarından dolayı Trablus ve Akka¹⁴⁵'da çeşitli ayrıcalıklar kazanmışlar ve bölge ticareti adına önemli adımlar atmışlardır¹⁴⁶.

---

¹⁴³ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, Çev. Fikret Işıltan, T.T.K. Yayınları, Ankara 2019, s. 242; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri Tarihi*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 222.

¹⁴⁴ Barber, *a.g.e.*, s. 104.

¹⁴⁵ Venedik, Sayda kuşatmasındaki katkıları sonucu Sayda'da değil de daha iyi bir mevki olan Akka'da çeşitli ayrıcalıklar kazanmıştır.

¹⁴⁶ Heyd, *a.g.e.*, s. 153; Runciman, *a.g.e.*, II, s. 76.

1119 yılına gelindiğinde Haçlılara karşı büyük bir mücadele gösteren İlgazi komutasındaki Artuklular, Kanlı Meydan Savaşı olarak kayıtlara geçen savaşta Haçlılara büyük zayıf vermişlerdi. Bu sebeple Kudüs Kralı II. Baudouin Batı'ya mektuplar yazarak yardım isteğinde bulunmuştu. Bu yardım çağrısına olumlu yanıt veren Venedikliler, "Venedik Haçlı Seferi" olarak da anılan bir sefere çıkmış ve Yafa önlerine gelerek burada Fatımilerin donanmasını bozguna uğratmışlardı. Bu başarının ardından Akka'da Kudüs Kralı ile bir antlaşma yapmışlardı. Bu antlaşma ile Venedikliler daha önce aldıkları ayrıcalıkların çok daha fazlasını elde ettiler¹⁴⁷. Akabinde Sur'u kuşatan Venedikliler ve Haçlılar burayı da topraklarına katmışlardır. Bu tarihten itibaren III. Haçlı Seferi'ne kadarki dönemde Venedikliler, bölgedeki Haçlılara askeri yardımdan daha çok ulaşım ve elçilik konusunda katkılar sağlamışlardı. Lakin 1187 yılında Selâhaddin Eyyubi'nin Haçlıların bulunduğu şehirleri birbiri ardına ele geçirmesi ile bölgedeki ticaretini ve ayrıcalıklarını kaybetmemek için III. Haçlı Seferi'ne katılarak Akka'daki ticaretini ve ayrıcalıklarını koruyabilmişlerdir.

Venedik Cumhuriyeti, Haçlı Seferleri boyunca gerek Hristiyan hacıların gerekse Haçlılara desteğe giden Batılıların bölgeye gemilerle ulaşımını sağlamıştır. Venedikliler bunların yanı sıra bölgedeki Haçlılara erzak ve asker yardımı yaparak Haçlıların savunmasına katkılarda bulunmuşlardır. Aynı zamanda Haçlı kont ve kralların civar devletlerle olan görüşmelerine de gemileri ile ulaşımını sağladıkları görülmüştür. Venediklilerin, Haçlı Seferleri ile Doğu Akdeniz ticaretini geliştirdikleri görülsede diğer rakibi Cenevizlilerin gerisinde kalmışlardır. Haçlı Seferleri'ne Ceneviz'e göre daha az önem vermeleri bölgedeki ilişki ve ticaretlerinde bir adım geride olmalarına yol açmıştır.

2.3.2. Ceneviz'in Haçlı Seferleri'ne Etkisi

Ceneviz Cumhuriyeti, Haçlı Seferi'ne katılan ilk İtalyan Devletler'den biri olmuştur. 1097 yılında yola çıkmış ve Antakya'yı kuşatmakta olan Haçlılarla birleşerek Antakya'nın ele geçirilmesinde büyük katkılar sağlamıştır. Nitekim bu

---

¹⁴⁷ *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği*, II, Çev. Ergin Ayan, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara 2018, s. 222.

katkılarından dolayı Antakya'da Haçlı Prinkepsliği'ni kuran Bohemond'dan da önemli ayrıcalıklar kazanmıştır. Akabinde ise Kudüs'ü kuşatan Haçlılara donanma desteği ve kuşatma aletlerinin yapımında gerekli malzemeleri sağlamış ve bu mukaddes şehrin ele geçirilmesinde de önemli rol oynamıştır. Ertesi yıl Kudüs Kralı I. Baudouin ile bir antlaşma yapmış ve Kudüs'te önemli ayrıcalıklar kazanmıştır¹⁴⁸.

Kudüs Kralı kısa bir zaman sonra tekrar Cenevizlilerin donanma yardımına ihtiyacı olmuş ve bu nedenle Cenevizliler ile bir antlaşma yapmıştır. Antlaşmaya göre krallığın kıyı şehirleri ele geçirmesine yardım etmesi karşılığında alınacak yerlerin 1/3'ini Ceneviz'e verilmesi kararlaştırılmıştır¹⁴⁹. Bunu takiben 1101 yılında Arsuf ve Kayseriye olmak üzere birçok kale ve şehir ele geçirilmiştir. Ceneviz ele geçirilen bu yerlerde koloniler kurarak bölge ticaretinde aktif rol oynamayı başarmıştır. 1104 yılına gelindiğinde ise Ceneviz-Haçlı iş birliğinin devam ettiği görülmüştür. Nitekim 1104 yılında Ceneviz'in de yardımlarıyla önemli bir şehir olan Akka ele geçirilmiştir. Ele geçirilen bu önemli mevkide de aldığı ayrıcalıklar ile kolonisini genişleten Ceneviz, bölge ticaretinde baş aktör konumuna yükselmiştir.

Ceneviz Cumhuriyeti, bölgedeki Haçlı Devletlerinden en iyi ilişkileri Kudüs Krallığı ile kursa da diğer Haçlı Devletleri'nin de bölgede genişlemesine veya bölgede tutunabilmesinde önemli katkılar sağlamıştır. Cübeyl şehrinin alınması için Raymond de Saint-Gilles ile iş birliği yaparak bu şehrin ele geçirilmesi de buna bir örnek teşkil etmiştir¹⁵⁰. Diğer bir örnek ise 1109 yılında Raymond'un oğlu Bertrand tarafından ele geçirilmek istenen Trablus olmuştur. Cenevizlilerin bu şehrin kuşatılmasındaki önemli katkıları ile şehir alınmış, Cenevizliler buradan önemli ayrıcalıklar ile ayrılırken Bertrand ise Trablus merkezli bir Haçlı Kontluğu kurmuştur¹⁵¹. Cenevizliler Trablus kuşatmasından çok geçmeden Kudüs Kralı I. Baudouin'in isteği üzerine Beyrut kuşatmasına katılmıştır. İki ay gibi bir süre boyunca kuşatılan Beyrut 1110 yılında Haçlılar tarafından ele geçirilmiştir¹⁵². Bu kuşatmada Cenevizliler büyük bir rol oynamıştır.

¹⁴⁸ Gölgesiz Karaca, 2020, *a.g.e.*, s. 84.

¹⁴⁹ Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, Çev. İlcan Bihter Barlas, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 135.

¹⁵⁰ Demirkent, 2012, *a.g.e.*, s. 225.

¹⁵¹ Claude Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, Çev. Mustafa Daş, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2018, s. 166; Runciman, *a.g.e.*, II, s. 57.

¹⁵² Gölgesiz Karaca, 2020, *a.g.e.*, s. 119.

Ceneviz Cumhuriyeti, Haçlı Seferleri'nde askeri yardımın yanında seferlere ulaşım konusunda da yardım etmiştir. Nitekim II. Haçlı Seferinde Selçukluların Alman İmparatoru III. Konrad'a yapmış oldukları saldırıda yaralanıp İstanbul'da tedavi olduktan sonra Suriye'ye geri dönebilmesi için gemileriyle ulaşımını sağlamışlardır.

Cenevizlilerin XII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bölgedeki devletler ile olan ilişkileri ekonomik sebepler ile gerginleşmeye başlamıştır. Nitekim özellikle Kudüs Kralı Amaury döneminde Kral tarafından Cenevizlilere verilen ayrıcalıkları tanımamak istemesi Cenevizliler ile olan ilişkilerin daha da kötüleşmesine sebebiyet vermiştir. Ceneviz'in bu gibi olaylar sonrası bölgede olan nüfuzu ve ticareti ağır yara almıştır. Haçlı devletleri de Ceneviz'in nüfuzunu ve gücünü azaltmak isterken aynı oranda kendi güçlerinin de azalmasına neden olmuşlardır. Nitekim Selâhaddin Eyyubi tarafından Kudüs Kralı toprakları birbiri ardına ele geçirilmiştir. Özellikle Kudüs'ün kaybedilmesi Batı'da infiale neden olmuş ve yeni bir sefer düzenlenmiştir. Bu seferde Cenevizliler de Akka kuşatmasına katılarak yardımda bulunmuşlardır¹⁵³.

Ceneviz Cumhuriyeti, Haçlı Seferleri ile Adriyatik'teki ticaretini Doğu'ya yaymayı başarmıştır. Özellikle XII. yüzyılın ilk yarısında Doğu Akdeniz ticaretinde rakipleri Venedik ve Pisa'nın önüne geçmiştir. En büyük rakibi olan Venedik'in Suriye'deki ticaretini Bizans İmparatorluğu üzerine kaydırmasına sebep olmuştur. Haçlı Seferleri'ne hem askeri hem de iâşe ve ulaşım olarak katkılar sunarak bölgedeki Haçlıların savunmasına ve gelişimine önemli katkılar sağlamıştır.

2.3.3. Pisa ve Haçlı Seferleri'ne Etkisi

Pisa Cumhuriyeti, Haçlı Seferleri'ne rakibi olan Ceneviz'in ardından 1099 yılında katkıda bulunmaya başlamıştır. Özellikle başpiskopos Daimbert'in katılımı ile Haçlı Seferleri'ne olan ciddiyetlerini ortaya koymuşlardır. Daha sonra Kudüs Patriği de olacak olan Daimbert, önderliğindeki Pisalılar Bohemond ile Lazkiye'yi Bizans İmparatorluğu'ndan almaya çalışsalar da başarısız olmuşlardır. Bu kuşatmadan sonra Pisalılar Kudüs ile Yafa'nın güçlendirilmesinde önemli katkılar sağlamışlardır. Söz

---

¹⁵³ Barber, *a.g.e.*, s. 468.

konusu katkıları sebebiyle Pisalılara Godefroi tarafından başpiskopos Daimbert özelinde Yafa'da koloni kurmalarına izin veren ayrıcalıklar verilmiştir¹⁵⁴.

Bu tarihten itibaren Haçlılara olan desteğini daha da artıran Pisalılar 1101 yılında Arsuf ve Kayseriye'de, 1104'te Akka'da Adriyatik'teki rakibi olan Cenevizliler ile kuşatmalara katılmışlardır. Akabinde -daha önce Bohemond ile kuşattıkları fakat başarısız oldukları- Lazkiye'yi bu defa Bohemond'un yeğeni olan Tankred ile beraber yeniden kuşatmışlar ve Lazkiye'nin ele geçirilmesinde önemli katkılar sağlamışlardır. Bu katkılarından dolayı Tankred tarafından Antakya ve Lazkiye'de koloni kurma ve serbest ticaret gibi çeşitli ayrıcalıklar kazanmışlardır¹⁵⁵. Pisalılar, Lazkiye kuşatmasından sonra Trablus'u kuşatan Raymond'un oğlu Bertrand'a yardım etmiş ve yardımları karşılığında bu defa da Trablus'ta çeşitli ayrıcalıklar elde etmişlerdir.

Pisa Cumhuriyeti XII. yüzyılın ikinci yarısına kadar ki süreçte bölgedeki Haçlılarla iyi geçinmeye devam etmiştir. Lakin 1156 yılına gelindiğinde Pisa tarafından Haçlı Devletleri'nin düşmanı olan Fatımiler ile özellikle kereste ve demir gibi kuşatma aletlerinin ticareti Kudüs Kralı III. Baudouin tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Nitekim Kudüs Kralı III. Baudouin, Pisa'nın Fatımilere karşı silah ambargosu uygulaması için Pisalılar ile görüşmüş ve bu konuda anlaşmışlardır¹⁵⁶. Aynı zamanda 1168 yılında Kudüs Kralı Amaury ile İskenderiye kuşatmasına katılan Pisalılar bu kuşatmada başarısız olsalar da Kudüs Kralı Amaury tarafından Akka'daki Pisa kolonisine katkıları sebebiyle bağışta bulunulmuştur¹⁵⁷.

Pisa Cumhuriyeti, Kudüs'ün kaybedilişi sebebiyle düzenlenen yeni bir Haçlı Seferi'ne de katılarak bölgedeki Haçlılara destek sağlamıştır. 1189 yılındaki Akka kuşatmasında diğer İtalyan Şehir Devletleri ile yer alarak bu şehrin geri alınmasında önemli katkılar sağlamışlardır. Bu katkıları sebebiyle de daha önceki ayrıcalıklarını koruyabilmişlerdir.

---

¹⁵⁴ Runciman, *a.g.e.*, I, s. 238.

¹⁵⁵ Turan, *a.g.e.*, s. 134; Runciman, *a.g.e.*, II, s. 44.

¹⁵⁶ Cahen, 2018, *a.g.e.*, s. 187.

¹⁵⁷ Barber, *a.g.e.*, s. 352.

2.3.4. Amalfi'nin Haçlı Seferleri'ne Etkisi

Amalfi Dükalığı'nın Haçlı Seferleri'ne olan etki ve katkıları çok sınırlı kalmıştır. Siyasi birliğini oluşturamayan, Normanların hakimiyetinde yaşayan Amalfililerin Haçlı Seferleri'nin başlangıcında 1096 yılında Norman saldırısıyla başa kalmaları sefere katılmalarını da belli bir zaman geciktirmiştir. Nitekim daha önce bölgede faaliyet gösteren Amalfililerin Antakya ve civarında kolonilerinin olduğu bilinirken seferler ile bu ayrıcalıklarını güç de olsa koruyabilmişlerdir. Antakya ve civarındaki kolonilerini Akka, Kudüs ve Trablus'ta da oluşturarak ticaretlerini bir nebze de olsa geliştirebilmişlerdir.

Amalfi Dükalığı'nın Haçlı Seferleri öncesinde Doğu Akdeniz'de Bizans İmparatorluğu ve Müslüman civar devletlerle ticari ilişkiler kurdukları görülmüştür. Bu nedenden dolayı ki Amalfi'nin bu Haçlı Seferleri'ne katılımında ticaretini olumsuz etkileme konusunda çekinceleri de olmuştur. Lakin diğer İtalyan Şehir Devletleri'nin bölgedeki Haçlılardan kazandıkları ayrıcalıklar ile Doğu Akdeniz özelinde ticaretini geliştirmeleri Amalfi'nin de bu rakiplerinden geri kalmama düşüncesini ve Haçlı Seferleri'ne olan bakışını değiştirmiştir.

1135 yılında Amalfi Dükalığı'nın, rakibi Pisa Cumhuriyeti tarafından yağmalanması sonucu ağır bir yara almıştır. Lakin bu durum Amalfi'nin Haçlı Seferleri'ne katılımını azaltsa da yine de bölgede gemileri vasıtasıyla ulaşım konusunda önemli katkılar vermişlerdir. Aynı zamanda III. Haçlı Seferi'nde Akka'nın kuşatılmasında askeri bir yardımda bulunduğu görülmüştür¹⁵⁸. Sonuç itibari ile Amalfi Cumhuriyeti Haçlı Seferleri'ne diğer İtalyan Şehir Devletleri kadar katkı veremese de bir Haçlı düşüncesi ile hareket ettiği ve bu seferlere katıldığı görülmüştür. Doğu Akdeniz özelinde yapmış oldukları ticaret ile ne kadar zor durumda kalsalar da bir ticaret şehri olarak siyasi hayatlarına devam etmişlerdir.

2.4. İtalyan Şehir Devletleri'nin Doğu Akdeniz Ticaretindeki Rolü

Akdeniz, asırlar boyunca birçok devlet ve milletin en çok etkileşim içerisinde olduğu coğrafyaların başında gelmiştir. İklimi, konumu ve ticareti sebebiyle birçok milletin uğrunda savaştığı yerlerden olan Akdeniz, din, dil ve ırk farklılığı

---

¹⁵⁸ Heyd, *a.g.e.*, s. 346.

gözetmeksizin çeşitli coğrafyalardan milletlerle ticaret yapılan gözde mekanlardan biri olmuştur. Romalıların “Bizim Deniz” dedikleri Akdeniz asırlar boyunca önemini kaybetmemiştir. Nitekim konumu ve ticareti ile bu derece önemli olan Akdeniz’in çeşitli mücadelelere maruz kaldığı bir hakikattir.

Bizans İmparatorluğu İtalya ve Sicilya’daki hakimiyetini Akdeniz’de de oluşturmuştur. Bu hakimiyet İslam’ın doğup yayılması sonucu VIII. yüzyılda sekteye uğramıştır. Doğu Akdeniz ticareti, Bizans İmparatoru I. Basil dönemine kadar ki süreçte Müslümanların ağırlığında geçmiştir¹⁵⁹. Fatımilerin bölgedeki faaliyetleri Kızıldeniz ticaretinin yeniden canlanmasına vesile olmuştur. Doğu Akdeniz’de hakimiyet kurmak için bölge ticaretinde önemli şehirler olarak İstanbul ve Mısır görülmüştür¹⁶⁰. Çünkü Uzak Doğu mallarını getiren tüccarların kullandığı yol olan Yemen ve Kızıldeniz yolu Mısır’ı önemli ticari şehirlerden biri yapmıştır. Diğer bir şehir olan İstanbul’un önemi ise hem büyük bir imparatorluğun başkenti olması hem de tarih boyunca önemli bir ticaret yolu olan İpek yolunun buradan geçmesi olmuştur. Bu iki anahtar şehrin Doğu Akdeniz ticaretindeki önemi bu bölgeye diğer milletleri de getirmiştir. Nitekim Bizans İmparatorluğu’ndan çeşitli imtiyazlar alan başta Amalfi ve Venedik olmak üzere İtalyan Şehir Devletleri Adriyatik’teki bölgesel ticaretlerini Doğu Akdeniz’e yaymaya çalışmışlardır. Öte yandan Fatımiler, İslam’ın yayılıp genişlediği Doğu Akdeniz’deki ticaretin Müslüman akınları sebebiyle azalmasını geliştirmekte olan İtalyan Şehir Devletleri’ne çeşitli ayrıcalıklar vererek Doğu Akdeniz ticaretini yeniden canlandırmaya çalışmışlardır.

XI. yüzyılın sonunda Doğu Akdeniz ticaretini etkileyecek bir gelişme yaşanmıştır. Batı’da oluşan Kudüs’ü geri alma isteği Papalığın önderliğinde bir Haçlı çağrısına neden olmuştur. Bu çağrı ile Batı’dan Haçlı kitleleri birbiri ardına Suriye’ye yola çıkmış ve burada girmiş oldukları mücadeleler sonucu Kudüs başta olmak üzere bölgede topraklar elde etmişler ve buralarda Haçlı Devletleri oluşturmuşlardır. Bu Haçlı Devletlerinin oluşumu sonucu bölgeye çeşitli milletlerden tüccar gelerek Doğu Akdeniz ticaretini bambaşka noktaya taşımışlardır. İtalyan Şehir Devletlerinin bunda

---

¹⁵⁹ Zeynep Güngörmez, *XI-XIII. Yüzyıllarda Doğu Akdeniz’de Ticaret* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), s. 17.

¹⁶⁰ Devrim Burçak, *Haçlı Seferlerinin Yakın Doğu Üzerindeki Ekonomik ve Sosyal Etkileri* (İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), s. 132.

katkısı çok büyük olmuştur. Onlar yaptıkları bu katkılar sebebiyle birçok ayrıcalık kazanmışlar, bölgede kurmuş oldukları koloniler ile Doğu Akdeniz ticaretine altın çağını yaşatmışlardır.

İtalyanlar bölgedeki Haçlı Devletleri'nden indirimli gümrük vergisi gibi çeşitli ayrıcalıklara sahip olmaları sebebiyle buralarda koloniler oluşturmuşlar ve Uzak Doğu'dan bölgeye gelen malları depolamış ve bu malları gemileri vasıtasıyla Batı'ya taşımışlardır¹⁶¹. Ayrıca İtalyanlar bölgedeki savaş ortamından iyi beslenmişlerdir. Nitekim Batı'nın ihtiyacı olan baharatlara karşılık birbirleriyle mücadele eden taraflara kuşatma ve savunma aletleri için elzem olan kereste ve demir sağlamışlardır¹⁶².

Haçlı Seferleri ile İtalyanların kısa süre içinde önemi anlaşılmış ve sadece Haçlı Devletleri'nden değil, Doğu Akdeniz ticaretinde kilit rol oynayan Müslüman Mısır ile de ticari antlaşmalar yaparak bölge ticaretinin gelişmesine katkı sağlamışlardır. Yapmış oldukları bu ticari antlaşmalar ile zenginliği artan İtalyanlar, diğer milletlere de örnek olmuşlar onlarda da bu zenginliğe ulaşma isteği uyandırmışlardır. Nitekim başta Batı Akdeniz ülkeleri olmak üzere çeşitli milletler bu zenginlik için bölgeye gelmişlerdir¹⁶³. Böylelikle Doğu Akdeniz ticareti arttıkça ticareti yapılan malların da çeşitliliği artmıştır.

İtalyanların Doğu Akdeniz ticaretini etkiledikleri bir başka nokta ise bölgedeki Haçlıların kendilerini savunabilmeleri için gerekli olan askerleri bölgeye taşımak olmuştur. Çünkü Haçlı Devletleri'nin bölgede tutunabilmeleri Doğu Akdeniz ticaretinin devam ettirilebilmesi için elzem olmuştur. Bu sebeptendir ki, İtalyanlar gerek Haçlı Seferleri'nde Haçlıları gemileriyle bölgeye taşıyarak, gerekse onlara kereste, demir ve erzak sağlayarak bölgede iki asır daha tutunabilmelerini sağlamışlardır.

Amalfi ve Venedik'in Haçlı Seferleri öncesi Bizans İmparatorluğu'ndan aldıkları ayrıcalıklar Doğu Akdeniz ticaretinde söz sahibi olmalarına fırsat vermiştir. Lakin Amalfi'nin Normanlar tarafından işgal edilmesi bölgede Venedik'i tek bırakmıştır. Haçlı Seferleri ile Doğu Akdeniz'in ticari gelirinin fazla olması İtalyanların kendi aralarındaki çekişmelerini de arttırmıştır. Cenevizlilerin Haçlı Seferleri'ne daha erken

---

¹⁶¹ Pirenne, 2018, *a.g.e.*, s. 41.

¹⁶² Carole Hillenbrand, *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*, Çev. Nurettin Elhüseyni, Alfa Yayınları, İstanbul 2015, s. 427.

¹⁶³ Demirkent, 2012, *a.g.e.*, s. 238.

katılmaları ve Venedik'in Haçlı Seferleri'ne daha az önem vermesi Doğu Akdeniz ticaretinde Ceneviz'in bir adım öne geçmesine neden olmuştur. Diğer yandan bu çekişme ve rekabet ortamı Doğu Akdeniz ticaretini geliştirmiştir. Öyle ki Doğu Akdeniz, Haçlı Seferleri ile adeta bir İtalyan gölü haline gelmiştir.

İtalyanların Doğu Akdeniz ticaretindeki etkinliği Haçlı Seferleri ile önemli derece artmıştır. Bu sebeptendir ki bölge ticaretinde takas usulü haricinde geçerli olan para Bizans paraları iken Haçlı Seferleri'nden sonra İtalyanların paraları daha öne çıkmıştır¹⁶⁴. Bu gelişme aynı zamanda Batı'da bir para reformu yaratmış ve Almanya'da mark, İngiltere'de sterlin gibi milli paraların oluşmasına neden olmuştur¹⁶⁵. İtalyanların Doğu Akdeniz özelinde Batı'ya yapmış oldukları ticari katkı sadece parayla olmamıştır. Dile ve kültüre de etkisi görülmüştür. Örneğin bazaar(pazar), spinach(ıspanak), orange(portakal) gibi çeşitli Arapça kökenli kelimeler Batı literatürüne geçmiştir¹⁶⁶.

İtalyanların Doğu Akdeniz ticaretindeki faaliyetleri Batı'da önemli karşılık bulmuş ve birçok tüccarın bölgeye ticaret için gelmesine vesile olmuşlardır. Bölgeye gelen tüccarların ülkelerine döndüklerinde Doğu Akdeniz'in ihtişamını her yerde anlatmalarına ve Doğu Akdeniz'de ticareti geliştirmek için yabancı dil öğrenimi gibi çeşitli faaliyetlere giriştikleri görülmüştür. Böylelikle Batı'da eğitimin gelişmesine de vesile olmuşlardır¹⁶⁷.

Genel itibari ile Doğu Akdeniz ticareti, İtalyanların bölgeye gelmesi ve özellikle de Haçlı Seferleri ile olumlu anlamda farklı bir noktaya gittiği görülür. Daha önceleri kuzey-güney olan ticaret bağlantısı, İtalyanların bölgeye gelip Doğu'nun mallarını Batı'ya ulaştırması ile Doğu-Batı olarak da genişletilmiştir. Böylelikle Doğu Akdeniz ihtişamı çeşitli coğrafyalara yayılırken Batı'nın gelişmesine de katkı sağlamıştır.

---

¹⁶⁴ Angeliki E. Laiou-Cecile Morrisson, *Bizans Ekonomisi*, Çev. Bahattin Bayram, Runik Kitap Yayınları, İstanbul 2020, s. 174.

¹⁶⁵ Gül, *a.g.e.*, s. 175.

¹⁶⁶ Pirenne, 2018, *a.g.e.*, s. 164.

¹⁶⁷ Gül, *a.g.e.*, s. 175.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİZANS-İTALYAN ŞEHİR DEVLETLERİ EKSENİNDE DOĞU AKDENİZ TİCARETİ

3.1. Ticareti Geliştirmeye Yönelik Faaliyetler

Birçok milleti içerisinde barındıran Akdeniz havzası gerek konumu gerekse iklimi ile oldukça ihtişamlı bir ticaret ağı oluşturmuştur. Bu ticaret ağı ile Uzak Doğu'yu Avrupa'ya bağlayarak en çok etkileşim içerisinde olunan bir bölge olmuştur. Çeşitli milletlerin birbirleriyle olan kültür etkileşimi ile medeniyetlerin gelişimine de katkı sağlamıştır. Bölgenin ihtişamı beraberinde çekişme ve bölgeye hâkim olma isteğini de getirmiştir. Bu durum bölgede sık sık yaşanan savaşlar ile ticaretin azalmasına sebebiyet vermiştir. Bu sebeple Akdeniz'i çevreleyen devletler ve bölgede aktif olarak ticaret yapan devletler bölge ticaretini geliştirmek amacıyla çeşitli faaliyetlere girişmişlerdir.

Bölge ticaretinin gelişmesi ve genişlemesi bölge devletleri açısından elzem olmuştur. Nitekim bu amaçla buradaki korsan faaliyetleri ile sıkı mücadele edilirken aynı zamanda önemli ticari şehirlerde ticareti geliştirmek amacıyla funduk, pazar ve panayırlar gibi oluşumlar meydana gelmiştir. Ayrıca buralarda ticaretin güvenliğini sağlama çabaları adına bankacılık sistemi de oluşturulmuştur.

3.1.1. Pazar ve Panayırlar

Tarih boyunca çeşitli milletler ticareti geliştirmenin ve genişletmenin yolunu aramışlardır. Bu arayış ile farklı farklı yöntem ve oluşumlar meydana getirirlerken daima ana hedef ticaretin geliri ve yayılımı olmuştur. Bu amaçla çeşitli yöntem ve oluşumlar meydana getiren devletlerin başını da Bizans İmparatorluğu ve İtalyan Şehir Devletleri çekmiştir. Böylelikle İtalyan Şehir Devletleri'nin ana geliri ticaret olmuştur. Bu sebeptir ki onlar bu uğurda pazar, panayır ve bankacılık sistemini yerel ve genel olarak geliştirmişlerdir.

Ticaretin gelişmesi adına pazar ve panayırların önemi İtalyanlar tarafından iyice anlaşılmış ve bölgedeki pazar ve panayırların sayıları artırılarak önemli bir gelir girdisi ile ticaretin yayılımı da artırılmıştır. Kırsal bölge ve şehirlerde oluşturulan bu pazarlar, daima ticaret yolları üzerinde kurularak ticari etkileşimi arttıran önemli

duraklardan biri olmuştur. Böylelikle bölgeye gelen tüccarlar tarafından getirilen mallar bu pazarlarda alınmış veya satılmış sonuçta da buralardaki canlılık artırılarak şehirlerin huzuru ve refahı yükselmiştir. Aynı zamanda pazarlar köylüler tarafından üretilen malların da satıldığı yer olması sebebiyle devletlerin giderini azaltan unsurlardan biri olmuştur.

Pazarlar genellikle buldukları bölgedeki coğrafi yerlerin, önemli kişi ve sembollerin adıyla oluşturulmuşlardır. Böylelikle farklı yerlerden gelen tüccarların buralardaki ticaretin yanı sıra coğrafyasını da öğrenmesi ile bölgenin tanınırlığını da artırma fırsatı oluşturmuşlardır. Pazarların bir yerde kurulabilmesi için orada belli başlı şartlar aranmıştır. Bu şartların bazıları iâşe desteğine yakınlık, yeteri kadar nüfus ve ulaşım gibi faktörlerdir¹⁶⁸.

İtalyanlar pazarlar vasıtasıyla yerel ve bölgesel ticaretlerini geliştirme fırsatı bulmuşlardır. Pazarların bölgedeki ticaretin gelişimi yanı sıra farklı yerlerden gelen tüccarların buralarda kültür aktarımını da yaptıkları görülmüştür. Böylelikle ticaret sadece maddi olarak değil kültür aktarımı ile manevi olarak da yapılmıştır. Pazar faaliyetlerinin gelişmesi aynı zamanda şehirlerin gelişmesi ile orantılı olmuş, böylelikle şehirlerin gelişmesi ve büyümesi ile pazar sayılarının arttığı görülmüştür. Pazarların artması ile ticaretin ve tüccarların güvenliğini sağlamak amacıyla buraları denetleyen ve taşkınlığı engelleyen yöneticiler görevlendirilerek devletler içerisinde idari teşkilatlar oluşturulmuştur.

Haçlı Seferleri pazarların gelişmesinde olumlu katkılar sağlamıştır. Nitekim Haçlıların İtalyanların yardımıyla oluşturdukları Haçlı Devletleri, İtalyanların buralarda yeni pazarlar kurmasına izin vermiş ve pazarların çevresinde inşa ettikleri şehirler vasıtasıyla bölge ticaretini oldukça geliştirmişlerdir¹⁶⁹. Nitekim Haçlıların yerleştiği Trablus şehri, pazarları ile Doğu Akdeniz'deki ticaretin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Pazarlarda genellikle ticaret takas usulü ile olmuştur. Paranın daha sonraki yıllarda yaygınlaşması pazarlardaki ticaretin değişmesine ve gelişmesine vesile

---

¹⁶⁸ Pınar Ülgen, “Geç Ortaçağ Avrupa’sında Pazar ve Panayır İlişkisinin Ticaret Hayatındaki Rolü ve Türk-İslam Dünyasındakilerle Karşılaştırılması”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 21, 2012, s. 361.

¹⁶⁹ Ülgen, *a.g.m.*, s. 365.

olmuştur. Paranın yaygınlaşması başta pazarlarda olmak üzere bankacılık ve kredi sisteminin oluşmasına sebep olurken bu durum bölge ve uluslararası ticaretin de seyrini değiştiren bir etken olmuştur.

Pazarların yerel ve bölge ticaretinde yetersiz kalması sebebiyle daha geniş bir alana etki etmek amacıyla panayırlar düzenlenmiştir. Bu panayırlar pazarlar gibi her hafta oluşturulan bir ticari oluşum olmayıp altı ayda bir veya yılda bir tahsis edilmiş geniş ölçekli birer ticaret merkezi niteliği taşımışlardır. Panayırlar genelde önemli ve özel günlerde icra edilmişlerdir. Geniş ölçekli bir ticaretin yapıldığı bu panayırlara farklı farklı bölgelerden tacirler gelerek buralarda şehirlerin gelişmesine, ticaretin yayılmasına ve gelişimine vesile olmuşlardır. Panayırlar farklı bölgelerden gelen tacirlerin kullanmış oldukları paraların diğer bölgelere de yayılmasına sebep olmaları paranın ve ticaretin gelişimine oldukça büyük katkı sağlamışlardır.

Öte yandan yine Haçlı Seferleri ile pazarların arttığı gibi panayırların da arttığı görülmüştür. Nitekim Haçlı Seferleri'nin oluşturduğu ticari ortam, Doğu Akdeniz özelinde oluşturulan panayırlar ile hem ticaret geliştirilmiş hem de kültür alışverişi yapılmıştır. Aynı zamanda bu durum çeşitli coğrafyaları etkileyerek yeni teşkilatlar ve icatlar meydana getirmiştir. Panayırların düzenlendiği yerdeki yöneticiler, panayırların yerel pazarlar gibi küçük ölçekte olmaması için farklı bölgelerden gelecek tüccarların güvenliği ve ticaretindeki riskin en aza indirilmesi gibi çeşitli imtiyazlar vererek bölgeye gelecek tüccarların katılımını ve dolayısıyla da ticaretin gelişmesini sağlamışlardır¹⁷⁰.

3.1.2. Funduklar

Doğu Akdeniz ticaretini geliştiren bir diğer faktör ise Funduklar olmuştur. Funduk kelimesi Arapça bir kelime olup İtalyanca “fondaco”, geç Antik dönemde ise “pandoheio” denilen konaklama mekanları için kullanılmıştır. Bu mekanlar Haçlı Seferleri ile ticari bir boyuta geçmiştir¹⁷¹. Funduklar, Suriye ve Anadolu'da görülen han sistemine çok fazla benzerlik gösterse de kullanım ve uygulama şekli han sisteminden oldukça farklıdır. İtalyanların Haçlı Seferleri'nden önce Mısır ve Bizans

---

¹⁷⁰ Eco, *a.g.e.*, II, s. 163.

¹⁷¹ O'Connell-Dursteler, *a.g.e.*, s. 285.

İmparatorluğu'ndan kazanmış oldukları ayrıcalıklar ile Doğu'da var olan bu sistemi uyguladıkları görülmüştür.

İtalyanlar, bu funduk sistemi ile farklı devletlerin sınırlarında konaklama ve ticari ürünlerini buralarda depolama gibi çeşitli avantajlara sahip olmuşlardır¹⁷². Onlar, Uzak Doğu'dan gelen malları direkt olarak şehirlerdeki pazarlarda satmamış, funduklarda depolayarak gerektiği zamanlarda iaşe desteğini sağlamışlardır. Funduklarda tacirlerin ve ticari ürünlerin güvenliğini sağlayan yöneticiler bulunurken aynı zamanda bu yöneticiler İtalyanlar arasındaki davalara ve günlük faaliyetlerde karar verme gibi sorumluluklara da sahip olmuşlardır.

İtalyanların Haçlı Seferleri ile bölgede kurulan Haçlı Devletleri'ne yardımları karşılığında Akka, Sur, Antakya gibi önemli ticaret merkezlerinde funduk ayrıcalığını kazanmaları ve funduk sistemini uygulamaları hem şehir ekonomisini hem de Doğu Akdeniz ticaretinin gelişmesini olumlu yönde etkileyen etkenlerden biri olmuştur. İtalyanların zamanla fırın, kilise, ev gibi çeşitli yapılar inşa ederek funduklarını genişlettikleri ve ticaret için gelen tacirlerin refahını arttırdıkları görülür. Nitekim bu yapılar ile artan refah, farklı bölgelerden gelen tüccar sayısını da arttırmıştır.

İtalyanların bölgede inşa ettikleri funduklar aynı zamanda yerli halk olan Müslümanların İtalyan tüccarlar ile olan etkileşimlerini de beraberinde getirmiş, kültür alışverişini de zemin hazırlamıştır. Böylelikle farklı kültürler birbirini daha iyi anlamış ve ticaretini bu doğrultuda geliştirmişlerdir. Bunun yanı sıra İtalyanlar, funduklarına gelen Batılı tüccarların güvenliğini sağlamak amacıyla belirli günlerde funduğun kapılarını kapatarak şehirle iletişimi kesmişler ve asayiş sağlamışlardır¹⁷³.

İtalyanların bölgede kurdukları funduk sistemi, İslâm Medeniyeti'nde görülen ribatlara da benzetilmiştir. Lakin bu iki yapı oldukça farklılıklar içermiştir. Nitekim İslâm Medeniyeti'nde görülen ribatlar hayır kurumları olup buralarda tacirler bulunmamıştır. Bu sebeple ribatların funduklardan farklı bir yapı olduğu yönünde değerlendirmeler yapılmıştır.

---

¹⁷² Olivia Remie Constable, "Haçlı Seferleri ve Haçlı Ticaretinin Ardından Han ve Kervansaraylar", Çev. Mustafa Yıldırım, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 21, 2020, s. 566.

¹⁷³ Turan, *a.g.e.*, s. 123.

3.1.3. Bankacılık ve Kredi Sistemi

Haçlı Seferleri ile Doğu Akdeniz başta olmak üzere çeşitli coğrafyalarda ticaretin gelişmesi, yeni sistemleri beraberinde getirmiştir. Bunların başında da bankacılık ve kredi sistemi gelir. İtalyan Şehir Devletleri'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetleri deniz ticaretinin önemini ve avantajını ortaya koymuştur. Lakin deniz ticaretindeki en büyük tehlike olan korsanlık faaliyetlerine karşı da ticareti engellemeyecek bir arayış içerisinde olan İtalyanlar, bankacılık ve kredi sistemini bu bölgelerde yaygınlaştırarak bu tehlikeyi en aza indirmişlerdir. Nitekim güvenliğin ve refahın olduğu yerde ticaretin arttığı görülmüştür.

Bölgeye gelecek tüccarların deniz sularında mallarına gelebilecek bir zarar korkusu yaşamamaları ve mallarının güvenliğini sağlamak adına bir sisteme duyulan ihtiyaç İtalyanların bölgeye getirdikleri bankacılık ve kredi sistemi ile giderilmeye çalışılmıştır. Bu sistem ile ülkesinden farklı bir yere gidecek olan bir tüccar bu sistemde görevli olan kişiye parasını vererek ne kadar verdiğinin belirtildiği bir belge ile gittiği yerde bu sistemde görevli olan kişiye o belgeyi vererek verdiği parayı geri almış ve orada para kaybetme tehlikesi yaşamadan ticaretini yapma fırsatı bulmuştur.

İtalyanların geliştirdiği bu bankacılık ve kredi sistemi zamanla Papalığın da işin içine girmesi ve Haçlı Seferleri ile bölgeye gelen Haçlıların güvenli gördükleri Papalığın bu sistemi devam ettirdikleri görülürken aynı zamanda Tapınak Şövalyeleri'nin de bu sistem ile ileriki yıllarda zenginleştiği ve yayıldığı da görülmüştür.

İtalyanların bankacılık ve kredi sistemleri ile günümüzde de görülen sarrafların ortaya çıkması ile bu sistemin farklı coğrafyalara da yayılımı sağlanmıştır. Aynı zamanda başta Doğu Akdeniz'de olmak üzere yaygınlaşan panayırılarda bu sistemin kullanılması, bölge ticaretini geliştiren faktörlerden biridir. Bu sistem ile güvenilirlik artırılırken aynı zamanda ticaretin yayılmasına da doğrudan etki etmiştir.

Haçlı Seferleri ile İtalyanlar, Haçlı Seferine katılanlardan ulaşım ve erzak temini için kredi üzerine para alırken bölgedeki Haçlı Devletleri ise bölgede tutunabilmeleri için nakite ihtiyaç duymuş ve bu nakiti İtalyanlardan sağlamışlardır. Bu durum İtalyanların kısa zamanda zenginleşmesine ve ticaretlerini geliştirme fırsatı yakalamalarına yol açmıştır.

Bankacılık ve kredi sistemi ile zenginleşen İtalyanlar, kendi paralarını basmaya başlamış ve daha önceleri Doğu Akdeniz ticaretinde geçen Bizans paraları yerini İtalyan paralarına bırakmıştır. İtalyanların bu paraları ülkelerinin zenginleşmesi ile ayar ve gram bakımından geliştirilmiştir.

Takas usulü ile başlayan ticaretin zamanla para ve Haçlı Seferleri ile de kredi sistemine geçişle başta Doğu Akdeniz olmak üzere bölge ve uluslararası ticaret farklı bir boyuta geçmiştir. Bu sistem ile oluşan kazan-kazan anlayışı İtalyanların başını çektiği çeşitli millet ve devletlerin de takip ettiği bu zenginleşme periyodu Ortaçağ'da Doğu Akdeniz ticaretini geliştiren ve yayılmasını da sağlayan bir şekle bürünmüştür.

3.2. Ticareti Yapılan Ürünler

Doğu Akdeniz, Uzak doğu ile Avrupa arasında önemli bir mevkide bulunması sebebiyle çeşitli ticaret yollarına ev sahipliği yapmıştır. Bu ticaret yolları ile farklı coğrafyalardan gelen çeşitli ürünler Doğu Akdeniz'deki ticaret havuzunda satışa çıkarılmıştır. Doğu Akdeniz'in bir ticaret merkezi olma özelliği ticareti yapılan ürünlerin çeşitliliğini arttırmıştır. Nitekim Uzak Doğu'dan gelen baharat, ipek ve porselen gibi ürünlere karşılık Mısır'dan tahıl, Avrupa'dan kereste ve demir gibi çeşitlilik gösteren bu ürünlerin Doğu Akdeniz'de buluşup ticaretinin yapılması Doğu Akdeniz'i diğer ticaret merkezlerinden ayıran en önemli özellik olmuştur.

Doğu Akdeniz ticaretini geliştiren ve genişleten belki de en önemli etken olan Haçlı Seferleri'nin, bölgeye gelen tüccarların sayılarını artırması bölgedeki ticari ürün çeşitliliğinin artmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda farklı din, dil ve ırktan milletlerin birbirlerini tanımalarına yol açmış, bu durum da kültür alışverişini etkilemiştir.

3.2.1. Zirai Ürünler

Tarım, toplumların yaşamlarını sürdürebilmesi için gerekli olan en önemli faaliyetlerden biri olmuştur. Lakin iklim, yeryüzü şekilleri gibi çeşitli faktörler sebebiyle her coğrafyada yapılamamıştır. Bu durum tarım ürünlerinin ticaretini gerekli kılmıştır. Doğu Akdeniz ise bu gerekliliklerin sağlandığı başlıca merkezlerden biri olmuştur. Nitekim bölgenin iklimi ve yeryüzü şekillerinin tarıma elverişli olması

sebebiyle bölgede yapılan tarımın, ürünlerini satabileceği pazarlar vasıtasıyla ticaretini yaparak ihtiyacı olan toplumların ihtiyacını giderebilmesine vesile olmuştur.

Doğu Akdeniz’de bulunan ıspanak, hurma, portakal, karpuz, soğan, sarımsak, portakal, incir gibi meyve ve sebzelerin yanı sıra Uzak Doğu’dan gelen karabiber, tarçın, safran, kırmızıbiber gibi baharatlar¹⁷⁴, Mısır’da bolca bulunan bal, şeker kamışlarını ve Karadeniz’de yetiştirilen tahılları ve Akdeniz’de fazlaca yetiştirilen zeytin ve zeytinyağlarının Avrupa’ya ticareti yapıldığı görülmüştür¹⁷⁵.

Farklı coğrafyalardan Doğu Akdeniz’e getirilen veya Akdeniz’de yetiştirilen bu tarımsal ürünler Avrupa’da oldukça rağbet görmüş ve ihtiyaçlarını gidermelerini sağlamıştır. Avrupalı tacirler ise bu ürünlere karşılık kendi coğrafyalarında fazlaca bulunan kereste ve demir ile alışverişlerini sürdürmüşlerdir.

3.2.2. Hayvansal Ürünler

Doğu Akdeniz’de ticareti yapılan bir diğer ürün kalemi hayvansal ürünler olmuştur. Ulaşımında ve bahçe işlerinde de kullanılan canlı hayvanların, kurutulmuş et ve balıkların, küçükbaş ve büyükbaşlardan elde edilen sütlerin yanı sıra çeşitli hayvanların derileri de bölge ticaretinde rağbet gören ürünlerin başını çekmiştir. Özellikle kurutulmuş et ve balıkların uzun yolculuklarda beslenme ihtiyacını gidermede daha pratik olması bu ürünlerin ticaretinin oldukça kar getirdiği bir ortam oluşturmuştur.

Doğu Akdeniz’e getirilen bu hayvansal ürünlerin en çok alıcısı Suriye’den Horasan bozkırlarına kadar ki bölgeden çıkmıştır. Bu bölgede hayvan eti ve sütünün çok fazla alıcısı olmasının başlıca sebebi sürekli mücadele içerisinde olan ve güç kaybetmemek isteyen toplumların fazla olmasından dolayıdır.

Hayvansal ürünlerin ticaretinde yün ve kürklerin de fazlaca yer edindiği görülmüştür. Kuzey ve soğuk bölgelerden gelen bu ürünler zamanla zenginlik göstergesi olarak da görülmüş dolayısıyla bu ürünlere olan rağbet artmıştır. Bu ürünlerin en fazla alıcısı Anadolu, Suriye ve Mısır olmuştur. Bir önemli hayvansal

---

¹⁷⁴ Pirenne, 2018, *a.g.e.*, s. 162.

¹⁷⁵ Güngörmez, *a.g.t.*, s. 106-113.

ticareti de atlar oluşturmuştur. Hem ulaşımda hem de askeri alanda fazlaca yararlanan atlar Türkler gibi bozkır halklarında rağbet görmüştür.

3.2.3. Sınai Ürünler

Lüks tüketimin giderek artması ile ticareti yapılan bir diğer kategori sınai ürünler olmuştur. Bu ürünler lüks tüketim ve güzel gözükmeye gibi çeşitli ihtiyaçlar üzerine Doğu Akdeniz'e getirilen ve buralarda ticareti yapılan ürünlerden olmuştur. Bu sınai ürünlerin içerisinde boyalar ve kumaşlar oldukça büyük yer edinmiştir. Nitekim kumaş üretiminin en çok yapıldığı yerlerden biri İran Havzası olmuştur. Burada çeşitli renkler ile dokunan kumaşlar farklı coğrafyalardan alıcılar bulmuştur. Giyilen kumaşların kalitesi ve ham maddesi, giyen kişinin gelir durumunu göstermiştir.

Haçlı Seferleri ile bölgede aktif rol alan Venedik Cumhuriyeti bölgede görmüş olduklarını kendi topraklarına götürmüş ve ülkesinde de bu dokuma faaliyetlerine girişmişlerdir. Nitekim dokudukları kumaşları farklı renklere boyayarak ticaretini arttırmışlardır¹⁷⁶. Avrupa'da da kaliteli kumaşlar dokunmuş ve ticareti yapılmıştır. Özellikle Flandre kumaşı bütün Avrupa'da tanınan ve değerli görülen kaliteli kumaşlardan biri olmuştur.

İtalyan Şehir Devletleri bir başka sınai ürün olan sabunun, Haçlı Seferleri ile bölgeye geldikten sonra, Doğu Akdeniz pazarlarında ticaretini yaptıkları görülmüştür. Sabun üretimi, zeytin hammaddesinden mamul olduğu için Suriye'de de yapılmıştır. Hatta Suriye'de üretilen sabunlar Anadolu'ya da ihraç edilmiştir.

3.2.4. Madeni Ürünler

Tarihin her döneminde en çok rağbet gören ve ihtiyacın hiç eksik olmadığı ticari ürünlerden biri de madeni ürünler olmuştur. Tarih boyunca farklı milletler altın, gümüş ve bakır gibi değerli madenlerden paralar basmışlardır. Nitekim bu madenlerin az bulunması onların ne kadar değerli olduklarını da göstermiştir. Bu sebeple bu değerli madenlerden mücevher ve takı malzemeleri yapılmıştır.

---

¹⁷⁶ Heyd, *a.g.e.*, s. 194.

Önemli madeni ürünlerden biri de demir olmuştur. Demirin silah yapımında kullanılması onu değerli kılan bir madde haline getirmiştir. Tarihin hiçbir döneminde savaşın eksik olmaması sebebiyle demire duyulan ihtiyaç her dönem artmıştır. İtalyan Şehir Devletleri başta olmak üzere Avrupa'nın çeşitli noktalarında demirin kullanımı diğer coğrafyalara göre daha fazla olmuştur. İtalyan Şehir Devletleri de savaşların çok sık yaşandığı bölgelerden biri olan Suriye ile bu değerli maddeye yönelik geniş çapta ticari alışveriş yapmıştır.

İtalyan Şehir Devletleri'nin ihraç ettiği bir diğer ürün kereste olmuştur. Tıpkı demirde olduğu gibi silah ve kuşatma aletlerinin yapımında ihtiyaç duyulan bu ürünü İtalyanlar, Mısır ve Suriye'ye oldukça fazla ihraç etmişlerdir. Onlar bu bölgelere yaptıkları kereste ve demir ihracatına karşılık kendilerinin ihtiyaç duyduğu baharat ve zirai ürünleri ithal etmişlerdir¹⁷⁷.

3.3. Ticari İmtiyazlar

İtalyan Şehir Devletlerinin, bölgesel olarak başladıkları ticari hayat, onların Doğu Akdeniz ile tanışmaları sonrasında farklı bir boyut kazanmıştır. Bu çerçevede çeşitli devletler ile etkileşimde bulunmuşlar ve bu devletler ile yapmış oldukları ticaretlerini, onlara sağladıkları askeri katkı ile birleştirince bu devletlerden çeşitli imtiyazlar kazanmışlardır. Bu imtiyazlar geçim kaynaklarını ticaretten kazanan İtalyan Şehir Devletleri için itici bir güç olurken, zamanla gelirlerini daha da artırma peşine düşmüşlerdir. Bu nedenle de kendi aralarında çekişme ve rekabet ortamı yaratmışlardır. Bu rekabet ortamı zaman zaman aralarında savaşlara bile yol açmıştır.

İtalyan Şehir Devletleri, Doğu Akdeniz'in etrafını sardığı Bizans İmparatorluğu'ndan, Mısır'da hakimiyet kuran Müslümanlardan, Haçlı Seferleri ile bölgede kurulan Haçlı Devletleri'nden, Bizans İmparatorluğu'nu zor durumda bırakarak Haçlı Seferleri'ne neden olan Selçuklulardan ve Haçlı Seferleri ile Kıbrıs'a hâkim olan Franklardan çeşitli imtiyazlar kazanmış ve bu imtiyazlar ile Doğu Akdeniz ticaretini geliştirme fırsatı yakalamışlardır.

---

¹⁷⁷ Hillenbrand, *a.g.e.*, s. 427.

3.3.1. İtalyan Şehir Devletleri'nin Bizans'tan Kazandığı İmtiyazlar

İtalyan Şehir Devletleri'nin, Bizans İmparatorluğu ile tanışmaları VI. yüzyılda imparatorluğun İtalya ve Sicilya'dan Gotları kovması ve bölgede hakimiyet kurmasıyla olmuştur. Bu tanışmadan sonra Bizans İmparatorluğu ile süregelen etkileşimleri IX. yüzyılda Arapların Sicilya'yı ele geçirmesi ile artmıştır. Arapları Sicilya ve İtalya'dan atmak için müttefiklik anlayışı içerisinde olmuşlardır. Bu dönemden itibaren İtalyan Şehir Devletleri'nin Bizans İmparatorluğu ile olan ilişkileri artarak devam etmiştir. Özellikle Venedik ve Amalfi'nin Bizans İmparatorluğu ile olan ilişkileri diğer İtalyan Şehir Devletleri Ceneviz ve Pisa'ya göre daha somut ve daha iyi olmuştur.

Amalfi ve Venedik, Bizans İmparatorluğu ile kurmuş oldukları iyi ilişki ve imparatorluğa verdikleri askeri katkı sebebiyle X. yüzyılda çeşitli imtiyazlar kazanmışlardır. Özellikle Venedik'in 992 yılında kazanmış olduğu imtiyaz, Bizans topraklarında koloni kurmasına ve düşük gümrük vergisi ile ticaretini geliştirmesine fırsat vermiştir. Bu imtiyaz ile Venedik, Bizans İmparatorluğu toprak ve sularında diğer rakiplerini ekarte ederek ticaretini geliştirme ve genişletmeyi başarmıştır. Amalfi ise, Venedik kadar geniş imtiyazlar kazanmasa da aldığı ayrıcalıklar ile Doğu Akdeniz ticaretinde varlık gösterebilmiştir.

Venedik, Bizans İmparatorluğu'na bu dönemde verdiği donanma katkısı ile imparatorluğun Norman tehdidini yenmesini sağlamıştır. Bu sebeple imparatorluk 992 yılında verdiği imtiyazı genişleterek 1082 yılında yeni bir imtiyaz daha vermiştir. Bu imtiyazla Venedik, İmparatorluk topraklarında gümrük vergisinden muaf tutulurken Haliç'teki kolonilerini genişletme fırsatı yakalamıştır. Aynı zamanda kolonileri bir olaya karıştırlarsa kendi yasalarına göre yargılanacaklar ve bu imtiyazla diğer bir İtalyan rakibi olan Amalfi, imparatorluk topraklarında yapmış oldukları ticarete Venedik'e vergi vermek zorunda kalmışlardır¹⁷⁸.

Haçlı Seferleri, İtalyan Şehir Devletleri'nin Bizans İmparatorluğu ile olan ilişkilerinde bir dönüm noktası teşkil etmiştir. İtalyanların bölgede kurulan Haçlı Devletleri'nden elde ettikleri imtiyazlar ile ticaretini ve gelirini arttırmaları, imparatorluğun avantajlarından yararlanma isteği uyandırmıştır. Pisa ve Ceneviz

¹⁷⁸ Turan, *a.g.e.*, s. 26; Vasiliev, *a.g.e.*, s. 437.

imparatorluk ile olan ilişkilerini geliştirirken aynı zamanda ticari imtiyazda kazanmışlardır. İtalyanlar düşük gümrük vergisi, imparatorluk topraklarında koloni kurma ve kendi yasalarına göre yargılanma gibi çeşitli imtiyazları elde etmişlerdir. Ceneviz ve Pisa'nın kazanmış olduğu imtiyazlar, Venedik'in daha önce almış olduğu imtiyazlar kadar olmasa da buna rağmen Doğu Akdeniz ve imparatorluk topraklarındaki ticaretlerini geliştirmeye ve genişletmeye yetmiştir.

Amalfi ve Venedik'in ardından Ceneviz ve Pisa'nın da imparatorluktan aldığı imtiyazlar kendi aralarındaki çekişme ve rekabeti artırmış ve bu durum imparatorluğu da etkilemiştir. Nitekim imparatorluğun vermiş olduğu bu imtiyazlar kendi ticaretini ve tüccarını olumsuz etkilemiş ve bu imtiyazlardan çıkmak için uğraşsa da İtalyanların saldırgan tavrı imparatorluğun bu kararından vazgeçmesini sağlamıştır¹⁷⁹. Bu şartlarda imparatorluk bu imtiyazları İtalyanlar arasında dengeleme politikası güderek vermiş, böylece İtalyanların birbiri ile olan çekişmelerini artırma niyetinde olmuştur.

İtalyan Şehir Devletleri'ne verilen bu imtiyazlar imparatorluk tacirlerini ve halkını olumsuz etkilemiş ve Batı aleyhtarı bir tutum sergilemelerine neden olmuştur. Nitekim bu tutum sebebiyle 1171 ve 1182 yıllarında halk İtalyanlara karşı katliamlara girişmiş ve mallarına da el koymuştur. Lakin ileriki yıllarda İtalyanlara verilen imtiyazların yenilenmesi ile imparatorluk bir nebze de olsa İtalyanların gönlünü almaya çalışmıştır.

Bizans İmparatorluğu tarafından İtalyan Şehir Devletleri'ne verilen ticari imtiyazlar Doğu Akdeniz ticaretini de etkilemiştir. Nitekim Bizans İmparatorluğu'ndan kazandıkları imtiyazlar ile Doğu Akdeniz'e daha sık gelen İtalyanlar bölge ticaretini geliştirmiş ve buradaki malları Batı'ya taşımada baş aktör olmuşlardır.

3.3.2. İtalyan Şehir Devletleri'nin Haçlılardan Kazandığı İmtiyazlar

Bizans İmparatorluğu'nun yardım istemesi ile Papalığın yapmış olduğu Haçlı çağrısı sonucu Batı'dan birbiri ardına gelen Haçlı kitleleri Kudüs'e doğru yola çıkmıştır. Bu Haçlı hareketi ile Suriye'de Haçlı Devletleri kurulmuştur. İtalyan Şehir Devletleri de Haçlı Seferleri'ne katılmış ve verdikleri katkılar sebebiyle bu Haçlı

---

¹⁷⁹ Özdemir, 2020, *a.g.m.*, s. 430.

Devletleri'nden çeşitli imtiyazlar elde etmişlerdir. Elde etmiş oldukları imtiyazlar ile de bölgedeki önemli şehirlerde koloniler kurmuşlardır.

Özellikle Venedik ve Ceneviz bölgedeki Haçlı Devletleri ile yapmış oldukları anlaşmalar sayesinde funduk gibi yapıların yanı sıra bölgede serbest ticaret hakkı elde ederken buradaki kolonilerine kilise, fırın, ev gibi çeşitli yapıları ekleyerek kolonilerini genişletmişler, böylelikle Doğu Akdeniz özelinde ticaretini geliştirme ve genişletme fırsatı yakalamışlardır.

İtalyan Şehir Devletleri Bizans İmparatorluğu'ndan kazandıkları, kendi yasalarına göre yargılanma imtiyazını, Haçlı Devletleri'nden de elde etmişlerdir. Nitekim İtalyanların bölgedeki kolonilerinin karışmış oldukları bir olayda kendi yasalarına göre mahkemelerde yargılandıkları görülmüştür. Onların, Haçlı Devletleri'nden kazanmış oldukları bir diğer imtiyaz ise, Akka, Antakya, Trablus, Sur gibi önemli liman şehirlerinin ele geçirilmesine verdikleri katkı sebebiyle ele geçirilen liman şehirlerinin 1/3'nin kendilerine bırakılması olmuştur. İtalyanlar bu liman şehirlerinde koloniler oluşturmuş ve Uzak Doğu'dan gelen malları buralarda depolayarak gerek Suriye'de satarak, gerekse Batı'ya götürerek ticaretlerini geliştirmişlerdir.

İtalyan Şehir Devletleri'nin Haçlı Devletleri'nden kazanmış oldukları imtiyazlar bu Haçlı Devletlerinin gelirlerini azaltırken giderlerini artırmıştır. Bizans İmparatorları gibi bu devletlerin liderleri de İtalyanların kendilerine oluşturduğu bu yükten kurtulmak istemişlerdir. Nitekim Kudüs Kralı Amaury gibi liderler İtalyanlara verilen imtiyazları yenilemek istememiş ve bu imtiyazları reddetmişlerdir. Lakin bu dönemde Haçlı Devletleri'nin Selâhaddin Eyyubi gibi bir tehdit ile karşı karşıya kalmaları ve hatta birbiri ardına toprak kaybetmeleri bölgedeki Haçlı Devletleri'nin İtalyanlara muhtaç olduğunu ortaya koymuştur. Nitekim III. Haçlı Seferi ile bölgeye gelen Haçlılarla beraber Akka'nın kuşatılmasına katkı sağlayarak daha önce kazandıkları imtiyazları yenilemişlerdir¹⁸⁰.

Sonuç itibariyle İtalyan Şehir Devletleri, Suriye'de Haçlı Devletleri'nin kurulmasına verdikleri katkı ve bunun sonucunda önce Bizans İmparatorluğu, ardından da bölgede kurulan Haçlı Devletleri'nden imtiyazlar kazanarak Doğu

---

¹⁸⁰ Barber, *a.g.e.*, s. 468.

Akdeniz'deki etkinliklerini geliştirmiş ve genişletmişlerdir. Bölgedeki ticari alışverişin yanı sıra kültür alışverişi de yaparak Batı Medeniyeti'nin gelişmesine katkı sağlamışlardır.

3.3.3. İtalyan Şehir Devletleri'nin Mısır'dan Kazandığı İmtiyazlar

Mısır, coğrafi konumu ve topraklarından geçen ticari yollar sayesinde Doğu Akdeniz'de ihtişamlı bir yer edinmiştir. Ticaretin yoğun yapıldığı ve asırlarca süregelen Baharat yolunun duraklarından biri olması sebebiyle tacirlerin sıkça uğradığı bir yer olmuştur. Mısır'ın bu ihtişamı aynı zamanda bölgenin ele geçirilmesi adına sık sık savaşların yaşandığı yerlerin başında gelmesine yol açmıştır. Nitekim Bizans İmparatorluğu'nun uzun yıllar süren buradaki hakimiyeti, Müslümanlar tarafından ele geçirilmesiyle son bulmuştur.

Fatımilerin 969 yılında bölgeyi ele geçirmesiyle beraber bölgede artan savaşlar ve bölgedeki ticaretin üstünlüğü büyük oranda Müslümanların eline geçmişti. Bu durum Doğu Akdeniz ticaretinin gerilemesine sebep olmuştu. Böylelikle bölgedeki devletlerin gelirleri azalmış ve bu devletler ticaretin gelişmesi için çeşitli tedbirler almaya kalkışmışlardı. Bu tedbirler daha ziyade bölge ticaretinde etkili olan devletlere imtiyazlar vererek ticareti arttırmak yönünde oldu.

Mısır'a hâkim olan devletlerin bu doğrultuda özellikle İtalyan Şehir Devletleri'ne verdikleri imtiyazlar hem bölge ticaretini artırırken hem de bölgedeki diğer devletler ile olan mücadelelerinde silah teminini de sağlamışlardır. Bu kazan-kazan anlayışı İtalyan Şehir Devletleri'nin de Mısır'dan kazandığı imtiyazlar ile zenginleşmesine sebep olmuş ve bu durum ilerleyen dönemlerde Doğu Akdeniz ticaretinin büyük ölçüde İtalyanların eline geçmesine yol açmıştır.

İtalyan Şehir Devletleri'nden ilk olarak Mısır ile ticari ilişkiler kuran Amalfi Dükalığı olmuştur. Nitekim Bizans İmparatorluğu'ndan elde etmiş oldukları imtiyazlar onlara Adriyatik'ten çıkıp Doğu Akdeniz ülkeleri ile ticaret yapma fırsatı vermiştir. Bu sebeple Amalfi, Mısır'dan imtiyaz kazanan ilk İtalyan Şehir Devleti olmuştur. Amalfi'yi sırasıyla Venedik, Ceneviz ve Pisa takip etmiştir. İtalyan Şehir Devletleri Uzak Doğu'dan gelen başta baharat olmak üzere çeşitli malları Mısır'daki pazarlardan alıp Avrupa'ya götürmüşlerdir. Mısır ticaretini de geliştiren bu durum zamanla Mısır'a

hâkim olan Fatımi ve Eyyubileri İtalyan Şehir Devletleri'ne çeşitli imtiyazlar vermeye ve bu ticareti geliştirmeye sevk etmiştir. Mısır'a hâkim olan bahsettiğimiz bu devletler İtalyanlara İskenderiye ve Kahire gibi çeşitli şehirlerde funduk adı verdikleri yapıları oluşturma ve düşük gümrük vergisi ile ticaret yapma imtiyazını vermişlerdir¹⁸¹.

Bölgeye düzenlenen Haçlı Seferleri ile birçok toprak kaybeden Fatımiler, İtalyanlar ile olan ilişkilerini yine de devam ettirmişlerdir. Çünkü bölgeye gelen Haçlılarla mücadele edebilmesi için İtalya'da fazlaca bulunan kereste ve demire ihtiyaçları olmuş ve bunu da İtalyanlardan temin edebilmişlerdir. Bu sebeple ara ara gerginleşen ilişkilerine rağmen ticaretlerine devam etmişlerdir. İtalyanlar ile Mısır arasındaki bu yakın ticari ilişki, Haçlı Seferlerinin hamisi olan Papalığı tedirgin etmiş ve bölgedeki Haçlıların aleyhine gördükleri bu duruma karşı İtalyanların Mısır ile olan ticaretine yasaklar koymuşlardır. Lakin bu yasaklar Doğu Akdeniz ve Mısır'dan gelen zenginliğin İtalyanlar için daha elzem olduğu düşüncesi sebebiyle çok fazla uygulanamamıştır¹⁸².

3.3.4. Kıbrıs Frankları'ndan Kazandığı İmtiyazlar

Kıbrıs, Üç kıtayı birbirine bağlayan, Kuzey-Güney ve Doğu-Batı ticaret ağının ortasında bulunan bir kavşak noktası olmuştur. İklimi, Doğu Akdeniz'deki ticarete ve civar devletlere yakınlığı ile kısa zaman içerisinde çeşitli milletler tarafından rağbet görülen bir yer olmuştur. Bu sebeple Kıbrıs'ın hakimiyeti aynı zamanda Doğu Akdeniz ticaretinin de hakimiyeti anlamına gelmiştir. Nitekim Kıbrıs'ın bu avantajlarını bilen Bizans İmparatorluğu, uzun yıllar buranın hakimiyetini elde tutmuştur.

Kıbrıs, ılıman iklimi ile çeşitli meyve ve sebzelerinin bulunduğu bir ada olsa da buranın asıl rağbet görülen ürünü savaş aletlerinin yapıldığı keresteler olmuştur. Bu sebeple kereste ihtiyacı fazla olan devletler Kıbrıs'ı ele geçirme hedefi içerisinde olmuşlardır.

Haçlı Seferleri ile Kıbrıs'ın önemi daha da artmıştır. Bölgeye gelen Haçlıların ilk durağı Kıbrıs olmuş ve buradan sağladıkları erzak ve lojistik ile bölgedeki kuşatmalara katılmışlardır. Buna en iyi örnek ilk Haçlı Seferleri'ne gelen liderlerden

---

¹⁸¹ Öztürk, *a.g.t.*, s. 190.

¹⁸² Ramazan Şeşen, *Selahaddin Eyyubi ve Devlet*, Çağ Yayınları, İstanbul 1987, s. 293.

Toulouse Kontu Raymond'un oğlu olan Bertrand'ın Kıbrıs'a gelerek buradan sağladığı erzak ve lojistik desteğiyle Trablus'a geçmesi olmuştur¹⁸³.

Kıbrıs'ın bu avantajlarını bilen ve kullanan ilk İtalyan Şehir Devleti ise Venedik olmuştur. 1148 yılında Venedik, Bizans İmparatorluğu'nun en büyük tehdidi olan Normanlara karşı mücadelesinde yardım etmesi sonucu çeşitli imtiyazlar kazanmıştır. Bu imtiyazlardan biri de Bizans İmparatorluğu'nun hakimiyetinde bulunan Kıbrıs'ta koloni kurma fırsatı olmuştur¹⁸⁴. Venedik Kıbrıs'ta bulunan kolonileri vasıtasıyla hem bölgedeki Haçlılara yardım etmiş hem de bölge ticaretinde avantajlı duruma geçmiştir.

III. Haçlı Seferi, Kıbrıs'ın kaderini değiştiren birtakım olaylara sebep olmuştur. Kudüs'ün Eyyubi Sultanı Selâhaddin Eyyubi tarafından 1187 yılında ele geçirilmesiyle Batı'dan yeni bir Haçlı Seferi düzenlenmiş ve bu sefere İngiltere Kralı I. Richard'da katılmıştır. İngiltere Kralı Richard'ın kendisinden önce gelen ve yolda fırtınaya yakalanan kız kardeşi Kıbrıs'a sürüklenmiştir. Buranın hâkimi İsaakios Dukas Komnenos'un bu sürüklenenlere kötü muamele etmesi, İngiltere Kralı I. Richard'ı kızdırmış ve bunun üzerine kral Kıbrıs'ı kuşatmıştır. Kuşatma sonucu ele geçirilen Kıbrıs'ı Tapınak Şövalyeleri'ne satarak Kıbrıs'tan ayrılmıştır. Akabinde Kıbrıs halkının Tapınakçılara karşı isyan etmesi sonucu Tapınakçılar bu bölgeyi Lusignan hanedanına mensup Guy de Lusignan'a bırakmıştır. Böylelikle Kıbrıs'ta da bir Haçlı Krallığı kurulmuştur. Kıbrıs'taki imtiyazlarından vazgeçmek istemeyen Venedik, Kıbrıs Krallığı'na desteğini sunarak burada daha önce kazanmış olduğu imtiyazlara çok sayıda ev, dükkân ve kilise ekleyerek imtiyazını genişletmiştir.

3.4. Ticaret Merkezi Limanlar

XI-XIII. yüzyıllar arasında özellikle Doğu Akdeniz'de limanların oldukça geliştiği görülmüştür. Şüphesiz bu gelişmeyi sağlayan başlıca faktör Haçlı Seferleri olmuştur. Haçlı Seferleri ile bölgeye gelen tüccarların sayısının artması liman şehirlerin gelirini de artırmıştır. Aynı zamanda bu durum önemli limanların siyasi etkinliğini de geliştirmiştir. Bu siyasi ve ticari etkinliği artan limanların başını Akka,

¹⁸³ Birsnel Küçüksipahioğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2007, s. 73.

¹⁸⁴ Işın Demirkent, "Kıbrıs", *TDVİA*, Cilt: 25, s. 372.

İskenderiye, Venedik, Ceneviz, Pisa, Amalfi ve Bizans İmparatorluğu'na başkentlik yapan İstanbul çekmiştir.

Bu liman şehirleri Uzak Doğu ile Batı'nın mallarının sergilendiği ve ticaretin yapıldığı yerler olarak ticari etkileşimin yanı sıra bünyesinde barındırdığı farklı milletler ile kültür etkileşimini de beraberinde getirmiştir. Farklı millet ve dinlerin birbirlerini daha iyi tanımalarına katkı sağlamıştır. Bu liman şehirlerinin etkinliğini anlamak için ayrı ayrı başlıklarda incelemekte fayda görülmüştür.

3.4.1. İstanbul

Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan İstanbul, aynı zamanda görkemli Bizans İmparatorluğu'na başkentlik yapması ile çeşitli devletlerin kuşatmalarına da göğüs germiş ve şehrin alınamayacağı algısı yaygınlaşmıştır. İstanbul'un stratejik coğrafi konumu, İpek ve Baharat yolu gibi asırlarca devam eden önemli ticaret yollarının geçtiği duraklardan biri olmasına sebep olmuştur. Bu durum İstanbul'un zengin bir şehir olmasının başlıca nedeni olmuştur. İstanbul'un bölgedeki limanlara ve pazarlara yakınlığı ticaret ağının genişlemesini sağlamıştır.

İstanbul farklı coğrafyalardan gelen tacirlere ev sahipliği yapmış ve böylece şehirde ticari bir canlılık yaşanmıştır. Öte yandan şehrin Ayasofya gibi büyük ve görkemli bir kiliseye sahip olması sadece ticari bir şehir olarak anılmamasını aynı zamanda dini bir merkez niteliği de taşımasını sağlamıştır.

Bizans İmparatorluğu ve başkent İstanbul X. yüzyıla gelindiğinde çok ihtişamlı bir noktada kendini bulmuştu. Bu dönemde İstanbul'un Kuzey-Güney, Doğu-Batı kısacası tüm yönlerin kesiştiği bir ticari kavşak durumuna geldiği görülür. Bu nedenle imparatorluğun Akdeniz ve Karadeniz'deki ticari faaliyetlerini artırmıştır. Nitekim uluslararası bir pazar olan İstanbul çeşitli tacirler tarafından ziyaret edilen bir şehir olmuştur.

Gelişmiş ticaret ağı ile zenginleşen İstanbul, zamanla şehircilik ve mimari açısından da ilerlemiştir. Nitekim bu dönemde İstanbul kadar gelişen ve zenginleşen bir şehir daha görülmemiştir. XI. yüzyılın ilk çeyreğine kadar bu ihtişamı sürdüren şehir, zamanla lüks yaşam ve şehir ticaretinde İtalyan Şehir Devletleri'ne verilen yüklü imtiyazlar sebebi ile bu ihtişamını kaybetmeye başlamıştır. Öyle ki elde etmiş oldukları

yüklü tazminat ile yerel tacirleri zorda bırakan İtalyanlar zamanla İstanbul'daki ticarete söz sahibi olmuşlardır.

Bizans İmparatorluğu XI. yüzyılın sonlarına doğru akın akın gelen Selçukluları engelleyememiş ve Batı'dan yardım çağırarak zorunda kalmıştır. Bu yardımlara olumlu karşılık veren Papalık, yapmış olduğu Haçlı çağrısıyla Kudüs'ü kurtarmak amacıyla düzenlenen Haçlı Seferleri'ni iştirak etmiştir. Bu seferlerden Bizans İmparatorluğu yararlanmak istemiş ve Karadeniz sahilleri ile Ege Sahillerinde topraklarını genişletme fırsatı bulmuştur. Haçlı Seferleri ile bölgeye gidecek olan Haçlılar yol güzergahında gördükleri İstanbul'un ihtişamına kapılmış ve İstanbul'u ele geçirme planları yapmaya başlamışlardır. Aynı zamanda bölgeye gelen Haçlıların İstanbul şehrinin zenginliğinden ve mimarisinden oldukça etkilendikleri seferlere katılan çeşitli seyyahların yazdıkları seyahatnamelerde belirtilmiştir¹⁸⁵.

3.4.2. Akka

Akka, farklı milletleri bünyesinde bulunduran, asırlar boyunca mücadele edilen, siyasi ve ticari etkinliği sebebiyle oldukça büyük önemi bulunan liman şehirlerinden biri olmuştur. Konumu itibari ile Bizans İmparatorluğu'na ve akabinde ise farklı Müslüman Devletlere ev sahipliği yapmıştır. Aynı zamanda Mısır'da bulunan İskenderiye limanından sonra en büyük tersaneyi de bünyesinde bulundurmıştır. Doğu Akdeniz ticaretinde söz sahibi şehirlerden olan Akka, Uzak Doğu mallarının getirildiği ticaret yollarına olan yakınlığı ile de geliri fazla olan liman şehirlerinden biri olmuştur. Haçlı Seferleri ile hem siyasi hem de ticari açıdan oldukça gelişmiş ve Doğu Akdeniz ticaretine de oldukça katkılar sunmuştur.

Haçlı Seferleri ile bölgeye gelen Haçlılar tarafından 1104 yılında Fatımilerden alınan Akka şehri, Haçlılar için konumu dolayısıyla siyasi bir merkez niteliği de taşımıştır¹⁸⁶. Nitekim önemli kararların ve toplantıların yapıldığı bir liman şehri olmuştur. İki asır boyunca Haçlıların egemenliğinde kalan Akka, ticaret için gelen tüccarların ve bölgedeki Haçlılara desteğe gelen Batılıların ilk olarak uğrayacağı duraklardan biri olmuştur.

---

¹⁸⁵ Semavi Eyice, *Yabancıların Gözüyle Bizans İstanbul'u*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2021, s. 255.

¹⁸⁶ Heyd, *a.g.e.*, s. 190.

Haçlı Seferleri ile bölgeye gelen İtalyan Şehir Devletleri bölgedeki Haçlılara yardımları karşılığı Akka şehrinde çeşitli imtiyazlara sahip olmuşlardır. Bu imtiyazlar ile şehirde kolonilerini kuran İtalyanlar, hem Akka şehrini hem de Doğu Akdeniz ticaretini oldukça geliştirmişlerdir. İtalyanlar buradaki kolonileri ile Uzak Doğu'dan Akka'ya gelen malları Batı'ya götürmüşlerdir.

Akka şehri Kudüs'ün ardından dini hüviyeti olan kozmopolitik bir yapıya ulaşmıştır. Şehirde yaşayan farklı din, dil ve ırktan kişilerin bulunması bölgedeki kültür etkileşimin yoğun yaşandığı bir yer olma niteliğini de kazandırmıştır. Bu kadar farklı kişilerin oluşturduğu şehir yapısı, Suriye'de bulunan şehirler arasında sivrilmesine neden olmuştur.

3.4.3. İskenderiye

Dönemin öne çıkan önemli ticari liman şehirlerinden biri de İskenderiye olmuştur. İskenderiye, coğrafi konumu ve Uzak Doğu'dan gelen ünlü baharat yolunun duraklarından biri olması sebebiyle tarih boyunca mücadele edilen ve tüccarların bol olduğu bir liman şehri hüviyetindedir. Aynı zamanda birçok millet ve dine ev sahipliği yapan İskenderiye şehri Doğu Akdeniz'in en önemli ticaret merkezlerinden biri olma özelliğini kaybetmemiştir.

Uzak Doğu'dan başta baharat olmak üzere gelen ürünlerin pazarlarda sergilendiği ve tüccarlar tarafından Batı'ya ve Bizans İmparatorluğu başkenti olan İstanbul'a ulaştırıldığı görülmüştür. Bu nedenle Doğu Akdeniz ticaretini geliştiren sac ayaklarından biri de bu şehir olmuştur. Bölgede bulunan Nil Nehri ile elverişli topraklarını doğru kullanarak tarım faaliyetlerinin de görüldüğü bir liman şehri olmuştur.

Uzak Doğu'dan gelen ürünlerin gerek Nil Nehri gerekse kanal yolları ile İskenderiye şehrinin iase desteğine cevap vermesi şehri farklı kılan bir başka etken olmuştur. İskenderiye'nin bu denli önemli ticaret ağı Batı ve Bizans İmparatorluğu'ndan çok sayıda tüccarın şehre gelmesine ve ticaret yapmasına vesile olmuştur. Nitekim Haçlı Seferleri'nin gerçekleştiği XII. yüzyılda İskenderiye şehri 28

farklı devletin tüccarına ev sahipliği yapmıştır¹⁸⁷. Bu tüccar arasında İtalyan Şehir Devletleri de yer almıştır. Mısır ile olan ilişkilerini imtiyazlar olarak daha fazla geliştiren İtalyanlar, İskenderiye gibi ticari şehirlerde koloniler kurma ve buradaki koloniler ile ticaretlerini geliştirme fırsatını yakalamışlardır. Nitekim Haçlı Seferleri döneminde Doğu Akdeniz ticaretinin oluştuğu nokta bize İtalyanların kazandıkları imtiyazlarla bölge ticaretini ne kadar geliştirdiklerini ortaya koymuştur.

3.4.4. Venedik

Venedik, V-VI. yüzyıllar arasında İtalya'nın kuzeyinde bölgeyi tehdit eden Got ve Lombard tehlikesine karşı kaçarak Rialto gibi çeşitli lagünlere sığınmış ve buralardaki adalardan faydalanılarak bir liman şehri oluşturulmuştur. Bölgedeki bataklıklar sebebiyle suyun bile çok fazla bulunmadığı bu şehirde geçim kaynağı tuz ve balıkçılık olmuştur. Tarımın yapılamadığı Venedik şehri, su kanalları ile denizcilik faaliyetlerinin yaygın olduğu görülmüştür.

Venedikliler başta sahip oldukları tek şey olan tuz ve balığı takas usulü ile ticaret yaparak çeşitli mal ve ürünlere sahip olmuşlardır. Venedik şehri Bizans İmparatorluğu'nun hakimiyetine geçmesiyle beraber gelişmeye başlamıştır. Bizans İmparatorluğu ile kurulan ilişkiler Venedik'i çeşitli ticari fırsatları kullanma şansı yaratırken zamanla bu fırsatı kullanan Venedik'in hem bölgesel hem de uluslararası ticareti geliştirdikleri görülmüştür. Yapmış oldukları ticaret ile geliri de artan Venedik'in aynı orantıda liman şehrinin de oldukça gelişmesi farklı coğrafyalardan tüccarları şehre çekmiştir.

Venedik, ticari bir liman şehri iken IX. yüzyılda Hristiyanlarca kutsal kabul edilen Aziz Mark'ın kemiklerinin İskenderiye'den getirilmesi Venedik şehrine ticari şehir niteliğinin yanı sıra dini bir hüviyet de kazandırmıştır. Nitekim Aziz Mark'ın kemiklerini gösterişli bir kilise yaparak burada muhafaza etmeleri Venedik şehrine farklı coğrafyalardan Hristiyanların ziyaretine gelmesine neden olmuştur. Haçlı Seferleri Venedik şehrinin Adriyatik'te zengin bir liman şehri olmasına vesile olurken

---

¹⁸⁷ Sezgin Güçlüay, *Selçuklular Döneminde Ortadoğu'da Ticaret* (Elâzığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999), s. 153.

su kanalları ile de çevredeki önemli şehirlerden gelen tüccarların şehirdeki etkinliğini arttırmıştır.

Venedik şehri XI. yüzyılda ticari bir atılım yapmış ve bunda da başarılı olmuştur. Nitekim şehir ticaretinin ve refahının aynı doğrultuda gelişmesi, çevre şehirlere örnek teşkil etmiştir. Bu dönemden itibaren Avrupa'da ticari şehirlerin fazlaca arttığı görülmüştür.

3.4.5. Cenova

Cenova, İtalya'nın kuzeyinde yer alan Ligurya merkezli kurulan bir liman şehridir. İtalya'daki en büyük liman olarak görülen Cenova, aynı zamanda Avrupa'daki limanlar arasında ikinci sırada yerini almıştır. Doğu Akdeniz ile Avrupa arasındaki ticaretin önemli duraklarından biridir. Kuzeyinde bulunan Avrupa Devletleri'ndeki önemli ticari şehirlere yakınlığı ve Ligurya Denizi'ndeki konumu ile denizcilik faaliyetlerini geliştirme şansına sahip olan Cenova, yerel ve uluslararası ticareti geliştirme fırsatını yakalayabilmiştir.

Cenova şehri bölgeye gelen Araplar tarafından birkaç kez yağmalansa da Arapların zamanla etkinliğinin azalmasıyla Avrupa ve Doğu Akdeniz ticaretine tekrardan bir canlılık getirmiştir. Milano ve Marsilya gibi önemli ticaret merkezlerine yakınlığı bölgeye gelen tüccarların yönünü Cenova'ya çevirmesine vesile olmuştur. Nitekim bu dönemde Avrupa'nın önemli kumaşlarından olan Flandre kumaşının Cenova gibi çeşitli liman şehirlerin pazarlarında görülmesi ticaretin geliştiğini ve yayıldığını ispatlayıcı bir durumdur.

Öte yandan Cenova şehri, ticarete oldukça maharetli olan Yahudilerin yardımıyla Doğu Akdeniz'de faaliyetlerini artıran gelişmelere sahne olmuştur. Özellikle bu dönemde inşa edilen donanmalar Cenova şehrini yağma ve talanlardan koruma görevi görmüştür¹⁸⁸. Bu donanmalar aynı zamanda Bizans İmparatorluğu gibi devletlerle müttefiklik anlayışı oluşturma ve ticari etkileşim kurmalarına da katkı sunmuştur.

Haçlı Seferleri tıpkı Venedik şehrinin kalkınmasına ve zenginleşmesine katkılar sağladığı gibi Cenova şehri de bu durumdan faydalanmıştır. Zira gelişen ticari

---

¹⁸⁸ Yıldız, *a.g.m.*, s. 108.

hayatta İtalya'nın ticari şehirleri de Cenova'yı takip ederek Doğu Akdeniz'deki ticaretten pay alma mücadelesine girişmişlerdir.

3.4.6. Pisa

Pisa, Toskana bölgesinde meydana gelen Avrupa'nın ve İtalya'nın en önemli liman şehirlerinden biridir. Çevresinden geçen ticari yollar ile ticarete erken dönemde başlamıştır. Pisa şehrinin geçim kaynakları denizciliğin yanı sıra tarım faaliyetleri olmuştur. Farklı din, dil ve ırktan meydana gelen Pisa şehri kozmopolit bir hüviyet kazanmıştır. Aynı zamanda İtalya'nın ve Avrupa'nın önemli pazarlarına da sahip olmaları bölgeye çok sayıda tüccarın gelmesine neden olmuştur. Böylelikle yerel ticaretini artırarak şehrin zenginleşmesini sağlamışlardır.

Pisalıları aynı zamanda XI. yüzyıla kadarki dönemde Batı Akdeniz'de çeşitli ticari faaliyetlerde bulunmuşlardır. Batı Akdeniz'de etkileşimde buldukları önemli şehirler ile Pisa şehrinin bölgedeki ticaret ağını da artırmışlardır.

Pisa XI. yüzyıl ile ticarete pozitif bir ivme yakalamıştır. Yapmış oldukları donanmalar ile çeşitli yağma ve talan hareketlerine girişmişler ve bu durum gelirlerinin artmasına sebep olmuştur. Artan gelir Pisa şehrine de yansımış ve şehrin zamanla zenginleşip silüetinin değişmesi sağlamıştır. Daha önce Batı Akdeniz ile yaptıkları ticaret ile geliri artan Pisa, Haçlı Seferleri ile ticaretini Doğu Akdeniz'e yayma fırsatı bulmuş ve Akdeniz'de Doğu-Batı güzergahında bir ticaret ağı kurmuştur. Özellikle Haçlı Devletleri'nden almış oldukları imtiyazlar ile Doğu Akdeniz civarına koloniler kurmuş ve bu kolonilerin varlığı ile Uzak Doğu'dan gelen malları ülkesine getirerek Avrupa başta olmak üzere çeşitli bölgelere ticaret yapmayı başarmışlardır.

3.4.7. Amalfi

Amalfi şehri, Napoli'ye yakın bir mevkide yer alan ticari şehir hüviyetindeki liman şehridir. Özellikle VI. yüzyıldaki Gotların korkusu ile bölgeye gelenler sayesinde nüfuzunu da artıran Amalfi şehri İtalyan Şehir Devletleri arasında ticarete en erken atılan şehirlerden biri olmuştur. Coğrafi konumu sebebiyle küçük bir kıyı şeridinde bulunsa da yerel ve uluslararası alanda yapmış oldukları etki oldukça büyük olmuştur.

Her türlü engel ve mücadelelere rağmen Bizans İmparatorluğu ile ilişkilerini daima sürdürmüşlerdir. Bu durum Amalfi şehrinin gelişimine oldukça büyük katkı sağlamıştır. Nitekim Bizans İmparatorluğu'na olan bağlılıkları imparatorluk tarafından çeşitli imtiyazlarla ödüllendirilmiştir. Böylelikle İtalya'daki en canlı liman şehri olmuşlardır¹⁸⁹.

Amalfi şehri erken dönemde ticarete ilk olarak yerel pazar ve kıyı şehirleri ile olan etkileşimleri ile başlasa da zamanla Bizans İmparatorluğu'nun hakimiyetindeki farklı coğrafyalarda ticaret yapma fırsatını elde etmiştir. Bu durum Amalfi şehrinin zenginleşmesini ve önemli liman şehirlerden biri olmasını sağlamıştır. Bizans İmparatorluğu tarafından kazandığı imtiyazlar ile ticareti ve geliri çok olan Mısır ile ilişkiler kurmuş ve imparatorluğun yanında Mısır'dan da almış olduğu imtiyazlar sayesinde ticaretini geliştirme ve genişletme fırsatı elde etmiştir.

Amalfi şehri XI. yüzyıla gelindiğinde ise önce Lombard ardından da Norman tehlikesi yaşamış ve Normanlar tarafından ele geçirilmesi ile bölgedeki ticareti azalmıştır. Zamanla daha da geriye giden Amalfi şehri, bu durum karşısında rakipleri olan Diğer İtalyan Şehir Devletleri'nin gerisinde kalarak yerel bir ticaret anlayışı ile varlığını sürdürmüştür.

---

¹⁸⁹ Eco, *a.g.e.*, II, s. 136.

SONUÇ

Bizans İmparatorluğu verdiği imtiyazlar ile İtalyan Şehir Devletleri'nin İtalya sınırları içerisinde yerel bazlı olarak devam ettirdikleri siyasi ve ticari hayatlarını yerellikten çıkarıp Doğu Akdeniz'e sınır olan Mısır ve Suriye ile ilişkiler kurmalarına fırsat tanımıştır. Lakin Bizans İmparatorluğu'nun İtalyan Şehir Devletleri'ne verdiği bu fırsat, Haçlı Seferleri ile farklı bir noktaya gitmiş ve İtalyanların siyasi ve ticari nüfuzlarını artırdıkları bir döneme girilmiştir. Bizans İmparatorluğu, Haçlı Seferleri ile Anadolu'daki Selçuklu akınlarını bir nebze olsun durdurmak ve hatta Karadeniz'deki sahil şehirlerini geri almak istemiştir. Bu durum imparatorluğun geriye giden nüfuzu ve azalan gücünü gözler önüne sermiştir. Bizans İmparatorluğu, Haçlı Seferleri'nden önce İtalyanlara vermiş olduğu imtiyazlar ile bir devletin temel taşlarından olan şehir ekonomisinin yara almasına neden olmuştur. Bu yara Haçlı Seferleri ile kabuk bağlamamış aksine daha da açılmıştır. Çünkü Haçlı Seferleri ile İtalyanlar daha önce kazanmış oldukları imtiyazları belirli dönem aralıklarla yeniletmeyi başarmışlardır.

İtalyan Şehir Devletlerinin, kendilerine altın çağlarını yaşatacak gelişme Haçlı Seferleri olmuştur. Bu seferlere askeri katkılar sunarak bölgede kurulan Haçlı Devletleri'nden oldukça iyi imtiyazlar elde etmişlerdir. Bu imtiyazlar ile Suriye ve Mısır'da koloniler kurmuş ve buralarda funduk adıyla anılan yapılar inşa ederek başta Uzak Doğu olmak üzere çeşitli coğrafyalardan gelen ürünlerin Batı'ya aktarılmasında aracı olmuşlardır. Bu aracılık rolü ile zenginliklerini arttırmışlar ve Doğu Akdeniz ticaretinde hâkim güç olmuşlardır.

İtalyan Şehir Devletleri bu dönemde Doğu Akdeniz ticaretini geliştirecek birçok faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bunların belki de en önemlisi bankacılık ve kredi sistemini Haçlı Seferleri ile Doğu Akdeniz'e getirmeleri olmuştur. Bu sistemle bölgeye gelecek tüccar ve Haçlıların mallarına verdikleri güvenceyle Doğu Akdeniz ticaretinin gelişmesi ve yayılmasına önemli katkılar sağlamışlardır.

İtalyan Şehir Devletleri, Haçlı Seferleri ile bölgede siyasi ve ticari etkinliklerini artırmış, bölgede geçerli olan Bizans paralarının yerini İtalyan paralarının aldığı görülmüştür. Yapılan bu para reformu Avrupa'da da karşılık bulmuş, mark ve sterlin gibi milli paraların oluşmasını sağlamıştır.

İtalyan Şehir Devletleri, Haçlı Seferleri süresince Müslümanlar ile etkileşim içerisinde olmuşlardır. Bu etkileşim sonucu orange(portakal), bazaar(pazar) ve spinach(ıspanak) gibi birçok kelime Batı literatürüne girmiştir. Sonuç itibariyle 1000-1200 yılları arasında Bizans-İtalyan-Doğu Akdeniz üçgenindeki birbirini takip eden siyasi ve ticari gelişmeler uzun yıllar etkisini göstermeye devam etmiştir.

Sonuç itibariyle bu çalışma, literatürümüzde görülen İtalyan Şehir Devletleri'ni daha çok Venedik özelinde anlatma gibi noksanlıkların giderilebilmesi için her bir İtalyan Şehir Devletinin ayrı ayrı başlıklar altında incelendiği kapsamlı bir araştırma niteliğindedir. Böylelikle Venedik dışındaki diğer İtalyan Şehir Devletleri'nin de siyasi ve ticari yönleri ortaya koyulmuştur. Ayrıca noksanlık görülen bir diğer konu, İtalyanların Doğu Akdeniz ticaretinde almış oldukları rollerdir. Çalışmada bu konu üzerine gidilmiş ve bu roller bütün yönleriyle ele alınmıştır. Nitekim İtalyanların pazar, funduk ve bankacılık gibi sistemler oluşturarak Doğu Akdeniz ticaretini geliştirdikleri ve farklı milletler tarafından da bu sistemlerin örnek alındığı ortaya koyulmuştur.

KAYNAKÇA

I. KAYNAKLAR

CARNOTENSİS Fulcherius(2009), *Kudüs Seferi*, Çev. İlcan Bihter Barlas, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

DEVİLLİ Odo(2021), *II. Haçlı Seferi*, Çev. Caner Togaç, Kronik Yayınları, İstanbul.

Ioannes Kinnamos'un Historia'sı, Çev. Işın Demirkent, T.T.K. Yayınları, Ankara.

İbnü'l-Esir(2022), *El-Kamil'de Selçuklular*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, Çev. Abdülkerim Özaydın, İstanbul.

KHONİATES Niketas(2020), *Historia*, Çev. Fikret Işıltan, T.T.K. Yayınları, Ankara.

KOMNENA Anna(2021), *Alexiad*, İnkılap Yayınları, Çev. Bilge Umar, İstanbul.

Lastivertli Aristakes(2019), *Selçuklular ve Anadolu'nun Fethi*, Post Yayınları, Çev. İlhan Aslan, İstanbul.

Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği(2018), II, Çev. Ergin Ayan ,Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara.

II. ARAŞTIRMALAR

A. KİTAPLAR

ABULAFİA David(2012), *Büyük Deniz*, Alfa Yayınları, Çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul.

ALTAN İbrahim(2013), *XII. Yüzyılda Kuzey Afrika İtalya Ticari İlişkileri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013).

APAK Adem(2017), *Ana Hatlarıyla İslam Tarihi*, II, Ensar Yayınları, İstanbul.

AYÖNÜ Yusuf(2021), *Selçuklular ve Bizans*, T.T.K. Yayınları, Ankara.

BAİLLY Auguste, *Bizans Tarihi*, II, Tercüman Yayınları, Çev. Haluk Şaman, İstanbul.

Barber Malcolm(2021), *Haçlı Devletleri Tarihi*, Kronik Yayınları, Çev. Doğan Mert Demir, İstanbul.

BAŞTAV Şerif(2021), *Bizans Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.

BEİHAMMER Alexander Daniel(2022), *Bizans ve Müslüman Türk Anadolu'nun Doğuşu (1040-1130)*, Koyusiyah Yayınları, Çev. Tarık Özbek, Ankara.

BLACK Jeremy(2022), *Kısa İtalya Tarihi*, Say Yayınları, Çev. Ekin Duru, İstanbul.

- BURÇAK Devrim(2023), *Haçlı Seferlerinin Yakın Doğu Üzerindeki Ekonomik ve Sosyal Etkileri* (İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023).
- CAHEN Claude(2018), *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, Çev. Mustafa Daş, Yeditepe Yayınları, İstanbul.
- CAHEN Claude(2021), *Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi*, T.T.K. Yayınları, Çev. Yaşar Yücel-Bahaeddin Yedişildiz, Ankara.
- CAHEN Claude(2022), *Anadolu Selçuklu Devleti*, Yeditepe Yayınları, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul.
- CHEYNET Jean Claude(2018), *Bizans Dünyası*, Ayrıntı Yayınları, Çev. Aslı Bilge, İstanbul.
- ÇALIŞIR Abdurrahman Onur(2018), *Deniz aşırı Ülke'den Havadisler: Haçlıların Mektupları*, Kutlu Yayınevi, İstanbul.
- DAŞ Mustafa(2021), *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Selenge Yayınları, İstanbul.
- DEMİRKENT Işın(2012), *Haçlı Seferleri Tarihi*, Dünya Yayıncılık, İstanbul.
- DİEHL Charles(2022), *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Dorlion Yayınları, Çev. Mümtaz Lokman, Ankara.
- DİKİCİ Radi(2022), *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- ECO Umberto(2019), *Ortaçağ, I*, Alfa Yayınları, Çev. Leyla Tonguç Basmacı, İstanbul.
- ECO Umberto(2020), *Ortaçağ, II*, Alfa Yayınları, Çev. Leyla Tonguç Basmacı, İstanbul.
- EYİCE Semavi(2021), *Yabancıların Gözüyle Bizans İstanbul'u*, Yeditepe Yayınları, İstanbul.
- GOFF Jacques Le(2019), *Ortaçağ Batı Uygarlığı*, Doğu Batı Yayınları, Çev. Hanife Güven-Uğur Güven, Ankara.
- GÖLGESİZ KARACA Sevtap(2020), *Kudüs Haçlı Krallığı*, T.T.K. Yayınları, Ankara.
- GREGORY Timothy E.(2021), *Bizans Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, Çev. Esra Ermert, İstanbul.
- GÜÇLÜAY Sezgin(1999), *Selçuklular Döneminde Ortadoğu'da Ticaret* (Elâzığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1999).

- GÜL Muammer(2017), *Orta Çağ Avrupa Tarihi*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- GÜLER Önder(2018), *Orta Çağ'da Karadeniz Tarihi ve Coğrafyası (8-13. YY)* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018).
- GÜNAYDIN Törebey(2020), *Bizans ve Balkanlar (976-1076)*, Post Yayınları, İstanbul.
- GÜNGÖRMEZ Zeynep(2014), *XI-XIII. Yüzyıllarda Doğu Akdeniz'de Ticaret* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014).
- HALDON John F.(2007), *Bizans Tarih Atlası*, Kitap Yayınevi, Çev. Ali Özdamar, İstanbul.
- HERRİN Judith(2020), *Bizans*, İletişim Yayınları, Çev. Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul.
- HEYD W.(2000), *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, T.T.K. Yayınları, Çev. Enver Ziya Karal, Ankara.
- HİLLENBRAND Carole(2015), *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*, Çev. Nurettin Elhüseyni, Alfa Yayınları, İstanbul.
- HOLT. M.(2020), *Haçlılar Çağı*, İslık Yayınları, Çev. Özden Arıkan, İstanbul.
- JACOBY David(2009), *Byzantine Trade 4th-12th Centuries*, “Venetian Commercial Expansion in the Eastern Mediterranean, 8th–11th Centuries”, Farnham.
- KAFESOĞLU İbrahim(2017), *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- KAHYAOĞLU Mehmet(2010), *12. Ve 13. Yüzyıllarda Batı Anadolu Liman Kentleri-Tarihsel Bir Yaklaşım* (İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi,2010).
- KARSTEN Arne(2021), *Venedik Tarihi*, Runik Kitap Yayınları, Çev. Hülya Kaya, İstanbul.
- KAYAOĞLU Cem(2013), *Bizans İmparatorluğu ve Batı (1171-1204)* (İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013).
- KAYAPINAR Ayşe(2013), *Bizans Tarihi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, ed. Levent Kayapınar, Eskişehir.
- KÖYMEN Mehmet Altay(2016), *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, III, T.T.K. Yayınları, Ankara.

- KÜÇÜKSİPAHİOĞLU Birsal(2007), *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- KÜÇÜKSİPAHİOĞLU Birsal(2021), *Haçlılar ve İstanbul*, Pozitif Yayınları, İstanbul.
- LAİOU Angeliki E. - MORRİSSON Cecile(2020), *Bizans Ekonomisi*, Çev. Bahattin Bayram, Runik Kitap Yayınları, İstanbul.
- NİCOL Donald M.(2000), *Bizans ve Venedik*, Sabancı Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2000.
- NORWİCH John Julius(2013), *Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi*, Kabalcı Yayınevi, Çev. Selen Hırçın Riegel, İstanbul.
- NORWİCH John Julius(2013), *Bizans Yükseliş Dönemi*, Kabalcı Yayınevi, Çev. Selen Hırçın Riegel, İstanbul.
- O'CONNEL Monique - DURSTELER Eric R.(2019), *Akdeniz Medeniyetleri*, Say Yayınları, Çev. Bozkurt Leblebicioğlu, İstanbul.
- OSTROGORSKY Georg(2019), *Bizans Devleti Tarihi*, T.T.K. Yayınları, Çev. Fikret Işıltan, Ankara.
- ÖZTÜRK Murat(2012), *Fatımiler'in Deniz Gücü ve Akdeniz Hakimiyeti* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012).
- PİRENNE Henri(2018), *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, İletişim Yayınları, Çev. Uygur Kocabaşoğlu, İstanbul.
- PİRENNE Henri(2019), *Ortaçağ Kentleri*, İletişim Yayınları, Çev. Şadan Karadeniz, İstanbul.
- PİRENNE Henri(2021), *Orta Çağ Şehirleri*, Dorlion Yayınları, Çev. Gonca Gül Kurtulmuş, Ankara.
- PİRENNE Henri(2022), *Avrupa Tarihi*, Selenge Yayınları, Çev. Sinan Akbaytürk, İstanbul.
- RİCHARD Jean(2022), *Haçlı Seferleri Tarihi*, Selenge Yayınları, Çev. Özge Özdemir, İstanbul.
- ROBERTS J. M.(2015), *Avrupa Tarihi*, İnkılap Yayınları, Çev. Fethi Aytuna, İstanbul.
- RUNCİMAN Steven(2019), *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, Çev. Fikret Işıltan, T.T.K. Yayınları, Ankara.
- RUNCİMAN Steven(2019), *Haçlı Seferleri Tarihi*, II, Çev. Fikret Işıltan, T.T.K. Yayınları, Ankara.

ŞEŞEN Ramazan(1987), *Selahaddin Eyyubi ve Devlet*, Çağ Yayınları, İstanbul.

TURAN Şerafettin(2020), *Türkiye-İtalya İlişkileri*, I, T.T.K. Yayınları, Ankara.

USTA Aydın(2016), *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul.

USTA Aydın(2020), *Sorularla Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul.

USTA Aydın(2021), *Haçlı Seferlerinde Kuşatma*, Yeditepe Yayınları, İstanbul.

VASİLİEV Alexander A.(2017), *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Alfa Yayınları, Çev. Tevabil Alkaç, İstanbul.

WALEY Daniel - DEAN Trevor(2021) *İtalyan Şehir Cumhuriyetleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Çev. Hamit Çalışkan, İstanbul.

WICKHAM Chris(2019), *Ortaçağ'da Avrupa*, Yeditepe Yayınevi, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul.

WILLIAM Charles - OMAN Chadwick(2021), *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Say Yayınları, Çev. Ekin Duru, İstanbul.

B. MAKALELER

ALİ Hüseyin(2022), “Fatımi-Bizans Siyasi İlişkileri (971-1069)”, *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 6.

ALTAN Ebru(2020), “Bizans’ın Bulgaristan’ı İlhakı (976-1018) Üzerine Bir Değerlendirme”, *The Legends Journal of European History Studies*, Sayı: 1.

ALTAN Ebru(2021), “Sicilya Kralı II. Roger’nin Bizans’a Taarruzu ve Bizans-Norman Savaşları (1147-1149)”, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 37.

BAMYACI Mehmet Ertan - GÜÇLÜAY Sezgin(2020), “Makedonyalılar Hanedanlığı’nın II. Döneminde (1025-1056) Bizans İmparatorluğu’nda Yaşanan Genel Siyasi ve Ekonomik Gelişmeler”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 30, Sayı: 2.

BROWN Horatio F.(1920), “The Venetians and the Venetian Quarter in Constantinople to the Close of the Twelfth Century”, *The Journal od Hellenic Studies*, Sayı: 40.

CITARELLA Armand O.(1967), “The Relations of Amalfi with the Arab World before the Crusades”, *Speculum*.

- CITARELLA Armand O.(1968), “Patterns in Medieval Trade: The Commerce of Amalfi Before the Crusades”, *The Journal of Economic History*, Sayı: 28.
- CONSTABLE Olivia Remie(2020), “Haçlı Seferleri ve Haçlı Ticaretinin Ardından Han ve Kervansaraylar”, Çev. Mustafa Yıldırım, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 21.
- DEMİRKENT Işın(2022), “Kıbrıs”, *TDVİA*, Cilt:25.
- ESKİKURT Adnan(2019), “Batı Anadolu’da İlk Selçuklu Faaliyetleri (1025-1081)”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 10.
- GÖLGESİZ KARACA Sevtap(2012), “I. Haçlı Seferi (1096) Öncesinde Bizans İmparatorluğu’nun Siyasi Durumuna Bakış”, *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 4.
- GÖLGESİZ KARACA Sevtap(2012), “XI. Yüzyılda Bizans–Norman İlişkilerine Bakış”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 1.
- HIRÇIN Zeki Can(2021), “Sicilya Normanlarının Son Feri, 1185 Selanik Saldırısı”, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*.
- JACOBY David(2017), “Byzantine Maritime Trade 1025-1118”, *Travaux Et Memoires*, Ed. Bernard Flusin-J. Claude Cheynet, *Association des Amis du Centre d’Histoire et Civilisation de Byzance*, Paris-Sorbonne.
- JACOBY David(2022), “İtalian Traders in Byzantium, c. 800-1204”, *A Companion to Byzantium and the West 900-1204*, Ed. Nicolas Drocourt-Sebastian Kolditz, Brill, Leiden-Boston.
- KOVACS Szilvia(2022), “1091’deki Kuman Seferleri”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Çev. Belma Dönmez, Sayı: 2.
- KÖROĞLU Gülgün(2009), “Bizans-Venedik İlişkileri ve Venedik’e Götürülen Bizans Eserleri”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 183.
- KÜSKÜ Orhun(2022), “Bulgar-Bizans İlişkilerine Ankhialos Savaşlarının Etkisi”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Sayı:1.
- LOUD Graham A.(2012), “Southern Italy and the Eastern and Western Empires, c.900-1050”, *Journal of Medieval History*, Sayı: 38.
- MADDEN Thomas F.(1993), “Venice and Constantinople in 1171 and 1172: Enrico Dandolo’s Attitudes Towards Byzantium”, *Mediterranean Historical Review*, Sayı: 8.

- MADDEN Thomas F.(2022), "Venedik'in Rehine Krizi: 1171-1184 Yılları Arasında Bizans ile Barışı Sağlamak İçin Verilen Diplomatik Çabalar" Çev. Ömer Özdemir, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 41, Sayı: 71.
- NAMDAR Müjdat(2020), "1025-1071 Dönemi Askeri Tarihi Üzerine Alternatif Yaklaşımlar", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2.
- NÍCOVÍCH John Mark(2009), "The poverty of the Patriarchate of Grado and the Byzantine-Venetian Treaty of 1082", *Mediterranean Historical Review*, Sayı: 24.
- ÖZDEMİR H. Ömer(2020), "Bizans İmparatorluğu'nun Venedik'e Verdiği Ticari İmtiyazlar (Chrysobullar); Komnenos Hanedanı Devri", *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2.
- ÖZDEMİR H. Ömer(2020), "Bizans İmparatorluğu'nun Venedik'e Verdiği Ticari İmtiyazlar (Chrysobullar); Angelos Hanedanı Devri (1185-1204)", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 13.
- SALVATORİ Enrica(2002), "Pisa in the Middle Ages: the Dream and the Reality of an Empire", *Empire and States in European Perspective*.
- ŞAHİN Seyhun(2013), "Bizans'ın Büyük Roma'yı Yeniden Kurma İdeali ve İtalya-Sicilya Siyaseti", *Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1.
- ŞAKİROĞLU Mahmut H., "Sicilya", *TDVİA*, Cilt: 137.
- UÇAR Hüseyin(2021), "9. Yüzyıl Bizans Kroniği Scriptor Incertus (811 Kroniği)", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 251, Cilt: 127.
- ÜLGEN Pınar(2012), "Geç Ortaçağ Avrupa'sında Pazar ve Panayır İlişkisinin Ticaret Hayatındaki Rolü ve Türk-İslam Dünyasındakilerle Karşılaştırılması", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 21.
- YILDIZ Murat Kaan(2021), "Birinci Haçlı Seferinde Cenova: Rolü, İmtiyazları ve Gelişimi", *The Legends Journal of European History Studies*, Sayı: 2.
- YILMAZ Metin(2021), "Kuruluşundan Latin İşgaline Dek (330-1204) Konstantinopolis'teki Yabancı Topluluklar", *Kültür Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 11.
- ZAVAGNO Luca(2020), "No Island is an Island": The Byzantine Mediterranean in The Early Middle Ages (600s-850s)", *The Legends Journal Of European History Studies*, Sayı: 1.